

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Pád bakufu a restaurace Meidži
v kontextu vztahů s cizinci ze Západu**

Eliška Lebedová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

**Pád bakufu a restaurace Meidži
v kontextu vztahů s cizinci ze Západu**

Eliška Lebedová

Vedoucí práce:

PhDr. Roman Kodet, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Romanu Kodetovi, Ph.D. za jeho cenné rady, odborné připomínky a čas, který mi věnoval při vedení mé diplomové práce.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	CESTA K IZOLACI JAPONSKA.....	7
2.1	Zahraniční vztahy a obchod	11
2.2	První Evropani a jejich náboženství	13
2.3	Sakoku.....	18
3	CESTA K OTEVŘENÍ JAPONSKA.....	22
3.1	Pokusy Evropanů o opětovné sblížení s Japonskem	22
3.2	Mise komodora Perryho	30
4	KONEC TOKUGAWSKÉHO ŠÓGUNÁTU.....	37
4.1	Nerovné smlouvy	37
4.2	Soužití Japonců se Západem	42
4.2.1	Útok na sídlo britského vyslanectví.....	47
4.2.2	Smrt C. L. Richardsona.....	50
4.3	Pád bakufu	52
4.3.1	Tairó Ii Naosuke	55
4.3.2	Sonnó džói a Kóbu gattai.....	59
4.3.3	Bombardování Šimonoseki.....	61
4.3.4	Boje lojalistů	64
5	RESTAURACE MEIDŽI	71

5.1	Občanská válka	71
5.2	Jednání s cizinci.....	77
5.3	Nová éra	80
5.3.1	Reformy	83
5.3.2	Cesty do zámoří	87
5.3.3	Inspirace západem.....	89
5.3.4	Zánik samurajů	91
6	ZÁVĚR.....	95
7	BIBLIOGRAFIE	101
8	RESUMÉ.....	109
9	PŘÍLOHY	110
9.1	Slovníček vybraných pojmů	110
9.2	Seznam příloh	114
9.3	Přehled vybraných osobností	115
9.4	Obrazová příloha	123

1 ÚVOD

Na počátku 17. století bylo Japonsko sjednoceno pod jednotnou vládou Tokugawů a země se po dlouhém období občanských válek vydala na cestu více jak dvou staletí trvajících míru. Ten byl však vykoupěn řadou vládních nařízení, které měly mimo jiné za následek uzavření Japonska před cizinci ze Západu a jejich vlivem na japonskou společnost, konkrétně šířením křesťanské víry mezi obyvatelstvem. Když se na přelomu 18. a 19. století začali evropští a američtí námořníci stále častěji objevovat u japonských břehů, stali se hrozbou pro udržení japonské izolace. Vzhledem k technické převaze, kterou cizinci disponovali, a jejich tlaku na šógunátní vládu přijalo Japonsko v 50. letech 19. století předložené podmínky a otevřelo několik svých přístavů zahraničnímu obchodu. Rozhodnutí vlády však vyvolalo nelibost jak císařského dvora tak mnohých daimjóů a jejich vazalů. Celková nespokojenost s režimem Tokugawů vedla k formování opozice, která usilovala o svržení šógunátu a navrácení veškeré moci do rukou císaře. Její snaha vyvrcholila počátkem roku 1868, kdy se uskutečnila takzvaná restaurace Meidži. Nově ustanovená vláda v následujících letech usilovala o rychlou modernizaci země a vyrovnání se zemím Západu, což však s sebou neslo těžkosti ať už v podobě bezmyšlenkovitého přejímání všeho západního či projevy nespokojených samurajů. Cílem této diplomové práce je pak poskytnout ucelený pohled na důvody přijetí a ukončení politiky izolace, okolnosti konce tokugawského šógunátu a průběh restaurace Meidži; dále usiluje o přiblížení procesu formování nové vlády a důležitých reforem z počátku éry Meidži. Práce také klade důraz na přiblížení postavení cizinců ze Západu v Japonsku a jejich vliv na japonskou společnost během těchto období.

Diplomová práce, *Pád bakufu a restaurace Meidži – v kontextu vztahů s cizinci ze Západu*, je celkově členěna do čtyř kapitol, které jsou řazeny chronologicky a pro větší přehlednost jsou dále děleny do dalších tematických podkapitol. První oddíl se ve stručnosti zaměřuje na situaci uvnitř Japonska na konci 16. století, kdy byla země pod vedením Ody Nobunagy a posléze

Tojotomiho Hidejošioho téměř sjednocena. Jejich snahu završil Tokugawa Iejasu, když 21. října 1600 zvítězil v bitvě u Sekigahary a roku 1603 od císaře získal titul šóguna, čímž položil základy pro vznik tokugawského šógunátu. Pozornost je zde věnována zahraničním vztahům Japonska nejen s blízkými asijskými sousedy (Koreou a Čínou), ale také počínajícím kontaktům s prvními Evropany. Důležitou částí kapitoly je vliv nového křesťanského náboženství, které s Evropany pronikalo do země, na japonskou společnost a následné prosazování vládních protikřesťanských ediktů. V závěru kapitoly je prostor věnován nastolení japonské izolace, kdy byli ze země vykázáni všichni Evropané, přičemž výjimku tvořili Nizozemci, kterým byl umožněn pobyt na uměle vybudovaném ostrůvku Dešima.

Následující část se zaměřuje na průběh evropského „znovuobjevování“ Země vycházejícího slunce, přičemž pozornost je zde věnována nejprve Rusům, se kterými se Japonci stále častěji střetávali v oblasti Kurilských ostrovů a Sachalinu, a jejich pokusům navázat s Japonskem obchodní vztahy; zmíněno je také nizozemsko-britské soupeření o koloniální državy, které na jistou dobu zasáhlo privilegovaný obchod Nizozemců v Japonsku. Také je zde nastíněn japonský přístup, který se projevil zpřísněním jednotlivých zákazů; současně se však v zemi začaly objevovat hlasy, které volaly po ukončení politiky izolace, modernizaci země a navázání spolupráce s cizinci. Druhá část kapitoly se zabývá americkou misí do Japonska v polovině 19. století pod velením komodora Matthewa Calbraitha Perryho a průběhem vyjednávání s Japonci, které vyústilo 31. března 1854 podepsáním japonsko-americké dohody.

Následující kapitola se věnuje období konce šógunátu a projevům narůstajícího neklidu v japonské společnosti. První podkapitola se zaměřuje na postupné uzavírání obchodních smluv s jednotlivými evropskými státy, přičemž k úplnému otevření Japonska došlo 29. července 1858 podepsáním smlouvy se Spojenými státy americkými, jejímž tvůrcem byl americký konzul Townsend Harris. Stěžejní část druhé podkapitoly tvoří analýza vztahů Japonců a cizinců ze

Západu, přičemž velký prostor je zde věnován popisu útoků na zahraniční občany; k nejvýznamnějším patří útok na sídlo britského vyslanectví v noci 5. července 1861 či napadení čtyřčlenné skupiny britských občanů 14. září 1862; veškeré tyto události s sebou nesly diplomatické problémy pro šógunátní vládu, která byla vystavena požadavkům zahraničních představitelů na zjednání nápravy (například ve formě odškodného či oficiální omluvy). Poslední podkapitola se zaměřuje na politickou situaci v Japonsku před příplutím komodora Perryho, tedy na období krize ve 30. letech 19. století, kterou se bakufu pokusilo vyřešit pomocí reforem *Tenpó*, jejichž autorem byl Mizuno Tadakuni; a na zvyšující se tlak ze strany západních cizinců ke vstupu do země. Další část se věnuje osobě Ii Naosukeho, který musel řešit složitou domácí situaci, konkrétně otázku nástupnictví šóguna Tokugawy Iesady, a zahraniční krizi, kdy podepsal smlouvu s Townsendem Harrisem; jeho rozhodnutí nebyla však u všech populární, což 24. března 1860 vedlo k jeho smrti. Následující část zmiňuje hnutí *sonnó džóí* – „Ctěte císaře a vyžeňte barbary!“ a princip šógunátní politiky *kóbu gattai*, která měla za cíl upevnění vztahů mezi bakufu a císařem. Dále je pozornost věnována událostem v průlivu Šimonoseki, kde knížectví Čóšú ostřelovalo několik zahraničních lodí, což počátkem září 1864 vyústilo ve společný úder Britů, Francouzů, Nizozemců a Američanů proti Čóšú. Poslední část je zaměřena formování lojalismu a snahu jeho příznivců o svržení šógunátu.

Finální čtvrtá kapitola zkoumá změnu japonské vlády během restaurace Meidži. První oddíl popisuje průběh občanské války v Japonsku, ve které se střetly jednotky šóguna s císařskou armádou; ačkoliv šógun kapituloval na jaře 1868, několik jeho příznivců pokračovalo v boji až do června 1869, kdy byla takzvaná válka Bošin ukončena. Druhá část se zaměřuje na situace dotýkající se zahraničních občanů. Poslední oddíl se věnuje nástupu nové japonské vlády k moci a celé řadě menších a větších reforem, které měly za úkol zmodernizovat zemi tak, aby se mohla rovnat západním státům. Ve stručnosti je také naznačen vliv Západu na japonskou společnost. Závěr kapitoly je věnován vládním nařízením, které ovlivnily privilegovaný život samurajů. Jejich existence byla

spjata se starým režimem, což je již předem odsuzovala k zániku; k tomu došlo v září 1877 poražením posledních samurajských sil a jejich vůdce Saigóa Takamoriho.

Diplomová práce byla zpracována pomocí studia nevydaných a vydaných pramenů, dostupné odborné literatury a studií. Problematice Japonska a jeho dějin se věnují především zahraniční autoři, jejichž díla se stala pro práci stěžejním materiálem. Vzhledem k většímu počtu publikací se některé z nich lišily v uvedených faktech. Byla proto uplatňována komparativní metoda.

V rámci projektu SGS-2015-014 *Velká Británie, Francie a Japonsko ve druhé polovině 19. století* vykonala autorka služební cestu do Londýna, kde v The National Archives Kew z fondu Foreign Office a War Office získala několik relevantních archivních pramenů. Konkrétně se jednalo o signatury FO 410/2,4,6,7 a WO 78/1014. Prameny z fondu Foreign Office byly pro diplomovou práci významné díky informacím o událostech dotýkající se cizinců v Japonsku. Jednotlivá hlášení, která byla zasílaná do Londýna, tvoří korespondence zahraničních konzulů, součástí jsou také překlady zpráv od japonských ministrů pro zahraniční věci. Z fondu War Office byly pro diplomovou práci použity fotografie map zobrazující průběh incidentů v Kagošimě a Šimonoseki.

Pro hlubší pochopení pozice, ve které se po otevření Japonska ocitli západní cizinci, se stěžejními staly deníky několika mužů. V první řadě se jedná o publikaci amerického konzula Townsenda Harrise *The Complete Journal of Townsend Harris. First American Consul General and Minister to Japan*, ve které popisuje svoje umístění v Japonsku, poznání nové kultury, hrozící nebezpečí ze strany některých Japonců a v neposlední řadě také svoji usilovnou snahu o vytvoření obchodní smlouvy se šógunátní vládou. Další publikací je dvousvazkové dílo Sira Rutherforda Alcocka *The Capital of the Tycoon. A narrative of a Three Years' Residence in Japan*, které mimo jiné nabízí nejen podrobný popis většiny napadení zahraničních občanů, ale také pohled na

japonskou nestabilní politickou scénou. Významným pramenem se stala publikace od Ernesta Masona Satowa *A Diplomat in Japan*, kde popisuje svoji přímou účast na některých významných událostech a vládních jednáních.

Při práci s nevydanými a vydanými prameny bylo třeba postupovat obezřetně, protože jejich autoři měli tendenci uchýlit se k subjektivitě a častým spekulacím; jedním z dalších problémů při studiu pramenů byla nejednotnost v psaní japonských pojmů a jmen, byla tudíž prováděna důkladná analýza pro jejich korekci.

Stěžejním dílem pro diplomovou práci se stala kniha *The Cambridge History of Japan. Volume 5, The Nineteenth Century* od Mariuse Berthuse Jansena. Jedná se o kolektivní monografii, kdy nejpodstatnějšími byly kapitoly týkající se procesu ukončení japonské izolace a období restaurace Meidži. Dále pak od stejného autora dílo *The Making of Modern Japan*, které se podrobně věnuje japonským dějinám od ukončení období *senjoku džidai* po 20. století. Podrobný popis průběhu restaurace Meidži a následných vládních reforem nabízí publikace *The Meiji Restoration* a *The Rise of Modern Japan. Political, Economic and Social Change Since 1850* od Williama Geralda Beasleyho. Donald Keene ve své knize *Emperor of Japan. Meiji and His World, 1852–1912* přibližuje osobu mladého císaře Meidžiho, přičemž přínosem pro diplomovou práci byly také kapitoly týkající se jeho otce císaře Kómeie.

Pro zpracování raných japonsko-ruských vztahů se stala podstatnou kniha George Alexandera Lensena *The Russian Push Toward Japan. Russo-Japanese Relations, 1697–1875* a článek *Early Russo-Japanese Relations*. Ruskou snahu o navázání obchodu s Japonci dále přibližuje článek Harryho Emersona Wildese *Russia's Attempts to Open Japan*. Pohled nejen na politickou situaci v šógunátu a vztahy Japonska se Spojenými státy americkými nabízí kniha *The Early Diplomatic Relations between the United States and Japan, 1853–1856* od Paysona Jacksona Treata; přičemž součástí je také podrobný popis jednotlivých smluv přijatých se zahraničními státy.

Publikace *Agitated Japan. The Life of Baron Ii Kamon-no-kami Naosuké* od Henryho Satoha a *Lord Ii Naosuké and New Japan* od Nakamury Katsumaróa se zabývají životem a kariérou Ii Naosukeho, přičemž pro diplomovou práci byly stěžejní pasáže týkající se jeho jmenování *tairóem* a popisu okolností jeho úmrtí.

Vyzdvihnout zde musím také českou publikaci Romana Kodeta *Války samurajů. Konflikty starého Japonska, 1156–1877*, která v roce 2015 vyšla v edici *Polozapomenuté války*. Stěžejními se pro diplomovou práci staly především části týkající se průběhu jednotlivých bitev; tedy bitvy u Sekigahary roku 1600 či války Bošin v letech 1868–1869, důležitou pasáží byla také analýza povstání posledních samurajů v Sacumě roku 1877 a jejich vůdce Saigóa Takamoriho.

Při psaní diplomové práce byly využity zahraniční studie, které se ve většině případu týkaly vybraného dílčího aspektu problematiky japonské politiky izolace, konce tokugawského šógunátu či reforem Meidži. Za zmínku stojí články Paysona Jacksona *Treata The Return of the Shimonoseki Indemnity*, Williama Jacksona Schulla *The Effect of Christianity on Consanguinity in Nagasaki*, Reiniera H. Hesselinka *The Assassination of Henry Heusken*, Delmera Myerse Browna *The Impact of Firearms on Japanese Warfare, 1543–98* nebo Ronalda P. Tobyho *Reopening the Question of Sakoku. Diplomacy in the Legitimation of the Tokugawa Bakufu*.

V práci je uplatněna česká transkripce anglického názvu japonských jmen a pojmů (například Toyotomi Hideyoshi – Tojotomi Hidejoši, rōjū – ródžú). Při psaní japonských jmen je dodržováno původní pořadí, tedy nejprve rodové jméno (příjmení) a poté osobní jméno (křestní). Japonské termíny jsou psány v kurzívě, přičemž jsou v textu vysvětleny nebo doplněny o český ekvivalent. Pojmy šógun, bakufu či daimjó jsou psány bez kurzívy z toho důvodu, že jsou v češtině již ustáleným pojmenováním. V případě citovaných pasáží z anglických textů se jedná o překlad autorky.

2 CESTA K IZOLACI JAPONSKA

Před nastolením jednotné vlády rodem Tokugawa na počátku 17. století a následným uzavřením Japonska před okolním světem, byla země zmítána častými, dlouhými válkami, rolnickými povstáními a projevovala se celková politická nestabilita, kdy císař i šógun přišli *de facto* o svoji moc.¹ *Sengoku džidai* neboli období válčících států trvalo od roku 1477 do pozvolného sjednocení Japonska třemi velkými vůdci.

Prvním z nich byl Oda Nobunaga (1534–1582), který si pomocí svého vojenského talentu podmanil třetinu Japonska. Na své cestě k tomuto cíli budoval silnou koalici loajálních daimjóů (knížat), jež pomáhali upevňovat jeho přední pozici. Současně dokázal ovládnout území Kjóta,² kde sídlil císař. Jedním z velkých problémů se ukázali být buddhističtí mniši, kteří se během uplynulých staletí stali nezávislými a odmítali uznat jakoukoli jinou autoritu a současně se vměšovali do záležitostí světské moci. Nobunaga se mnišskou neposlušností rozhodl potrestat a roku 1571 zaútočil na klášter Enrjakudži na hoře Hiei, jež se nacházela v blízkosti Kjóta; ve svém činu byl nemilosrdný, klášter byl do základu vypálen a zahynuly zde desetitisíce mnichů, žen i dětí.³ V sekularizaci buddhistických klášterů pokračoval až do roku 1580, kdy si podmanil klášter Išijama Hongan-dži v blízkosti Ósaky.

Již během svých válečných operací zahájil na ovládaném území řadu reforem. Zakázal výběr mýtného, nařídil katastrální soupis zemědělských pozemků, zkonfiskoval zbraně rolníkům, také podporoval šíření léčitelství ze

¹ *Seii tai šógun* neboli Generalissimo, potlačující barbary byl titul udělovaný nejprve vůdcům tažení proti domorodému národu Ainu, následně titul získal nejvyšší vojenský velitel Japonska. V roce 1192 jej obdržel Minamoto no Joritomo (1147–1199) a posledním nositelem byl Tokugawa Jošinobu (1837–1913) jmenovaný v roce 1866. REISCHAUER, Edwin Oldfather, CRAIG, Albert Morton, *Dějiny Japonska*, Praha 2009, s. 46.

² Roku 1573 skončil šógunát rodu Ašikaga, když byl z Kjóta vyhnán Ašikaga Jošiaki (1537–1597), kterého na pozici šóguna sám Oda Nobunaga pomohl před tím dosadit. SAITO, Hisho, *A History of Japan*, London 1912, s. 131.

³ MASON, Richard Henry Pitt, CAIGER, John Godwin, *Dějiny Japonska, nové přepracované vydání*, Praha 2007, s. 174–175.

Západu a budoval hradní města, kde vznikal volný trh.⁴ Cestu Ody Nobunagy za sjednocením Japonska mu překazil generál jeho vojsk Akeči Micuhide (1528–1582), když jej roku 1582 obklíčil v chrámu Honnó-dži: „*Zbaveni veškeré naděje na záchranu, Nobunaga zapálil chrám, a pak se zabil, a jeho nejstarší syn následoval jeho příkladem.*“⁵

Nejmocnějším mužem v Japonsku se stal Tojotomi Hidejoši (1536–1598), když pomstil smrt svého pána v bitvě u Jamazaki. V otázce následnictví pomohl prosadit ročního vnuka Nobunagy, čímž se stal jedním z jeho ochránců.⁶ Hidejoši pokračoval ve snaze sjednotit Japonsko, jeho rychlý postup do čela země se ale nelíbil některým vazalům Nobunagy (Šibata Kacuie, 1522–1583; Takigawa Kacumasu, 1525–1586) a vzájemně se proti němu spojili s třetím Nobunagovým synem. Jejich snahy skončily nezdarem, když byl Šibata Kacuie poražen v bitvě u Šizugatake. Hidejoši pak musel čelit alianci mezi Nobunagovým druhorozeným synem Nobukacuem (1558–1630) a Tokugawou Iejasuem (1543–1616), mocným daimjóem a někdejší Nobunagovým spojencem.⁷ Jejich síly se střetli u hory Komaki, kde ani jeden z nich nedokázal získat převahu. V průběhu nadcházejících let, vědomi si kvalit toho druhého, uzavřeli pevné spojenectví.⁸ Vojenské úspěchy Hidejošiho neopouštěly a do roku 1590 si dokázal podmanit celé Japonsko.⁹ Důležitým krokem k upevnění moci bylo získání poslušnosti vazalů a jednotlivých daimjóů. K tomu sloužil systém přerozdělování knížectví a držení rodinných příslušníků jako rukojmích. Dobrým příkladem může být Tokugawa Iejasu, který od Hidejošiho získal území v oblasti Kantó (jako odměnu za podporu v boji proti klanu Hódžó) a na oplátku se vzdal svého

⁴ NAOHIRO, Asao, *The Sixteenth-Century Unification*. In: HALL, John Whitney (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 4, Early Modern Japan*, Cambridge 1991, s. 44.

⁵ SAITO, s. 132.

⁶ REISCHAUER, CRAIG, s. 78.

⁷ NAOHIRO, s. 46.

⁸ V rámci jejich spojenectví provdal Hidejoši svoji sestru Iejasuovi; také k němu poslal svoji matku jakožto rukojmí. Tamtéž, s. 46–47.

⁹ Hidejoši se nikdy nestal šógunem, nepocházel z rodu Minamoto. Císařským dvorem mu bylo ale uděleno rodové jméno Tojotomi (Štědrý Ministr). V roce 1585 se stal císařským regentem (*kampaku*) a následujícího roku prvním kancléřem (*daidžó daidžin*). JANSEN, Marius Berthus, *The Making of Modern Japan*, Cambridge 2000, s. 18.

rodového území (v oblastech Mikawa a Tótómi) ve prospěch Hidejošiho.¹⁰ Díky tomu si Hidejoši upevnil územní pozici okolo Kjóta a odsunul Iejasua od centra císařství více jak dvě stě kilometrů daleko.

Během své vlády nařídil Hidejoši rozsáhlé zmapování císařství, které souviselo s kontrolou výnosů jednotlivých knížectví. Byly sestaveny nové katastrální soupisy a zavedl se jednotný roční výnos zemědělské půdy (1 *koku* = 180 litrů rýže), kdy minimum pro získání titulu daimjóa bylo 10 000 *koku*.¹¹ Hidejoši se roku 1588 pokusil dosáhnout odzbrojení v celé zemi pomocí nařízení *katanagari* neboli „honu na meče“,¹² které bylo zaměřeno především na rolnickou vrstvu a současně s tím došlo k rozlišení samurajů jako profesionálních válečníků.¹³ Hidejoši se snažil stabilizovat mír v císařství, zároveň se ale rozhodl expandovat na kontinent. Jeho cílem byla Čína, proti které se pokusil spojit s Koreou, jež byla jejím vazalským státem. Korea odmítla umožnit průchod japonských vojsk přes své území a stala se obětí vojenského útoku. Válka, která s sebou nepřinesla žádný územní zisk, probíhala v letech 1592–1598 a skončila po smrti Hidejošiho.¹⁴

Ještě před svou smrtí se u svých nejsilnějších vazalů snažil prosadit následnictví svého nedospělého syna Hidejoriho (1593–1615), kolem kterého ustanovil regentskou vládu pěti mužů. Netrvalo dlouho a nejvýrazněji se mezi nimi prosadil Tokugawa Iejasu, který byl z hlediska velikosti panství (2 557 000

¹⁰ SADLER, Arthur Lindsay, *Shogun. The Life of Tokugawa Ieyasu*, Singapore 2010, s. 115.

¹¹ REISCHAUER, CRAIG, s. 80.

¹² Nařízení se vztahovalo na dlouhé a krátké meče, luky, kopí a střelné zbraně. Zabavené zbraně měly být použity na výrobu hřebíků a skob pro síň Velkého Buddha v chrámu Hókódži, kterou Hidejoši dal budovat v Kjótu. NAOHIRO, s. 49–50.

¹³ Do té doby bylo běžné, že společenská vrstva samurajů – rolníků vykonávala obojí, nyní si však museli vybrat zda budou válečníky či zemědělci. Tímto rozhodnutím přišli válečníci o soukromá léna, jež přešla do rukou jejich daimjóa, čímž se upevňovala vnitřní stabilita daného knížectví. Tamtéž, s. 79.

¹⁴ Hidejoši vyslal v květnu 1592 do Koreje 150 000 mužů. Bojem zocelení Japonci s pomocí střelných zbraní obsadili téměř celé území, nedokázali si ale proti Korejcům pod velením admirála I Sun-sina (1545–1598) udržet námořní převahu. Později na pomoc Korejcům dorazila čínská armáda. Postup Japonců byl zastaven a už nedokázali dosáhnout větších úspěchů. Dlouhodobá mírová jednání ztroskotala a Hidejoši se rozhodl vyslat další jednotky. K ukončení invaze došlo po smrti Hidejošiho. SWOPE, Kenneth M., *Deceit, Disguise, and Dependence. China, Japan, and the Future of the Tributary System, 1592-1596*. In: *The International History Review* 24, 2002, 4, s. 760–780.

koku) a počtem vazalů (38 s hodnotí daimjó) jednoznačně nejmocnější.¹⁵ Přestože někteří uznali jeho autoritu, byla zde koalice „západních“ knížat utvořená kolem Išidy Micunariho (1559–1600),¹⁶ která se postavila proti Iejasuovi. Rivalita vyvrcholila bitvou u Sekigahary 21. října 1600, kde Iejasu jednoznačně zvítězil.¹⁷ Svým vítězstvím si podmanil vzpurná knížata, kterým zkonfiskoval majetek, omezil či zabavil jejich území a vynutil si od nich přísahu věrnosti. Poslední překážkou před úplnou nadvládou nad Japonskem byla osoba Hidejoriho, kolem kterého se organizoval proti-tokugawský odpor. Ač byl Hidejori v bezpečí Ósackého hradu, který nechal vystavět jeho otec Tojotomi Hidejoši,¹⁸ nezabránilo to Iejasuovi, aby tuto ohromnou pevnost roku 1615 pokořil a rozdrtil tím poslední centrum možné opozice.¹⁹

Roku 1603 císař jmenoval Iejasua hlavou rodu Minamoto a udělil mu titul šóguna,²⁰ čímž byl položen základ pro vznik vojenské vlády neboli bakufu,²¹ která přetrvala až do roku 1868. Již v roce 1605 se však titulu šóguna vzdal ve prospěch svého syna Hidetady (1572–1632) a sám se přesunul na hrad Sumpu (v dnešní prefektuře Šizuoka), kde dále ovládal dění v císařství.²² Iejasu ustanovil Edo (dnešní Tokio) hlavním sídelním městem šóguna a během let se ustanovila praxe „střídavé služby“ (*sankin kótai*). Ta obnášela povinný pobyt knížete v Edu každý druhý rok; pokud ale byl zrovna na svém knížectví, v Edu musela být přítomna jeho rodina jakožto rukojmí. Vysoké náklady na cestování a udržování residence v sídelním městě šóguna sloužily jako nástroj pro udržování

¹⁵ REISCHAUER, CRAIG, s. 81.

¹⁶ KODET, Roman, *Války samurajů. Konflikty starého Japonska, 1156–1877*, Praha 2015, s. 339.

¹⁷ Jednalo se o jednu z největších bitev v historii Japonska. Postavily se tu proti sobě dvě armády čítající několik set tisíc mužů. Pro ucelený pohled na bitvu u Sekigahary viz KODET, s. 344–357.

¹⁸ SAITO, s. 135.

¹⁹ Jeho úspěch při obléhání Ósackého hradu byl kombinací promyšlené strategie, trpělivosti, lsti a několika set děl a kanónů. KODET, s. 365–372.

²⁰ Rod Tokugawa nesahal dále než do 15. století, avšak příslušná rodová linie Minamoto potvrdila, že Iejasuovi a jeho potomkům náleží tento prastarý titul. MASON, CAIGER, s. 191.

²¹ *Bakufu* konkrétně znamená stanová vláda. Pojem byl převzat z čínštiny a označoval stan velitele, který vedl tažení proti barbarům. REISCHAUER, CRAIG, s. 46.

²² Iejasu svým odstoupením sledoval zabezpečení a upevnění nástupnictví Tokugawů v pozici šóguna. HALL, Whitney John, *The Bakuhan System*. In: HALL, John Whitney (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 4, Early Modern Japan*, Cambridge 1991, s. 145–146.

poslušnosti mezi knížaty.²³ Současně došlo k rozdělení knížectví do tří skupin: *šinpan* (takzvaná „spřízněná“ knížectví, jež náležela rodům příbuzným s Tokugawy), *fudai* (knížectví vazalů, kteří sloužili Iejasuovi před bitvou u Sekigahary) a *tozama* („vnější“ knížectví, která náležela rodům, jež se podřídili Tokugawům až po roce 1600, tedy jejich nepřátelům).²⁴ Veškerými ustanoveními prvních tří šógunů rodu Tokugawa se upevňoval mír v zemi a vytvářel se charakter Japonska do budoucích let. Během budování jednotné silné země muži v čele Japonska kladli důraz na samostatnost Japonska, které se nemělo sklonit před nikým jiným a mělo být suverénní ve své oblasti. Důležitým aspektem zde byla zahraniční politika a vztahy s blízkými (i vzdálenými) národy.

2.1 Zahraniční vztahy a obchod

Přestože k výraznému uklidnění situace v zemi došlo až počátkem 17. století, nebránila předchozí bouřlivá doba k navazování zahraničních vztahů. Vzhledem k odlehle pozici japonských ostrovů se jejich snahy omezily na relativně blízké sousedy z Asie. V průběhu 15. století byly uzavřeny obchodní smlouvy s Koreou a Čínou. Výsledkem byl čilý obchod s oběma národy. Japonci měli zájem především o čínské hedvábí, knihy, porcelán a měděné mince.²⁵ Naopak z Japonska mimo jiné vyváželi prvotřídní meče, umělecké vějíře a obrazové svítky.

Obchodní vztah s Čínou byl podmíněn přijetím vazalského statusu v rámci „čínského světového řádu“, kdy šógun Ašikaga Jošimicu (1358–1408) byl titulován jako „král Japonska“ a díky tomu získal obchodní licenci *kangó*; současně se však na něho snesla kritika pro snižování japonské suverenity a od obchodování se postupně upouštělo.²⁶ Zámořský obchod císařství komplikovala také zvýšená aktivita japonských pirátů (Japonci pro ně užívali pojmenování

²³ GRAFF, Henry Franklin, *The Lesson of a Japanese Revolution*. In: *Political Science Quarterly* 65, 1950, 3, s. 432.

²⁴ KODET, s. 360.

²⁵ Dovoz čínských mincí ustal, když Tojotomi Hidejoši zavedl ražbu stříbrných a zlatých mincí. SAITO, s. 136.

²⁶ TOBY, Ronald P., *Reopening the Question of Sakoku. Diplomacy in the Legitimation of the Tokugawa Bakufu*. In: *The Journal of Japanese Studies* 3, 1977, 2, s. 331–332.

kaizoku, naopak Korea s Čínou pojem *wakó*) a čínských pašeráků v oblasti čínsko-korejského pobřeží.²⁷

Díky Hidejošiovi invazi do Koreje, byly vzájemné zahraniční vztahy napjaté. Když se Tokugawa Iejasu chopil moci, usiloval o zlepšení japonské pozice v mezinárodním kontextu. Již v prvním desetiletí 17. století bylo do Koreje vysláno několik misí, které vedly k úspěšnému obnovení obchodu v roce 1611.²⁸ Přijetí korejského poselstva v Edu, které čítalo přes čtyři sta osob a jehož součástí byly dary a oficiální dopisy od korejského krále Sondžo (1552–1608), se pro bakufu stalo velkým vítězstvím na poli zahraniční politiky.²⁹ Dalším takovým byla v roce 1610 návštěva poselstva krále Šó Neie (1564–1620), která proběhla po podmanění si království Rjúkjú (dnešní prefektura Okinawa).³⁰

Tokugawa Ieyasu měl zájem na obnovení oficiálních vztahů s Čínou, které ustaly v polovině 16. století. Aby toho dosáhl musel splnit několik zásadních požadavků, přičemž nejdůležitější roli měl oficiální dokument (*piao*).³¹ Ani jeden ze série dopisů vyslaných do Číny v letech 1611 až 1625 však nesplňoval určenou podobu.³² Jednalo se o projev vůle Japonců o udržení vlastní suverenity. Vzhledem k dobrým obchodním vztahům s Koreou a královstvím Rjúkjú, které byly podpořeny pravidelnými honosnými poselstvy ke dvoru šóguna, se Japonsko nemuselo pokařit před Čínou a jejími požadavky.³³ Bakufu přesto s Čínou podporovalo čilý obchod, který probíhal přes přístav Nagasaki; pro císařství byl také významný obchod mezi knížectví Sacuma (dnešní prefektura

²⁷ SHAPINSKY, Peter D., *Predators, Protectors, and Purveyors. Pirates and Commerce in Late Medieval Japan*. In: Monumenta Nipponica 64, 2009, 2, s. 273–275.

²⁸ TOBY, s. 329.

²⁹ Tamtéž, s. 330.

³⁰ Přestože se jednalo o království s vlastním králem, mělo poddaný stav k Číně. Vazalským územím Japonska se království stalo po vyslání vojenské expedice z knížectví Sacuma na počátku 17. století. KEENE, Donald, *Emperor of Japan. Meiji and His World, 1852–1912*, New York 2002, s. 14.

³¹ V něm se měl šógun označit za „poddaného“ říše Ming a opatřit jej svým podpisem s pečeti. Celý dokument měl být datován pomocí mingského kalendáře. TOBY, s. 332.

³² Dopis nebyl podepsán šógunem, ale jeho podřízeným, dále také místo důkazu podřízenosti se snažil upozornit na legitimní postavení japonského císařství, čímž popíral univerzálnost čínské monarchie. A v neposlední řadě nebyl datován v souladu s čínským kalendářem, naopak Japonsko v té době začalo používat vlastní označení éry v oficiální rovině. Tamtéž, s. 332–333.

³³ Tamtéž, s. 336.

Kagošima) s královstvím Rjúkjú, dále mezi knížectvím Cušima s korejským přístavem Pusan a v neposlední řadě mezi knížectvím Macumae (dnešní prefektura Hokkaidó) a domorodými národy Ainu na severu země.³⁴ Z Japonska vyplouvali obchodníci do Vietnamu, Thajska či na Filipíny. Jako symbol legitimacy jim byla vydávána červená pečeť samotného šóguna (licence *šuin*),³⁵ která obchodním lodím propůjčovala ochranu (lodě bez této pečeti byly automaticky pokládány za piráty).³⁶ Na cestách do dalekých přístavů se podílely i lodě s kapacitou přes 1 000 *koku*, jež byly označovány jako *Kita Mae Sen*.³⁷

2.2 První Evropani a jejich náboženství

Asijské země nebyly jediné, které o Japonsko projevíly zájem. První se u japonských ostrovů v polovině 16. století objevili portugalští mořeplavci.³⁸ Portugalci byli na svých cestách doprovázeni jezuity a v Japonsku se záhy pod vedením Františka Xaverského (1506–1552) rozšířila misijní činnost, která si našla cestu až do samotného Kjóta.³⁹ Jezuitští kněží udělali v nové zemi veliký dojem, jak nám dokazuje raný popis jednoho z nich: „*Ačkoliv má podobu člověka, je padre k nerozeznání od démonů a monster. Nos je tak velký, že vypadá jako vyhlazená lastura přilepená ve středu jeho obličeje. Velké oči jsou jako pár čoček se žlutými duhovkami. Hlava je malá, nehty prstů na rukou a nohou dlouhé, výška více než sedm stop, zuby větší než u koní, barva vlasů šedá. ... Jeho slova jsou jako nic, co někdo někdy slyšel, a jeho hlas se podobá sovímu houkání. Každý říká, že jeho vzezření bylo podivnější než horského ducha.*“⁴⁰

Přestože japonská společnost byla založena převážně na šintoismu a buddhismu a na cizince pohlížela s jistou dávkou obezřetnosti, začali se někteří

³⁴ MASON, CAIGER, s. 205–207.

³⁵ Lodě byly označovány jako *gošuisen* neboli lodě s červenou pečeti. Přičemž: *go* = znamení zdvořilosti, *šuin* = červená pečeť a *sen* = loď. SAITO, s. 158.

³⁶ TOBY, s. 334.

³⁷ FLERSHEM, Robert G., *Some Aspects of Japan Sea Trade in the Tokugawa Period*. In: *The Journal of Asian Studies* 23, 1964, 3, s. 407.

³⁸ KLÍMA, Jan, *Dějiny Portugalska*, Praha 2007, s. 150.

³⁹ HARRIS, Merriman Colbert, *Christianity in Japan*, Cincinnati, New York 1907, s. 28.

⁴⁰ TOKUGAWA, Tsunenari, *The Edo Inheritance*, Japan 2009, s. 31.

obyvatelé obracet na křesťanskou víru. Již Oda Nobunaga podporoval šíření křesťanské víry v zemi (jakožto nástroj ve svém tažení proti zkorumpovaným buddhistickým mnichům).⁴¹ U některých případů se jednalo o přechod ze zjištěných důvodů,⁴² protože dobré kontakty s jezuitou znamenaly častější návštěvy portugalských obchodníků a z toho plynoucí zisky (především pro knížata). Příkladem nám může být vesnice Jokoseura, jejíž polovinu přenechal Ómura Sumidata (1533–1587) japonské církvi a která byla osvobozena od daní po dobu deseti let, kdy portugalská obchodníci využívali přístav.⁴³

Po zániku vesnice během občanské války, došlo koncem 60. let 16. století k vybudování přístavu Nagasaki na západním pobřeží Kjúšú, který byl brzy přímo napojen na portugalskou obchodní základnu na Macau, která ve velkém obstarávala obchod s čínským hedvábím (v Japonsku velmi žádané zboží).⁴⁴ Roku 1579 přešel přístav *de facto* do rukou jezuitů, když Ómura Sumidata (který v červnu 1563 přestoupil na křesťanskou víru a přijal jméno Don Bartolomé)⁴⁵ předal město pod jejich svrchovanou správou. Nagasaki se však nestalo jen obyčejným obchodním centrem, nabízelo vítané útočiště pro rozrůstající se křesťanskou obec: „... *Don Bartolomé, Lord z panství Ómura, byl významný křesťan a první tona nebo lord, který přijal Kristovo náboženství. Na žádost Otce z Tovaryšstva Ježíšova asi před padesáti lety, zařídil věci tak, aby portugalské obchodní lodě z Macaa byly zde [v Nagasaki] v bezpečí a aby křesťané, vysídlených pro svoji víru, zde [v Nagasaki] mohli najít útočiště.*“⁴⁶ Právě oblast Kjúšú se mohla „pochlubit“ největší koncentrací jezuitů a následných japonských konvertitů, ke kterým se přidávali také mnozí z řad daimjóů.

⁴¹ SCHULL, William Jackson, *The Effect of Christianity on Consanguinity in Nagasaki*. In: *American Anthropologist* 55, 1953, 1, s. 79.

⁴² Některé z konvertitů spíše než nová víra lákala vidina snadného zisku a křesťany se ve skutečnosti nestali. Byli označováni jako „rýžoví křesťané“. KODET, s. 261.

⁴³ PACHECO, Diego, *The Founding of the Port of Nagasaki and its Cession to the Society of Jesus*. In: *Monumenta Nipponica* 25, 1970, 3/4, s. 304–305.

⁴⁴ COOPER, Michael, *The Mechanics of the Macao-Nagasaki Silk Trade*. In: *Monumenta Nipponica* 27, 1972, 4, s. 424.

⁴⁵ PACHECO, s. 304.

⁴⁶ Tamtéž, s. 308.

Portugalci však s sebou nepřivezli jen cizí náboženství, mimo nových plodin jako brambory či rajčata se v japonské společnosti objevil kupříkladu tabák. Velký vliv měli také v oblasti jazyka, kdy se některá jejich slova zachovala až do moderních dní.⁴⁷ Poprvé se také do rukou Japonců dostaly palné zbraně (arkebuzy), které dokázali takticky začlenit do vzájemných bitev.⁴⁸ Další ze zbraní, kterou se Japonci snažili rychle ovládnout, byla děla, která se v Japonsku objevila již v roce 1551 a v průběhu nadcházejících desetiletí se měla stát strategickou součástí válek.⁴⁹

Tojotomi Hidejoši byl křesťanství zprvu vlídně nakloněn (díky vlivu Nobunagy), když se však stal svědkem destabilizujícího vlivu křesťanů na japonskou společnost (obvinil misionáře z podpory pronásledování buddhistů a šintoistů a z podílení se na prodeji Japonců do otroctví),⁵⁰ rozhodl se pro razantní krok. Vydal edikt, kterým nařizoval odchod veškerých misionářů ze země během dvaceti dnů, nezakazoval však samotný obchod s Portugalci.⁵¹ Edikt nebyl výrazně prosazován a mnozí z misionářů Japonsko neopustili, nýbrž se stáhli do Nagasaki.

Hidejošihovo obavy z postupného rozmáhání křesťanství nejen v řadách daimjóů (někteří z jeho vazalů se obrátili na novou víru),⁵² ale také mezi obyčejnými rolníky, prohloubilo několik událostí. Jednou z nich byl příjezd španělských františkánů a jejich následné rozbroje s jezuitou. Znepokojen byl ale také z napojení misionářů v Nagasaki na koloniální základnu na Dálném Východě v Manile na Filipínách, která byla podpořena evropskými vojenskými jednotkami.⁵³ Hidejoši své předchozí nařízení zdůraznil roku 1597 popravou

⁴⁷ SAITO, s. 126.

⁴⁸ Již v roce 1575 došlo k masivnímu a strategickému použití mušket v bitvě u Nagašina, na úspěchu se podíleli Oda Nobunaga a Tokugawa Iejasu. TOKUGAWA, s. 31.

⁴⁹ Děla byla poprvé použita v bitvě u Noguči v roce 1578. BROWN, Delmer Myers, *The Impact of Firearms on Japanese Warfare, 1543–98*. In: *The Far Eastern Quarterly* 7, 1948, 3, s. 241–242.

⁵⁰ NELSON, Thomas, *Slavery in Medieval Japan*. In: *Monumenta Nipponica* 59, 2004, 4, s. 463–465.

⁵¹ JANSEN, *The Making*, s. 67.

⁵² MASON, CAIGER, s. 182.

⁵³ TOKUGAWA, s. 12.

šestadvaceti misionářů.⁵⁴ Křesťanským věřícím dočasnou úlevu poskytla jeho smrt na podzim roku 1598.

Mezitím Tokugawa Iejasu, usiloval o získání důležitých vědomostí o stavbě evropských lodí, protože plavidla stavěná tehdy v Japonsku nebyla schopna dalekosáhlých plaveb. Španělé s Portugalci se však obávali, že by případná námořní expanze Japonska znamenala ohrožení pro jejich kolonie (například Filipíny).⁵⁵ Alternativu mu poskytnul William Adams (1564–1620),⁵⁶ který mu mimo jiné pomohl se stavbou lodi, jež byla schopna úspěšné plavby do Acapulca.⁵⁷ Výrazným milníkem v oblasti japonského lodního stavebnictví byla zámořská cesta přes Indický oceán, kolem mysu Dobré naděje do Španělska, kde japonští konvertité navštívili španělského krále Filipa II (1527–1598).⁵⁸

S příchodem Nizozemců (posléze Britů) na počátku 17. století do Japonska se mezi nimi a Španěly s Portugalci projevila vzájemná nesnášenlivost (založená na rozepřích mezi katolíky a protestanty). Jezuité s františkány se snažili Adamse zdiskreditovat, protože měl dobré vztahy s dvorem šóguna, díky kterým získal pro Nizozemce obchodní výsady a pro Brity obdržel povolení s ustanovením faktorie (obchodní stanice) v Hiradu roku 1613. Iejasu byl arogantním jednáním mnichů znepokojen. Španělská delegace se domáhala vyhoštění nizozemských obchodníků a prohlašovala, že „*největším panovníkem na světě je španělský monarcha*“, a že „*Jeho křesťanské Veličenstvo [Filip II.] chová zbožné přání, aby se všem národům dostalo poučení o svaté katolické víře, a tak byli zachráněni*“; na což Iejasu odmítal přistoupit.⁵⁹ Bakufu chtělo zahraniční obchod zachovat, ale obávalo se úzkého propojení obchodu s misijní

⁵⁴ Jednalo se o 9 zahraničních misionářů a 17 japonských konvertitů. REISCHAUER, CRAIG, s. 81.

⁵⁵ MILTON, Giles, *Na dvoře japonského vládce*, Praha 2003, s. 68.

⁵⁶ William Adams byl anglický lodivod, který s nizozemskou lodí Leifde na jaře roku 1600 dosáhl japonských břehů. Pro svoje znalosti západního světa se stal pro šóguna cenným společníkem. Získal řadu privilegií a byl povýšen mezi samuraje (stupeň *hatamoto*). V Japonsku zůstal do své smrti roku 1620. JANSEN, *The Making*, s. 72.

⁵⁷ V roce 1609 u japonských břehů ztroskotal guvernér Manily Roderigo di Vivera (1564–1636). Následujícího roku mu byla k návratu poskytnuta loď postavená Adamsem. VEITH, Ilza, *Englishman or Samurai. The Story of Will Adams*. In: *The Far Eastern Quarterly* 5, 1945, 1, s. 9–10.

⁵⁸ Jednalo se o samostatnou iniciativu daimjóů Omura, Arima a Otomo. SAITO, s. 157–158.

⁵⁹ MILTON, s. 89.

činností, který největší měrou obstarávaly portugalské lodě.⁶⁰ Britský král Jakub I. (1566–1625) sice o sobě mluvil jako o „*obranci víry*“, ale současně se distancoval od katolické víry.⁶¹ Nejlépe však na bakufu zapůsobili Nizozemci, kteří úplně oprostili obchod od náboženství. Současně je Mořic Oranžský (1567–1625) varoval před nenápadným rozšiřováním misionářů: „*Tovaryšstvo Ježíšovo, pod rouškou svátosti církve, má v úmyslu převést Japonce ke svému náboženství, rozdělit vynikající království Japonska, a dovést zemi k občanské válce.*“⁶²

Existovalo nebezpečí, že než k samotnému šógunovi (respektive k císaři) by vysoce postavení daimjóové mohli získat větší loajalitu k cizímu bohu (tedy k jeho zástupci na zemi, papeži: „... *papež v Římě si nárokoval vládu nad celým světem jako náměstek Krista, pokud by tedy mělo být Japonsko pokřesťanstěno byl by japonský císař podřízen papeži*“).⁶³ Vědom si toho, začal Iejasu, poté i jeho následníci Hidetada a Iemicu (1604–1651), vydávat další protikřesťanské edikty. Zahraničním mnichům byl nařizován odchod z Japonska pod hrozbou ocejchování, uříznutí nosu, amputace nohou, kastrace či smrti.⁶⁴ Křesťanské chrámy a kostely byly ničeny. Konvertité se museli zřít novému víry (jako důkaz se považovalo pošlapání křesťanského symbolu, označováno jako *efumi*) a současně všichni obyvatelé museli pravidelně navštěvovat buddhistické chrámy, kde byli pod dohledem kněží (ti jim vydávali certifikát o jejich víře: „*Uvedená osoba nebyla křesťan, ale patřila k této farnosti*“).⁶⁵ Ti, kteří se odmítli podvolit, byli v mnohých případech mučeni a následně popraveni. Ze zápisů Richarda Cockse (1566–1624), vedoucího britské faktorie v Hiradu mezi lety 1613–1623, vyplývá, že veřejné popravy křesťanů a jejich případných ochránců byly běžnou praxí: „...

⁶⁰ PACHECO, s. 323.

⁶¹ Obchodníci z jednotlivých zemí byli zváni před šóguna, aby objasnili podstatu své víry. Britové museli ke všemu vysvětlovat rozepře mezi nimi a Španěly a konkrétní rozdílnosti v jejich náboženství (například se protestanti nezodpovídají papeži, tudíž z jejich strany nebyla pro Japonce hrozba ztráty suverenity tak vysoká jako v porovnání se snahami jezuitů). COCKS, Richard, THOMPSON, Edward Maunde (ed.), *Diary of Richard Cocks. Cape-Merchant in the English Factory in Japan, 1615–1622*, London 1883, s. 335.

⁶² JANSEN, *The Making*, s. 74.

⁶³ HARRIS, Merriman Colbert, s. 29.

⁶⁴ MILTON, s. 152.

⁶⁵ ISHIZAKA, Masanobu, *Christianity in Japan 1859–1883*, Baltimore 1895, s. 13–14.

další španělští a portugalští Otcové a jezuité byli upečeni k smrti v Nagasaki, a více než stovka Japonců usmrcena ohněm a mečem, jak muži, ženy, tak děti, pro styky s nimi [s křesťany] a jejich skrývání.“⁶⁶

K šíření negativního postoje ke křesťanům napomáhaly i jejich skutky, kdy se například konvertovaný daimjó Arima Harunobu (1567–1612) pokusil pomocí podplácení získat území a majetek, který Iejasu kdysi zabavil jeho rodině.⁶⁷ V letech 1614–1615 se křesťané podíleli na vojenské akci proti Tokugawům, kdy pod vedením Hidejoriho figurovali při obraně Ósackého hradu.⁶⁸ S postupným prosazováním přísných ediktů se křesťanství z Japonska vytrácelo. Veškeré knihy zmiňující se o cizím náboženství byly ničeny. Za poslední projev vzdoru můžeme považovat povstání Šimabara v roce 1637, kdy Amakusa Širó (1621–1638) shromáždil v pevnosti Hara 37 000 stoupenců a otevřeně se postavil proti bakufu.⁶⁹ Šógunát zvítězil a celá událost skončila ohromným masakrem.⁷⁰

2.3 Sakoku

Ruku v ruce s tím jak docházelo k perzekuci křesťanství, byl omezen také zahraniční obchod s Evropany. Po smrti Iejasua se obchodníci ocitli v nejistotě. Museli předstoupit před nového šóguna se žádostí o uznání práv pro jejich faktorie. Hidetada zakázal cizincům prodej všude jinde než v přístavech Hirado a Nagasaki. Pro prodávající britskou faktorii, která byla omezena pouze na Hirado, se zhoršující se vztahy s Nizozemci projeví jako ničující faktor (mimo jiné na ně útočili a vyhlásili blokádu britského zboží v Hiradu).⁷¹ Britové ukončili obchodní styky s Japonskem v roce 1623, kdy svoji pozornost plně

⁶⁶ COCKS, THOMPSON, s. 334.

⁶⁷ JANSEN, *The Making*, s. 76.

⁶⁸ MILTON, s. 153–158.

⁶⁹ Povstání bylo do velké míry zapříčiněno nespokojeností rolníků s místním vládcem, vysokými daněmi a neúrodou. Na nepokojích se podíleli také utlačovaní křesťané. KODET, s. 383.

⁷⁰ Velkou roli zde sehrály nizozemské lodě, které z moře odstřelovaly povstalecké pozice. ARIMA, Seiho, *The Western Influence on Japanese Military Science, Shipbuilding, and Navigation*. In: *Momumenta Nipponica* 19, 1964, 3/4, s. 354.

⁷¹ MILTON, s. 193–200.

přesunuli do Indie.⁷² Vztahy se Španěly a Portugalci byly ovlivněny jejich hlasitou podporou misijní činnosti a bakufu od vzájemného obchodu upustilo; oba národy byly ze země pomalu vykazovány (ať už jednotliví cizinci byli věřící nebo ne).⁷³

Portugalští obchodníci (a misionáři) se však nechtěli vzdát a v roce 1640 vyslali loď z Macaa, aby přiměla bakufu k obchodu; výsledkem bylo přes šedesát popravených mužů, jen hrstce z členů posádky bylo dovoleno se bezpečně vrátit.⁷⁴ Poslední, kdo v Japonsku zůstal, byli Nizozemci. Jejich prvotní nadšení, že se jim podařilo ovládnout veškerý zahraniční obchod v Zemi vycházejícího slunce, bylo zapomenuto v momentě, když je v roce 1641 z nařízení šóguna přesunuli na uměle vybudovaný ostrůvek Dešima u Nagasaki.⁷⁵ Dešima (původně připravená pro Portugalce) byla obehnaná plotem a přísně střežena; v otázce potravin byla do jisté míry soběstačná (měli k dispozici zeleninovou zahradu a několik krav, ovcí i slepic), vodu přiváděli pomocí bambusového potrubí a obchodníci za ni museli platit stejně jako za roční pronájem celého ostrova.⁷⁶ Když připlula loď na tento umělý kus Japonska, posádka nesměla mít zbraně, Bibli ani žádné další křesťanské symboly a nemohli bez speciálního povolení vkročit do Nagasaki; výjimkou byly pravidelné návštěvy nizozemských představitelů v Edu jednou do roka.⁷⁷ Nizozemci měli také povinnost na těchto návštěvách informovat dvůr šóguna ohledně vývoje okolo křesťanství: „*Nesměji udržovat jakoukoli komunikaci s křesťanskou sektou, ani přivádět misionáře do země, ale budou sdělovat každý rok jakékoliv informace týkající se křesťanské sekty, což může být pro Jeho Výsost žádoucí slyšet.*“⁷⁸ Přestože byli Nizozemci izolováni od zbytku japonské populace (někteří Japonci měli dovolený vstup na

⁷² COCKS, THOMPSON, s. 347.

⁷³ BROADBRIDGE, Seymour, *Economic and Social Trends in Tokugawa Japan*. In: *Modern Asian Studies* 8, 1974, 3, s. 355.

⁷⁴ JANSEN, *The Making*, s. 79.

⁷⁵ Hlavním důvodem byl pravděpodobně fakt, že Nizozemci použili zakázané křesťanské označení éry „A.D. 1640“ na štítu nově postavené budovy faktorie v Hiradu. TOBY, s. 357–358.

⁷⁶ JANSEN, *The Making*, s. 80.

⁷⁷ HORST, Han van der, *Dějiny Nizozemska*, Praha 2005, s. 165.

⁷⁸ ISHIZAKA, s. 15.

Dešimu)⁷⁹ a bez šance na lepší vyhlídky, pokračovali s Japonskem v obchodu. Pro bakufu nebyl obchod jako takový důležitý, ale přítomnost Nizozemců znamenala pravidelné informace o dění ve světě, o které nechtělo přijít.⁸⁰

Aby šógunát ochránil Japonsko před vlivy cizinců, byl Japoncům zakázán odchod do zahraničí. Ti, kteří v minulosti opustili ostrovy, se již nesměli pod trestem smrti vrátit. Bakufu omezilo výrobu lodí jen na ty schopné plavit se při pobřeží a jejich nosnost byla snížena na 500 *koku*. Bakufu současně podnikalo kroky proti šíření křesťanství formou poselstev, kterými varovalo své asijské obchodní partnery (především se jednalo o Koreu) před touto hrozbou: „*Barbaři z Jihu se snaží svést lidi jejich základní naukou (křesťanství), a tak Velký Princ zakázal od letošního roku [1639] barbarům z Jihu vstup do Japonska.*“⁸¹ Série veškerých opatření, vydaných do roku 1639, měla za následek izolaci Japonska a „uzavření země“, známé jako politika *sakoku*.⁸² Samotní Japonci pro nastalou situaci užívali spíše označení *kaikin* neboli námořní zákazy.⁸³

Izolacionismus tokugawského šógunátu podmínila řada faktorů, přičemž nejpodstatnějším se ukázala být otázka udržení suverenity uvnitř i vně císařství. Po náročném nastolení míru, který nebyl ve své podstatě v Japonsku ještě pevně zakotven, byla japonská společnost vystavena destabilizujícímu vlivu v podobě Evropanů a jejich náboženství. Nerovnováha mezi těmito dvěma světy mohla vyústit v nové období občanských válek, kterému se muži v čele Japonska snažili zabránit. Zákaz obchodování s cizinci a jejich vyhnání ze země bylo menší zlo v porovnání s hrozbou pro suverenitu země, které představovalo šíření křesťanské víry a Japonsko se tedy rozhodlo navázat blízké vztahy se zeměmi, které spolu

⁷⁹ BROWNE, Michael L., *Portraits of Foreigners by Kawahara Keiga*. In: *Ars Orientalis*, 1895, 15, s. 31.

⁸⁰ TOKUGAWA, s. 63.

⁸¹ „Velký Princ“ (*taikun*) bylo oficiální pojmenování pro šóguna, které se užívalo v korespondenci s Koreou. Tento pojem byl zaveden ve 30. letech 17. století namísto „krále Japonska“, které odkazovalo na podřízenost k Číně a který Korea jistou dobu používala (uznávala tím nadřazenost Číny). TOBY, s. 348–349, 359.

⁸² Samotný pojem *sakoku* Japonci nepoužívali až do počátku 19. století. Toto označení se prvně objevilo v roce 1801 při překladu německé studie geografa Engelberta Kaempfera (1651–1716). TOKUGAWA, s. 64.

⁸³ MASON, CRAIG, s. 205.

sdílely stejný ideologický a kulturní základ.⁸⁴ Politika *sakoku* nejvíce postihla evropské obchodníky, kteří však brzy ztratili o Zemi vycházejícího slunce zájem a přesunuli svoji pozornost na lukrativnější oblasti (například Indie).

⁸⁴ TOBY, s. 327.

3 CESTA K OTEVŘENÍ JAPONSKA

Roku 1603 získal Iejasu titul šóguna, což vedlo ke vzniku svrchované vlády rodu Tokugawa, která po více jak dvou staletích skončila navrácením moci do rukou císaře během restaurace Meidži. Japonsko se pod vládou Tokugawů uzavřelo před západními zeměmi a jejich náboženstvím, které pokládalo za podvrtné a ohrožující stabilitu v císařství. Ačkoliv nebyli otevřeni nové víře ze západu, novým vědomostem se nebránili. Do Japonska byli zváni čínští učenci a umělci, také knihy byly žádaným zbožím.⁸⁵ S postupem času se začaly dovážet i evropské publikace, nejčastěji v nizozemštině. Bakufu současně věnovalo vysokou pozornost knihám importovaným do země, přičemž zakázané byly veškeré knihy související se šířením a propagací křesťanství.⁸⁶ Studium knih však nemohlo podnítit technologický pokrok, kterým Evropa procházela a který se měl projevit jako jeden z argumentů pro otevření izolované země.

3.1 Pokusy Evropanů o opětovné sblížení s Japonskem

Ruské výpravy měly již od konce 17. století povědomí o existenci japonského císařství, k čemuž přispěly ztroskotané japonské lodě u Kamčatky a následné průzkumy Kurilských ostrovů a Sachalinu.⁸⁷ Japonských břehů v roce 1739 dosáhli na ruských lodích (*Archanděl Michajl* a *Svatý Gabriel*) dva mořeplavci Martin Petrovič Spanberg (zemřel 1761) a William Walton (1706–1786).⁸⁸ Šógunátní vláda byla posléze o této návštěvě informována, ale žádné opatření z toho nevyvodila: „... *Dokonce i poté, co se [bakufu] od Nizozemců dozvědělo, že*

⁸⁵ Japonsko v období od 17. do 19. století bylo surovinově soběstačné a nebylo závislé na zahraničním obchodu. Obchod ve větší míře využívalo k získávání knih a informací. JANSEN, *The Making*, s. 93.

⁸⁶ Již v roce 1630 byl vydán edikt *Kanei* (pojmenován podle éry *Kan'ei*, která trvala v letech 1624–1644), který zakazoval dovoz veškerých Západních a čínských knih, které se týkaly křesťanství. Zajímavostí je, že knihy, které pojednávaly o způsobech a zvycích křesťanského světa, zakázány nebyly. SAKANISHI, Shio, *Prohibition of Import of Certain Chinese Books and the Policy of the Edo Government*. In: *Journal of the American Oriental Society* 57, 1937, 3, s. 290–291.

⁸⁷ LENSEN, George Alexander, *Early Russo-Japanese Relations*. In: *The Far Eastern Quarterly* 10, 1950, 1, s. 3–4.

⁸⁸ WILDES, Harry Emerson, *Russia's Attempts to Open Japan*. In: *The Russian Review* 5, 1945, 1, s. 72–73.

se jednalo o ruské lodě, [bakufu] nenabádalo k opatrnosti. Existovalo mnoho šógunátních úředníků, kteří ignorovali existenci zahraničních zemí.“⁸⁹

Rusko v dalších letech pokračovalo v pokusech o uzavření obchodní smlouvy s Japonskem. Na podzim roku 1779 byli odmítnuti v knížectví Macumae, kde jim bylo také doporučeno ať svoji žádost přednesou v Nagasaki. O tři roky později pod velením profesora Erika Laxmanna (1737–1796) zakotvila ruská loď v přístavu Nemuro (město v dnešní prefektuře Hokkaidó), která připlula pod záminkou navrácení japonských trosečníků.⁹⁰ Ruská posádka v přístavu čekala několik měsíců na oficiální odpověď šógunátu. Laxmann byl v létě 1793 informován skupinou japonských úředníků, že jeho požadavkům nemůže být vyhověno a byly mu vráceny jeho dopisy: *„Jeden z projednávaných dopisů je napsán cizím horizontálním písmem. V naší zemi není nikdo, kdo by mu rozuměl. Druhý dopis se zdá být napsán něčím, co připomíná japonskou kanu, ale je tam mnoho míst, které jsou zcela nesrozumitelné. Kandži jsou také těžko pochopitelné. Je proto nemožné na tyto dopisy detailně odpovědět, aniž by došlo k nedorozumění. V důsledku toho jsou vráceny.*“⁹¹ Současně byl upozorněn na politiku *sakoku* a byl odrazován od dalších pokusů připlout k japonským břehům: *„Obvyklým trestem za porušení japonského zákona o vyhoštění je doživotní vězení, ale protože jste cizinci a neznáte zákony, nebudeme na tomto trestu trvat. Místo toho se musíte vrátit na Kamčatku a nikdy se nesmíte vrátit do Japonska. Můžete, pokud budete chtít, nechat tyto trosečnický s námi, se kterými bude naloženo, jak přikazuje zákon; ale nikdy, za žádných okolností, nesmíte přivést někoho z našich lidí, kteří jsou vyhnáni. Podle našeho práva, jsou ztroskotaní námořníci vlastnictvím toho národa na jehož pobřeží mohou být zachráněni.*“⁹²

Ruská mise se vrátila domů s nepořízenou, přestože získala certifikát opravňující ji ke vstupu do přístavu v Nagasaki: *„ ... Křesťanské učení je přísně*

⁸⁹ LENSEN, *Early Russo-Japanese Relations*, s. 8.

⁹⁰ Tamtéž, s. 18.

⁹¹ Tamtéž, s. 20.

⁹² Japonští trosečníci byli poté v Japonsku odsouzeni k doživotnímu vězení. WILDES, s. 75

zakázáno. *Nepřinesete sochy, pomůcky, knihy, atd., nebo budete určité zranění. Pokud poté, co jste si toto plně uvědomili, přijdete do této oblasti [Nagasaki], zkontrolujeme ho [certifikát] a může Vám být dokonce dovoleno přistát. Za tímto účelem Vám dáváme tento dokument.*⁹³ K jejich návratu k japonským břehům došlo však až o mnoho let později. V roce 1804 dorazila do Nagasaki ruská expedice se žádostí cara Alexandra I. (1801–1825) o navázání obchodních vztahů pod vedením Nikolaje Rezanova (1764–1807), která byla bakufu zdvořile, ale důrazně odmítnuta: „*Naši krajané si nepřejí vykonávat žádný obchod s cizinou.*“⁹⁴ Rezanov, uražen japonským zacházením (Rusům dlouho nedovolili vstoupit na břeh, zabavili jim munici a byli pod přísným dohledem stráží),⁹⁵ nařídil po návratu do Ruska útoky na japonské osady na jižních Kurilách a Sachalinu, které se uskutečnily během let 1806–1807. Vykonáním msty Rezanov pověřil dva mladé důstojníky Nikolaje Alexandroviče Chvostova (1776–1809) a Gavrije Ivanoviče Davydova (1784–1809), kteří následně pohrozili Japonsku zpuštěním celého Sachalinu pokud nedojde k uzavření obchodních smluv.⁹⁶ Před carem tuto akci Rezanov obhajoval jako jedinou možnost k tomu jak „*donutit Japonce k otevření obchodu*“; v reakci na útoky zajali Japonci roku 1811 kapitána Vasilije Michaloviče Golovina (1776–1831), který byl propuštěn až po dvou letech, kdy se Petrohrad oficiálně od těchto útoků distancoval.⁹⁷

Mezitím si Japonsko začalo tuto novou hrozbu uvědomovat. Jejich častější kontakty s Rusy v oblasti Kuril a Sachalinu je znepokojovaly. Bakufu raději převzalo oblast Ezo (dřívější pojmenování pro ostrov Hokkaidó) pod svou přímou ochranu a posílilo tamní obranu. Současně se v Japonsku šířily myšlenky o nebezpečí hrozící ze strany cizinců a nutnosti vojenských reforem, které by zahraniční hrozbu zvrátily (například Hajaši Šihej, 1738–1793, a jeho dílo

⁹³ LENSEN, *Early Russo-Japanese Relations*, s. 28.

⁹⁴ JANSEN, *The Making*, s. 260–261.

⁹⁵ Nutno říci, že japonscí úředníci postupovali v souladu se svými zákony. LENSEN, *Early Russo-Japanese Relations*, s. 27–28.

⁹⁶ WILDES, s. 76.

⁹⁷ BEASLEY, William Gerald, *The Foreign Threat and the Opening of the Ports*. In: JANSEN, Marius B. (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 5, The Nineteenth Century*, Cambridge 1989, s. 265–266.

Vojenská obrana ostrovní země, v originále *Kaikoku heidan*).⁹⁸ Velké kritice bylo mimo jiné vystaveno také šógunátní nařízení o zákazu stavby velkých plavidel. Právě Hajaši Šihej argumentoval, že Japonsko je ostrovní zemí a jako taková by si měla osvojit znalosti vedení námořní války.⁹⁹ Bakufu však bylo více zaujato vzrůstajícím napětím uvnitř země, které bylo podmíněno ekonomickými a sociálními změnami, jež měly mimo jiné za následek zhoršující se postavení samurajské třídy.¹⁰⁰ Ve stínu Napoleonských válek (1803–1815) bylo Rusko nuceno upustit od expanze do Pacifiku a tím došlo k mírnému uvolnění napětí.

V období Napoleonských válek se změnila situace také pro Nizozemce.¹⁰¹ Nizozemí během války s Británií přišlo o své koloniální základny na jihu Afriky a v Indonésii.¹⁰² Během té doby nevyplouvaly nizozemské lodě a obchodníci umístění na Batávii (dnešní Jakarta) využívali k zásobování Dešimy lodě neutrálních zemí, které se plavily pod nizozemskou vlajkou (do Japonska tímto způsobem několikrát zavítali také Američané).¹⁰³ Britové nezháleli a pokusili se získat oslabený obchod v Dešimě pro sebe. Thomas Stamford Raffles (1781–1826), místodržící na Jávě, si byl úspěchem takřka jist: „*Pokud se nám podaří znovu získat půdu pod nohama, nebude žádný vážný problém v rozšíření vývozu mnoha komodit z produkce britské Indie, pro které v Evropě neexistuje dostatečná poptávka.*“¹⁰⁴ V roce 1808 připlula britská loď *Phaeton* do Nagasaki (maskovaná nizozemskými barvami) s úmyslem vyplenit lodě Nizozemců v přístavu.¹⁰⁵ Místo toho však kapitán zajal dva nizozemské tlumočníky a na

⁹⁸ JANSEN, *The Making*, s. 262.

⁹⁹ LENSEN, *Early Russo-Japanese Relations*, s. 23.

¹⁰⁰ TIPTON, Elise K., *Modern Japan. A Social and Political History*, Routledge 2008, s. 15–20.

¹⁰¹ Nejprve si je podmanila revoluční Francie a roku 1794 ustanovili Batávskou republiku. Roku 1806 Napoleon Bonaparte (1769–1821) pověřil vládou svého bratra Ludvíka (1178–1846) a vyhlásil Holandské království, do roku 1814 pak byli součástí Francie, kdy na trůn usedl Vilém VI. Oranžský (1772–1843) a vzniklo Spojené království Nizozemské. HORST, s. 247–275.

¹⁰² Potom co se Nizozemsko stalo součástí Francie, vstoupilo s Anglií do válečného stavu. Ta vyhlásila opětovnou blokádu nizozemských lodí a zahájila útok na nizozemské kolonie. Současně byla v roce 1799 ukončena existence (spojené) Východoindické společnosti. Tamtéž, s. 427–431.

¹⁰³ JANSEN, *The Making*, s. 264–265.

¹⁰⁴ BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 261.

¹⁰⁵ V té době bylo Nizozemí s Anglií stále ve válečném stavu a anglické lodě běžně napadaly nizozemské obchodníky. WILSON, Noell, *Tokugawa Defense Redux. Organizational Failure in the "Phaeton" Incident of 1808*. In: *The Journal of Japanese Studies* 36, 2010, 1, s. 1.

japonských představitelích si vymohl doplnění vody a zásob. Svůj požadavek podpořil pohrůžkou zničení japonských a čínských lodí v přístavu a popravení rukojmích.¹⁰⁶ Japonská obrana se ukázala být proti lodi *Phaeton*, která měla osmačtyřicet děl, neefektivní (zastaralé baterie na pobřeží, nedostatek mužů v posádce).¹⁰⁷ Bylo tudíž rozhodnuto jim vyhovět a doufat, že britská loď brzy odpluje (stalo se tak hned následujícího dne).¹⁰⁸ Tato událost nebezpečně poukázala na velké nedostatky v obraně japonských přístavů, které přispěly k diskuzím ohledně hrozby cizinců a nutnosti vojenských reforem. Další britské pokusy v letech 1813–1814 skončily také neúspěchem a Jáva byla posléze předána zpět do rukou Nizozemců.¹⁰⁹

Snaha obejít japonskou vládu a její nařízení znamenala pro bakufu další problémy. Ačkoliv Japonci měli již větší znalosti o jednotlivých národech a jejich jazycích, Evropané pro ně byli nadále těžce rozlišitelní (mimo jiné díky stejnému způsobu oblékání na rozdíl od tradičních oděvů Korejců a Číňanů). Pokus o obelhání bakufu, kdy se námořníci a obchodníci vydávali za příslušníky jiného národa, vedl roku 1825 k vydání přísného nařízení. Mezi cizinci se nemělo rozlišovat a měli být odrazeni od přistání v Japonsku: „*Od té doby, kdykoliv je cizí loď spatřena blížit se k jakémukoliv bodu na našem pobřeží, všechny osoby po ruce by měly na ni vystřelit a odehnat ji. Pokud plavidlo zamíří na otevřené moře, nemusíte ho sledovat; dovolte mu uniknout. Pokud si cizinci vynutí svoji cestu na břeh, můžete je zajmout a uvěznit je, a pokud se jejich mateřská loď přiblíží, můžete ji zničit, pokud to okolnosti vyžadují. Všimněte si, že Číňané, Korejci a [obyvatelé] Rjúkjú mohou být rozlišeni pomocí fyziognomie a designu lodi, ale nizozemské lodě jsou k nerozeznání [od těch ostatních západních zemí].*

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 17.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 2.

¹⁰⁸ Macudaira Jasuhira (zemřel 1808), představitel magistrátu v Nagasaki, navrhl několik možností útoku na *Phateon*. Ani jedna z nich nebyla uskutečněna z obavy, že by se ukázaly jako marné. Macudaira přijal odpovědnost za toto selhání a spáchal *seppuku*. Tamtéž, s. 17.

¹⁰⁹ Jednalo se o jeden z výsledků Vídeňského kongresu (září 1814 – červen 1815), kdy byly opětovně přerozděleny koloniální državy mezi Evropské státy. Angličané se museli vzdát Jávy, avšak zůstali na Malajském poloostrově, kde Raffles založil přístav Singapur. HORST, s. 433.

*I tak, nemějte žádné zábrany ohledně palby na ně [Nizozemce] omylem; v případě pochybností, odežte loď pryč bez váhání. Nikdy nebudte zaskočení.*¹¹⁰

Jakkoli se může zdát, že se jednalo o extrémní řešení, nebylo neopodstatněné. Studium zahraničních publikací Takahaši Kagejasu (1785–1829), výjimečný intelektuál a lingvista, zjistil, že ani cizinci nespouštěli loď bez oprávnění do svých přístavů: „*Když se loď z národa, s nímž nejsou udržovány diplomatické vztahy, pokusí vstoupit, jsou z nejbližšího kanónu na pobřeží vypáleny slepé náboje. Je běžnou zvyklostí pro tyto lodě opustit přístav poté, co byly takto informovány, že vstup není povolen.*“¹¹¹ Bakufu se tedy inspirovalo v západní politice a doufalo, že se cizinci nebudou pokoušet proniknout na japonské území. I přes tvrdý přístup k „barbarům“, se na obzoru objevovaly lodě, které se pokoušely přistát u japonských břehů. V roce 1837 byla do Japonska vyslána americká loď *Morrison*, která se měla pod záminkou záchrany sedmi japonských trosečníků pokusit navázat obchodní styky.¹¹² V souladu s nařízením z roku 1825 byla loď i s trosečníky zahrána od pobřeží.

Mezitím docházelo uvnitř císařství ke střetu názorů mezi japonskými učenci. Podporovatelé politiky izolace, mezi nimi Seišisai Aizawa (1782–1863), chtěli zabránit jakémukoliv zahraničnímu obchodu s cizinci ze Západu (ačkoliv stále probíhal skrze Nizozemce na ostrůvku Dešima) a považovali styky s nimi za podvrtné; usilovali o prohloubení národní jednoty a zmodernizování ozbrojených sil bez asistence Evropanů.¹¹³ Oponovali jim intelektuálové, kteří varovali před vojenskou a politickou silou Západu, která neměla na Dálném východě soupeře a nabádali bakufu, aby otevřelo přístavy i samotnou zemi.¹¹⁴ Ačkoliv jim šlo o dobro císařství a nabízeli své skromné vědomosti o západní

¹¹⁰ JANSEN, *The Making*, s. 266.

¹¹¹ Tamtéž, s. 266–267.

¹¹² Vzhledem k častým pokusům cizinců o vrácení japonských trosečníků vešlo v roce 1843 v platnost nařízení, které určovalo, že tito muži mohou být vráceni pouze na nizozemských či čínských lodích. TREAT, Payson Jackson, *The Early Diplomatic Relations between the United States and Japan, 1853–1856*, Baltimore 1917, s. 10.

¹¹³ REISCHAUER, CRAIG, s. 120–121.

¹¹⁴ JANSEN, *The Making*, s. 267–269.

technice, které by vedly ke zlepšení obranyschopnosti Japonska, byli pronásledováni, vězněni a v některých případech popraveni či spáchali rituální sebevraždu *seppuku*; mezi nimi Watanabe Kazan (1793–1841) a Takano Čoei (1804–1850).

Incident lodi *Morrison* vedl k obavám z možné reakce západních mocností, které byly umocněny událostmi v následujících letech. Japonsko s překvapením a obavami pozorovalo, jak se před Evropany sklonila kdysi mocná Říše Středu. Čínský císař Tao-kuang (1782–1850) se pokusil zabránit rozsáhlému dovozu opia, který měl na svědomí několik milionů závislých poddaných. Rozepře s Brity vyvrcholily první opiovou válkou v letech 1839–1842, kdy se ukázalo, že se Číňané nemohli s válečnickým uměním „barbarů“ měřit. Mír byl podepsán v Nankingu 29. srpna 1842 na palubě britské lodě *Cornwallis*.¹¹⁵ Britové požadovali placení válečných reparací a získání výhodných podmínek pro obchod, které byly pro Čínu potupné a ponižující (zisk Hongkongu, otevření dalších přístavů pro obchodníky, jednotný celní tarif, právo exterritoriality, kdy byli britští občané na území Číny souzeni podle britských zákonů).¹¹⁶

Když se informace o situaci v Číně dostaly do Japonska, nedokázali představitelé bakufu pochopit, jak mohli čínští stateční válečníci selhat; od Nizozemců se jim dostalo odpovědi: „*Statečnost sama nestačí, umění války vyžaduje něco víc. Žádná bizarní moc nemůže soupeřit s evropskou, jak lze vidět velkou říši Číny, která byla dobyta jen se čtyřmi tisíci muži.*“¹¹⁷ Na nastalou situaci zareagoval i Mizuno Tadakuni (1794–1851), autor reformy *Tenpó*,¹¹⁸ když napsal: „*Jedná se o cizí zemi, ale myslím si, že nám to může poskytnout dobré*

¹¹⁵ LOCH, Granville Gower, *The Closing Events of the Campaign in China. The Operations in the Yangtze-kiang and Treaty of Nanking*, London 1843, s. 186–187.

¹¹⁶ FAIRBANK, John King., *Dějiny Číny*, Praha 1998, s. 232–235.

¹¹⁷ JANSEN, *The Making*, s. 273.

¹¹⁸ *Tenpó* (také *Tempó*) neboli „nebeská ochrana“ je označení pro novou éru mezi roky 1830–1844. Přestože se doufalo v období ekonomického a hospodářského růstu, bylo tomu spíše naopak. Nezvykle tvrdé počasí, malá úroda, nespokojení samurajové a rolníci, to vše podnítilo vládu k pokusu o rozsáhlé reformy. Nebyly však úspěšné a Mizuno Tadakuni byl v roce 1845 vykázán z vlády. TIPTON, s. 22–24.

varování.“¹¹⁹ Bakufu v reakci na ukázkou vojenské síly Západu zmírnilo své nařízení o zahánění cizinců z roku 1825. Pokud byla loď a její posádka v nouzi, směli si odpočinout a doplnit nutné zásoby. Stále byl ale zakázán vstup cizinců na pevninu a pokud by po zregenerování svých sil odmítli odplout, měli obránci povolení je zahnat silou. Nejednalo se zde ani o akt milosrdenství či ukončení izolace, byl to projev pragmatismu, kterým se snažili předejít válce s cizinci, na kterou nebyli připraveni. Mnozí z daimjóů, mezi nimi také Tokugawa Nariaki (1800–1860), si svoji nepřipravenost uvědomovali a usilovali u vlády o zrušení omezení na stavbu velkých lodí, což byla ovšem marná snaha; výsledkem byly potají stavěné lodě a pašování zahraničních příruček a zbraní.¹²⁰

Ve stejné době Japonci obdrželi dopis z Nizozemí, v němž na ně král Vilém II. (1792–1849) apeloval, aby přijali otevřenější přístup k zahraničnímu obchodu: „*Jsmo si vědomi toho, že zákony stanovené osvícenými předchůdci Vašeho Veličenstva přísně limitují obchod s cizinci. Ale, jak Lao Tzu říká, kde je moudrost dosazena na trůn, jejím produktem je zachování míru. Když starověké zákony, podle přísné výstavby, ohrožují mír, moudrost nařizuje, aby byly změkčeny.*“¹²¹ Obával se, že pokud by nadále pokračovali v politice *sakoku*, mohl by je potkat podobný osud jako Čínu: „*Kontakt mezi různými národy země se zvyšuje s velkou rychlostí. Neodolatelná moc je přitahuje vzájemně k sobě. Prostřednictvím vynálezu parníku se vzdálenosti staly kratší. Národ, který preferoval zůstat v izolaci, se v této době rostoucích vztahů nemůže vyhnout nepřátelství s mnoha dalšími.*“¹²² Přestože se jednalo o pádné argumenty, bakufu je odmítlo s tím, že něco takového je nemožné.

Hrozba cizinců se však nevytratila. Velká Británie, posílená svým úspěchem v opiové válce, zaměřila trochu své pozornosti také na Japonsko. V roce 1845 naplánoval Sir John Francis Davis (1795–1890), britský

¹¹⁹ JANSEN, *The Making*, s. 270.

¹²⁰ TIPTON, s. 25.

¹²¹ JANSEN, *The Making*, s. 273–274.

¹²² BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 263.

superintendent obchodu a guvernér Hongkongu, misi s cílem získat stejná privilegia jako v Číně. Vzhledem k obavám Japonců z výsledků opiové války, byl přesvědčen, že bakufu přistoupí na jeho požadavky: „*Mohu si jen stěží představit, že by se zachovali jinak, když najednou vidí souhlasnou politiku [Číny] se smlouvou o obchodu, založenou v podstatě na smlouvě z Nankingu.* ...“¹²³ Nakonec však bylo od podobných plánů upuštěno. Pro Británii, která byla orientovaná především na Čínu a Indii, představovalo Japonsko jen druhotný zájem (nesmíme opomenout prodělečnou faktorii v Hiradu o dvě století dříve). Větší zájem o Japonsko v polovině 19. století projevily Spojené státy americké. Britská vláda se k tomu postavila jednoduše: „*Vláda Jeho Veličenstva by ráda viděla pokud by byl otevřen obchod s Japonskem; ale myslí si, že bude lepší nechat vládu Spojených států, aby podstoupila tento experiment; a pokud tento experiment bude úspěšný, vláda Jeho Veličenstva bude moci využít jeho úspěchu.*“¹²⁴ Jedná se o jednoduchý příklad zahraniční politiky té doby. Pokud jedna ze zemí získala na Dálném východě přístup na trh, díky vzájemným smlouvám jej také získaly další země; podobně tomu bylo v případě Číny.

3.2 Mise komodora Perryho

Americký zájem o Japonsko byl ovlivněn především materiálními potřebami. K japonským břehům již od roku 1820 připlouvaly velrybářské lodě, které zásobovaly Ameriku tolik potřebným velrybím olejem (do roku 1858 byl využíván jako náplň do lamp).¹²⁵ Vzhledem k přísným politickým zákazům si ale námořníci nemohli doplnit své zásoby a otázka záchrany případných trosečníků byla velice komplikovaná, ne-li nemožná. S otevřením čínského trhu (pro USA roku 1844 smlouvou z Wanghsie)¹²⁶ a ustanovením formálního úřadu v Oregonu a Kalifornii se projevila ekonomická potenciál Pacifiku, kterého Amerika hodlala využít (do té doby využívali stejné obchodní trasy přes Indický oceán jako

¹²³ Tamtéž, s. 263–264.

¹²⁴ Tamtéž, s. 264.

¹²⁵ JANSEN, *The Making*, s. 274.

¹²⁶ *The Opium War*, Honolulu 2000, s. 101.

Britové).¹²⁷ Japonsko zde figurovalo jako výhodná zastávka za účelem doplnění uhlí pro parní lodě při dlouhé cestě do Číny.

V létě roku 1846 dorazil do Eda s oficiální žádostí komodor James Biddle (1783–1848), byl však odmítnut. Od americké vlády neměl svolení k použití síly a přestože byl v jednu chvíli vystaven hrubému zacházení, nedožadoval se kompenzace a odplul s nepořízenou.¹²⁸ Další pokus byl již americkou vládou pečlivě připraven. Vedení bylo svěřeno komodorovi Johnu H. Aulickovi (1791–1873, vrchní velitel východoindické flotily), který byl však na podzim roku 1851 odvolán.¹²⁹ Mise byla předána do rukou komodora Matthewa Calbraitha Perryho (1794–1858), který před jejím zahájením pečlivě studoval veškeré poznatky o Japonsku a vyžádal si dostatečnou námořní podporu.¹³⁰ Jeho cílem mělo být získání příslibu ochrany ztroskotaných Američanů, povolení k doplňování uhlí a zásob, a otevření jednoho či více přístavů pro vzájemný obchod. Perry byl také upozorněn na mírový kontext celé mise: „... *prezident nemá pravomoc vyhlásit válku, jeho mise je nezbytně mírumilovného charakteru, a [Perry] se neuchýlí k násilí pokud se nebude jednat o sebeobranu při ochraně plavidel a posádky pod jeho velením, nebo v odpovědi na akt osobního násilí namířený proti jeho osobě, nebo někomu z jeho posádky*“; a na své misi měl být „*zdvořilý a smířlivý, ale současně, pevný a rozhodný*.“¹³¹

Perryho flotila, skládající se z lodí *Mississippi*, *Plymouth*, *Saratoga* a vlajkové lodi *Susquehanna*, vstoupila 26. května 1853 do přístavu Naha (hlavní město prefektury Okinawa) na ostrově Rjúkjú. Perry navštívil hlavní město Šuri (dnes součást hlavního města Naha), pronajal si dům a uzavřel jednání o vzájemném obchodu (učinil tak přes protesty knížectví Sacuma); zastavil se také na ostrovech Ogasawara (dnešní Boninské ostrovy), kde zakoupil půdu s

¹²⁷ BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 267–268.

¹²⁸ JANSEN, *The Making*, s. 275.

¹²⁹ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 12.

¹³⁰ Tamtéž, s. 14.

¹³¹ Tamtéž, s. 13–14.

úmyslem postavit zde kancelář a zásobovací stanici.¹³² Povzbuzen tímto úspěchem, pokračoval do samotného Japonska, kam dorazil 8. července 1853 do přístavu Uruga (v dnešní prefektuře Kanagawa).¹³³ Jeho loď, několikanásobně větší než kterákoliv japonská loď vybavené šedesáti děly s posádkou čítající bez mála tisíc mužů,¹³⁴ se nyní ocitly v blízkosti Eda. Pro svůj černý dým stoupající z komínů a tmavé zbarvení trupů si vysloužily označení *kurofune*, v překladu „černé lodě“. Perry byl vyzván k přesunu do přístavu v Nagasaki, neboť Uruga nebyla náležitým místem k přijímání požadavků od cizinců. Komodor jakýkoliv přesun odmítal a dožadoval se předání dopisu od prezidenta Millarda Fillmorea (1800–1874) do rukou vysoce postavených zástupců vlády.

Komodor Perry měl dle rozkazů přijmout nejprve uctivý přístup a jen v případě, že by neuspěl, se měl uchýlit k ráznému postoji, který ovšem uplatnil od samého začátku vyjednávání. Domníval se, že pokud všechny předchozí mise ztroskotaly i přes uctivost a dekorum vyslanců, měl právo zaujmout zcela opačný přístup: „*Byl rozhodnutý přijmout kurs zcela rozdílný než všichni ostatní, kteří do té doby navštívili Japonsko se stejným poselstvím - požadovat jako právo, a nikoli jako laskavost, tyto akty zdvořilosti, které jsou patřičné při jednání jednoho civilizovaného národa s druhým. ...*“¹³⁵ Nejednou ale zašel za hranici svých pravomocí, jako v případě kdy japonské straně odeslal ostrý dopis a několik bílých vlajek, s tím, že v případě války budou potřeba pro mírová jednání.¹³⁶ Šógunát vědom si nebezpečí, které by plynulo z odmítnutí amerického dopisu, přistoupil na Perryho podmínky. Převzetí bylo uskutečněno v Kurihamě (v dnešní prefektuře Kanagawa), nedaleko přístavu Uruga. Šógun Tokugawa Iejoši (1793–1853) byl ale tou dobou velmi vážně nemocen, což mu nedovolovalo se věnovat státnickým povinnostem a bakufu proto komodora

¹³² KEENE, s. 14.

¹³³ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 15.

¹³⁴ JANSEN, *The Making*, s. 277.

¹³⁵ BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 269.

¹³⁶ JANSEN, *The Making*, s. 277.

Perryho ujistilo, že odpovědi se mu dostane následujícího roku.¹³⁷ Perry tedy opustil japonské vody a vydal se do Číny doplnit své zásoby.¹³⁸

Šógunát se musel rozhodnout, jakým způsobem bude postupovat. Abe Masahiro (1819–1857), jež stál v čele *ródžú* neboli Rady starších,¹³⁹ svolal poradu ohledně nové hrozby. Jednotliví členové se však nedokázali dohodnout a názorově se rozdělili na dva tábory, mezi kterými se ocitl právě Abe Masahiro. Počátkem srpna se odhodlal k nevídanému kroku. Rozeslal překlad amerických požadavků všem daimjóům, vysoce postaveným úředníkům i několika vazalům; současně o celé události informoval císařský dvůr v Kjótu.¹⁴⁰ Tváří v tvář bezvýchodné situaci si uvědomoval nevyhnutelnost otevření Japonska a doufal v jednotný postup. Výsledek byl spíše opačný. Jen dva z daimjóů souhlasili s americkými požadavky, kdy svůj názor obhajovali nízkou morálkou obyvatel a nedokonalou obranyschopností Japonska; někteří navrhovali dočasné řešení a aby šógunát s Amerikou obchodoval jen do té doby než se plně připraví na válku; další chtěli, aby Japonsko budoucí jednání zdržovalo, dokud to Američané nevzdají; několik z nich se nedokázalo rozhodnout a jedenáct daimjóů se chtělo postavit proti cizincům a bojovat.¹⁴¹

Představa možné války Šimazua Nariakiry (1809–1858), daimjóa z knížectví Sacuma, byla založena na zdržovací taktice nepřítele; až by byly dokončeny vojenské přípravy, tak by se jedním rychlým úderem eliminovala hrozba „barbarů“.¹⁴² Mezi nejvlivnější zastánce války patřil Tokugawa Nariaki, daimjó z knížectví Mito (dnešní prefektura Ibaraki) a poradce pro námořní obranu, který věřil, že ačkoliv by odmítnutí cizinců s sebou neslo určité problémy, tak by se bakufu jejich nárokům nemělo podvolit; jeho hlavním

¹³⁷ KEENE, s. 16.

¹³⁸ Důvodů k opuštění Japonska měl hned několik. Rozhodl se nechat Japoncům čas k rozmyšlení přednesených podmínek, doplnit zásoby v Číně, ale také chtěl navýšit sílu svojí flotily pro případ finálního vyjednávání. TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 16–17.

¹³⁹ Rada byla tvořena takzvanými seniory, kteří se střídali v nejvyšší výkonné funkci a tvořili kolektivní rozhodující orgán. REISCHAUER, CRAIG, s. 123.

¹⁴⁰ JANSEN, *The Making*, s. 280.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² KEENE, s. 18.

argumentem byla otázka morálky a cti: „... Když vezmeme v úvahu příslušné výhody a nevýhody války a míru, zjistíme, že když vložíme naši důvěru ve válku, morálka celé země se tím zvýší a i když utržíme počáteční porážku, cizince nakonec vyženeme; pokud vložíme naši důvěru v mír, ačkoliv se situace může chvíli zdát klidná, morálka země bude značně nízká a nakonec dojde k naprostému kolapsu.“¹⁴³

Své zastánce měl i názor na upuštění od politiky izolace, která formovala tokugawské Japonsko déle jak dvě staletí. Ii Naosuke (1815–1860), daimjó z knížectví Hikone, byl přesvědčen, že by se Japonsko mělo podílet na zahraničním trhu, který by jim poskytl potřebné možnosti na přípravu proti cizincům: „... Opatrné zvážení podmínek tak jak jsou dnes ..., mě vede k přesvědčení ... že je nemožné v krizi, které nyní čelíme, zajistit bezpečnost a mír naší země pouze instancí izolačních zákonů, jak jsme to činili dříve. ... Musíme postavit nové parní lodě, zejména mocné válečné lodě, a ty naložíme zbožím nepotřebným v Japonsku ... nazveme je obchodními plavidly, ale ve skutečnosti budou sloužit k tajnému účelu budování námořnictva.“¹⁴⁴

Podobný názor zastával také Kuroda Nagahiro (1811–1887), daimjó z knížectví Fukuoka. Američanům (případně Rusům) měl být povolen obchod v jediném přístavu (Nagasaki) s omezenou dobou pěti až šesti let, ostatní národy měly být odmítnuty; Japonsko se mělo vyvarovat sporů s Amerikou, které kdyby přerostly v ozbrojené konflikty, mohla tím být ohrožena samotná bezpečnost Eda a v případě napadení ze strany Ruska mohl šógunát ztratit část svého severního území.¹⁴⁵ Dobré vztahy s Amerikou (potažmo Ruskem) měly sloužit jako obranný štít. Kuroda také upozornil na potřebu lepší námořní obrany, se kterou souviselo zrušení zákazu stavby velkých lodí; do Japonska měli být pozváni odborníci v tomto oboru, aby dohlíželi na konstrukci moderních lodí západního stylu a současně mělo být Japoncům umožněno odejít bez postihu ze země do

¹⁴³ JANSEN, *The Making*, s. 280-281.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 281-282.

¹⁴⁵ KEENE, s. 16-17.

zámoří.¹⁴⁶ Nečekané podpory se politika *kaikoku* neboli „otevření země“ dočkala z císařského dvora.¹⁴⁷ Kancléř Takacukasa Masamiči (1789–1868) poukázal na fakt, že ačkoliv byla země uzavřena před cizinci, po celou dobu probíhal obchod s Čínou, Koreou a Nizozemím, neviděl tudíž problém v tom, aby Japonsko začalo obchodovat s další zemí, pokud by se řídila danými pravidly (jaké platily pro Nizozemce).¹⁴⁸

Předtím než se komodor Perry vrátil pro svou odpověď, dorazila v létě téhož roku do Japonska ruská flotila čtyř lodí pod velením viceadmirála E. V. Putjatina (1803–1884). Na rozdíl od americké výpravy svoji žádost na důkaz respektu vůči japonskému zákonu přednesl v Nagasaki, kde předal zdvořilý dopis od cara se žádostí o navázání obchodních vztahů.¹⁴⁹ Dočkal se však jen několika vyhýbavých odpovědí a prosby o vyčkání několika let, vzhledem k úmrtí posledního šóguna (Tokugawa Iejoši). Vrátil se v lednu 1854, ale jeho návrh obchodní smlouvy byl opět odmítnut.¹⁵⁰ Přestože bylo bakufu zaměstnáno uvedením Tokugawy Iesady (1824–1858) do funkce, tlak zahraničních velmocí neustal.

Americká flotila, posílená o další lodě, se do Japonska vrátila již 13. února 1854.¹⁵¹ Perry se dověděl o ruské misi a v žádném případě nechtěl přijímat případnou nevýhodnou dohodu.¹⁵² Setkání obou stran se uskutečnilo v Kanagawě (dnešní Jokohama). Ačkoliv bakufu vědělo, že se uzavření dohody s největší pravděpodobností nevyhne, nechtělo přistoupit na povolení zahraničního obchodu: „*Japonsko je malá země s velkou populací. Jako taková, ačkoliv jsme soběstační, neprodukujeme dostatečné množství, abychom prodávali cizincům. Zahraniční obchod by vyčerpal naše zásoby, a co mohlo vydržet celé století by bylo pryč za polovinu toho času. Zahraniční obchod je proto bezvýznamný, pouze*

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 17.

¹⁴⁷ TIPTON, s. 28.

¹⁴⁸ KEENE, s. 18.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 20.

¹⁵⁰ BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 271.

¹⁵¹ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 21.

¹⁵² JANSEN, *The Making*, s. 278.

by lidem způsobil utrpení, což by zapříčinilo problémy pro šógunátní vládu. Zamysleme se nad studnou, která byla vykopána pro jednu rodinu, ale užívá ji celé sousedství. Vyschne velmi rychle. Pokud zahraniční mocnosti budou trvat na vzájemném obchodování bez ohledu na naše přání, a pokud jediná alternativa je válka, tak si vybereme boj. Věří snad západní mocnosti tomu, že pokud profitují, nezáleží na utrpení ostatních národů? “¹⁵³

Vyjednávání skončilo 31. března 1854, kdy byla podepsána japonsko-americká smlouva „o míru a přátelství“.¹⁵⁴ Japonci v ní souhlasili s otevřením dvou přístavů (Šimoda a Hakodate),¹⁵⁵ kde americké lodě měly získat uhlí, vodu a ostatní zásoby. Trosečnickům měla být obstarána pomoc a umožněn návrat do jejich vlasti. Šógunát dále povolil americkému konzulovi pobyt v přístavu Šimoda. V rámci smlouvy byl umožněn nákup zboží v otevřených přístavech, což Perry chápal jako předstupeň pro budoucí obchod. Součástí byla také doložka nejvyšších výhod (garantuje-li Japonsko nějaká privilegia jiné zemi, automaticky se uplatní i pro Ameriku).

¹⁵³ TOKUGAWA, s. 133.

¹⁵⁴ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 23.

¹⁵⁵ Jednalo se o dva izolované a nevýznamné přístavy, kterými chtěli japonští úředníci udržet cizince daleko od Eda. REISCHAUER, CRAIG, s. 123.

4 KONEC TOKUGAWSKÉHO ŠÓGUNÁTU

Mise komodora Perryho znamenala úspěch nejen pro Americkou zahraniční politiku. V následujících letech byly uzavírány obchodní smlouvy s evropskými státy, pod jejichž tlakem bylo Japonsko nuceno otevřít své přístavy západním „barbarům“. Postupný odklon od dvě stě let trvající politiky *sakoku* se projevil zhoršující se situací uvnitř císařství. Přestože byla šógunátní vláda přesvědčena, že v Perryho případě dosáhla minimálního možného ústupku vůči cizincům, provedla tak bez svolení císařského dvora (ačkoliv Abe Masahiro slíbil, že bez jeho souhlasu nebude nic učiněno).¹⁵⁶ Císař Kómei (1831–1867) byl s dosavadním postupem vlády nespokojen a požadoval vyhnání cizinců ze země. Bakufu si však uvědomovalo nevyhnutelnost budoucího přijetí zahraničních požadavků, které se postupem času stávaly urgentnějšími. Rozdílný postoj šógunátu a císařského dvora k otázce cizinců měl za následek narůstající politickou nestabilitu v císařství.

4.1 Nerovné smlouvy

Smlouva s Američany nebyla pro Japonce první ani poslední. Britský kontraadmirál Sir James Stirling (1791–1865), který byl pověřen ochranou britských lodí a dopadením Putjatina, dorazil do Japonska v době, kdy probíhala Krymská válka (1853–1856).¹⁵⁷ Celá situace byla však japonskými úředníky mylně vyložena a Stirlingovi nabídli úmluvu,¹⁵⁸ kterou 14. října 1854 přijal, ačkoliv nebyl opatřen diplomatickými pověřovacími listinami.¹⁵⁹ Putjatin se do Japonska dostal až koncem téhož roku. Vzájemná jednání však 23. prosince narušilo velké zemětřesení a následná vlna tsunami.¹⁶⁰ Přestože bylo několik

¹⁵⁶ KEENE, s. 24.

¹⁵⁷ Jedním z jeho úkolů bylo zabránění přijímání ruských lodí v japonských přístavech a případné pomoci jejich posádkám. BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 270–271.

¹⁵⁸ Britská smlouva obsahovala doložku nejvyšších výhod, tudíž získali veškeré výhody, které komodor Perry vymohl pro Ameriku. TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 41.

¹⁵⁹ BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 271.

¹⁶⁰ Ze záznamů vyplývá, že vlna dosahovala minimálně jednadvaceti metrů a přístav Šimoda jí byl těžce zasažen. LENSEN, George Alexander, *The Russian Push Toward Japan. Russo-Japanese Relations, 1697–1875*, New York 1971, s. 334.

ruských lodí zničeno či vážně poničeno (včetně vlajkové lodi *Diana*),¹⁶¹ zachránili ruští námořníci desítky obyvatel, čímž si od Japonců vysloužili vděk a uznání, které se projevilo nejen ve vstřícnějším vyjednávání na začátku příštího roku.¹⁶² V únoru roku 1855 byla podepsána smlouva, v níž si obě země mezi sebe rozdělily Kurily a Rusům byly otevřeny přístavy Šimoda, Hakodate a Nagasaki.¹⁶³ Ve stejném měsíci dorazila ke břehům Japonska francouzská loď s japonskými trosečníky, byla však odmítnuta a poslána pryč s tím, že Japonci neměli „s Francií žádnou smlouvu, a francouzská plavidla neměla žádné právo tam připlout pod jakoukoliv záminkou.“¹⁶⁴ Na místo toho Nizozemci, zastoupeni Janem Hendrikem Donkerem Curtiusem (1813–1879), dosáhli na začátku roku 1856 jistého uvolnění podmínek na Dešimě a současně získali stejná privilegia jako Rusko, Spojené státy americké a Velká Británie.¹⁶⁵

S vypuknutím druhé opiové války v Číně (1856–1860) a následným obsazením Kantonu na přelomu let 1857–1858 spojeneckými silami Británie a Francie,¹⁶⁶ byl šógunát postaven před těžké rozhodnutí. Nizozemci opět varovali Japonce, že se Británie bude dožadovat stejných obchodních práv jaké měla v Číně. Pro císařství by tudíž bylo lepší, kdyby již předtím uzavřelo dohodu s Nizozemím, která by se stala pro Brity závaznou.¹⁶⁷ Jednání bylo zahájeno v létě 1857 v Nagasaki, kde Curtius přesvědčil úředníky o přijetí obchodní smlouvy, která byla poslána do Eda ke schválení. V září do Nagasaki dorazil Putjatin, který požadoval získání obdobné smlouvy. Městští úředníci, kteří stále z Eda

¹⁶¹ O této události se ve svém deníku zmiňuje také americký konzul Townsend Harris, kde mimo jiné uvádí, že Rusové s japonskou pomocí zachránili z lodí děla, která pak předali šógunátní vládě. GRIFFIS, William Elliot, *Townsend Harris. First American Envoy in Japan*, Boston, New York 1895, s. 90.

¹⁶² KEENE, s. 25–27.

¹⁶³ LENSEN, *The Russian Push*, s. 475.

¹⁶⁴ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 47.

¹⁶⁵ Mimo jiné byl Nizozemcům umožněn volný pohyb po Nagasaki bez japonského doprovodu a předchozího povolení. Tamtéž, s. 44–46.

¹⁶⁶ Mr. Reed to Mr. Cass., United States Legation to China, On board the Minnesota, Harbor of Hong Kong, January 14, 1858. In: *Message of the President of the United States, Communicating, in Compliance with a Resolution of the Senate, the Instructions to, and Dispatches from, the Late and Present Ministers in China, Down to the Period of the Exchange of Ratifications of the Treaty of Tientsin, and also the Instructions to Mr. Parker of February, 1857*, Washington, D.C. 1860, s. 86–88.

¹⁶⁷ BEASLEY, William Gerald, *Japan Encounters the Barbarian. Japanese Travellers in America and Europe*, New Haven, London 1995, s. 40.

neobdrželi odpověď, uzavřeli z vlastního rozhodnutí vzájemné smlouvy s Nizozemím (16. října 1857) a Ruskem (24. října 1857).¹⁶⁸ V dohodě s Nizozemci byly obsaženy dvě nové klauzule, přičemž jedna oficiálně zakazovala dovoz opia do Japonska a druhá dovolovala nizozemským občanům praktikovat „*jejich vlastní či křesťanské náboženství*“ v soukromí jejich obydlí a pohřebišť.¹⁶⁹

Americký konzul Townsend Harris (1804–1878), který dorazil do Japonska v srpnu roku 1856, byl s tímto vývojem nespokojen a usiloval o získání výhodnějších podmínek pro Spojené státy americké.¹⁷⁰ Požadoval, aby mohl se svojí žádostí předstoupit před šóguna, načež mu audience byla přes mnohé protesty 7. prosince 1857 udělena.¹⁷¹ Od šóguna získal svolení k dalšímu vyjednávání, které Harris umocnil podobným varováním, jako se Japoncům dostalo od Nizozemců: „*Pokud by Japonsko uzavřelo dohodu s ambasadorem Spojených států, který přišel nepodpořen vojenskou silou, jeho čest nebude narušena. Bude velký rozdíl mezi dohodou uzavřenou s jedinou osobou, bez doprovodu, a s osobou, která si k těmto břehům přivede padesátku vojáků.*“¹⁷² Důrazně japonskou vládu upozornil, že v případě vojenského konfliktu s Británií (popřípadě s Francií), by neměli šanci zvítězit a císařství by bylo vydáno na milost jejím přehnaným nárokům;¹⁷³ zatímco Spojené státy usilují o dohodu mírovou cestou, jejímž prostřednictvím mohou Japonsko ochránit před dovozem opia (Američané se v dohodě s Čínou zavázali, že do země nebudou dovážet či pašovat opium).¹⁷⁴

¹⁶⁸ BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 276–277.

¹⁶⁹ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 67.

¹⁷⁰ Snažil se o zlepšení podmínek, které přijal komodor Perry. Jednalo se o nových devět článků, které se mimo jiné týkaly místa pobytu amerických občanů, nastavení pravidel pro výměnu mincí na základě hmotnosti či určení konkrétních pravomocí konzula. Tamtéž, s. 64–66.

¹⁷¹ HARRIS, Townsend, *The Complete Journal of Townsend Harris, First American Consul General and Minister to Japan*, New York 1930, s. 468–480.

¹⁷² BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 278.

¹⁷³ Harris poukazoval na situaci v Indii, která byla ovládnuta Británií, protože neměla včas ustavené smlouvy s jinými státy. Naproti tomu se Siam dokázal ochránit před britským vlivem díky uzavření dohod se Spojenými státy americkými a Francií. TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 78.

¹⁷⁴ TOKUGAWA, s. 132–133.

Začátkem roku 1858 byly zahájeny debaty mezi Harrisem a japonskými představiteli (Iwase Higo-no-kami; Inouje Šinano-no-kami)¹⁷⁵ o finální podobě smluv (mimo jiné kolik přístavů bude otevřeno, jestli obchodníci budou smět bydlet v daných městech, zdali bude nutná přítomnost zahraničního vyslance v Edu).¹⁷⁶ Koncem února byl připraven návrh smlouvy, kterou odsouhlasil vrchní představitel vlády Hotta Masajoši (1810–1864). Harris však nevěděl, že smlouvu by měl ratifikovat sám císař, který se negativně stavěl ke spolupráci s cizinci.¹⁷⁷ Hotta byl na základě svých rozhodnutí v červnu odvolán ze své funkce a na jeho pozici jej nahradil Ii Naosuke (1814–1860), který však pod vlivem událostí (jednalo se především o podepsání smluv z Tiencinu)¹⁷⁸ a na naléhání amerického konzula Harrise neuposlechl výslovné přání císaře o nenavazování obchodních vztahů s „barbary“.¹⁷⁹

Smlouva mezi Spojenými státy americkými a Japonskem („Harrisova dohoda“)¹⁸⁰ byla uzavřena 29. července 1858 na válečné lodi *Powhattan*.¹⁸¹ Šógunát se zavázal během pěti let otevřít několik dalších přístavů: Kanagawa a Nagasaki od 4. července 1859, Niigata od 1. ledna 1860, Hjógo (dnešní Kóbe) od 1. ledna 1863; obchodování v Edu a Ósace mělo být umožněno od 1. ledna

¹⁷⁵ Higo – dnešní prefektura Kumamoto, Šinano – dnešní prefektura Nagano. Přívlastek „no Kami“ u jména bereme v tomto případě jako označení pro „lorda“ daného území – „lord z provincie Higo“.

¹⁷⁶ Jak vyplývá ze zápisků amerického konzula Harrise, nebyla vzájemná jednání vůbec jednoduchá a obě strany těžko hledaly kompromisy. Pro ucelenou představu o průběhu vyjednávání viz GRIFFIS, s. 253–307.

¹⁷⁷ Do Kjóta byli s návrhem poslání nejprve dva nižší úředníci, kteří nebyli ke dvoru přijati. Hotta Masajoši tudíž podnikl cestu do Kjóta sám. Jeho snaha narazila na nepřátelský postoj některých dvorních šlechticů, kteří velkou měrou ovlivnili císařovu odpověď a Hotta se s nepořízenou vrátil do Eda po padesáti dnech. TREAT, Payson Jackson, *The Mikado's Ratification of the Foreign Treaties*. In: *The American Historical Review* 23, 1918, 3, s. 533–535.

¹⁷⁸ Jedná se o smlouvy uzavřené v červenci 1858 mezi Ruskem (13.), Spojenými státy americkými (18.), Velkou Británií (26.), Francií (27.) a Čínou v průběhu druhé opiové války. Jednotlivé smlouvy se mezi sebou lehce lišily, hlavní strukturu měly však společnou: mimo jiné otevření dalších přístavů, umožnění volného pohybu po řece Jang-c'-t'iang, právo exterritoriality a otevření zahraničních konzulátů v Peking. Mr. Reed to Mr. Cass., United States Legation to China, On board the Minnesota, off Shanghai, July 29, 1858. In: *Message of the President of the United States, Communicating, in Compliance with a Resolution of the Senate, the Instructions to, and Dispatches from, the Late and Present Ministers in China, Down to the Period of the Exchange of Ratifications of the Treaty of Tientsin, and also the Instructions to Mr. Parker of February, 1857*, Washington, D.C. 1860, s. 382–387.

¹⁷⁹ Ii Naosuke si chtěl ponechat čas na přesvědčení císařského dvora, ale většina členů kabinetu se rozhodla pro rychlý postup. TREAT, *The Mikado's Ratification*, s. 535.

¹⁸⁰ Samotná smlouva se sestávala ze čtrnácti článků, pro jejich jednotlivý popis viz TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 87–89.

¹⁸¹ KEENE, s. 38.

1862.¹⁸² V každém z otevřených měst směl pobývat konzul a v Edo měl být přítomen diplomatický zástupce. Všichni občané Spojených států amerických získali právo exterritoriality, přičemž soudní moc byla zosobněna postavou konzula. Jeden ze článků dohody se týkal svobodného vyznání amerických občanů v Japonsku a práva na budování náboženských staveb.¹⁸³ Ve smlouvě byla dále nastavena nízká dovozní cla a zakázán dovoz opia mimo lékařské účely.¹⁸⁴ Vzápětí bakufu uzavřelo nové smlouvy s Nizozemím (18. srpna), Ruskem (19. srpna), Velkou Británií (26. srpna) a Francií (9. října); které mimo výše zmíněné obsahovaly doložku nejvyšších výhod.¹⁸⁵ Tyto smlouvy, vzhledem ke znevýhodnění jedné ze stran (v tomto případě Japonska), označujeme jako nerovnoprávné. Revize těchto dohod se stala jedním z cílů nově ustanovené vlády Meidži, čehož dosáhla až koncem 19. století.

S otevřením přístavů se Japonsko ocitlo před novými problémy. Trh byl ovládnut rychle narůstajícím dovozem levných manufakturních výrobků a textilií, se kterými šógunát nemohl bojovat, současně nebyli domácí výrobci kvůli nízkým cenám schopni konkurence.¹⁸⁶ Propad cen způsobilo nastavení pravidel pro výměnu zahraniční měny, přičemž západní mocnosti nebraly v potaz rozdílnost japonských sazeb (směnný kurz mezi stříbrem a zlatem byl v zámoří nejčastěji stanoven na 1 ku 15, v Japonsku to však bylo 1 ku 5).¹⁸⁷ Zlato bylo tedy v Japonsku levnější než ve světě, čehož dokázali cizinci náležitě využít a ne jeden z nich díky tomu zbohatnul.¹⁸⁸ Pokud se bakufu pokusilo jakkoliv omezit zahraniční obchod (zavedením nových mincí, nastavením limitu pro výměnu

¹⁸² BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 280.

¹⁸³ Také se japonská strana zaručila, že bylo opuštěno od praktikování *efumi*. TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 89.

¹⁸⁴ Harris dostal svému slovu a dovoz opia byl zakázán. V rámci japonské pravomoci také bylo zabavení zásob opia na jakékoliv americké lodi, které by vážily více jak čtyři libry (1,8 kg). Tamtéž, s. 88.

¹⁸⁵ BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 283.

¹⁸⁶ TIPTON, s. 31.

¹⁸⁷ JANSEN, *The Making*, s. 314.

¹⁸⁸ Vznikla praxe, že si cizinci vyměnili západní stříbro za padělané stříbrné mince v Šanghaji či Hong Kongu a následně je v Japonsku měnili za zlato. SHŌ, Sawada, *Financial Difficulties of the Edo Bakufu*. In: *Harvard Journal of Asiatic Studies* 1, 1936, 3/4, s. 323–324.

stříbra), narazilo na stížnosti a hrozby konzulů.¹⁸⁹ Tokugawský šógunát se pokusil vytvořit několik měnových reforem, které by nevýhodnou japonskou pozici zvrátily, k jejich uskutečnění však již kvůli změně režimu nedošlo.¹⁹⁰

4.2 Soužití Japonců se Západem

Otevřená japonská města se stala pro „barbary“ ze Západu novým domovem. Vzájemné soužití Japonců a „barbarů“ se s narůstajícím vnitropolitickým napětím uvnitř císařství v mnohých případech ukázalo jako problematické. Japonské úřady se snažily zamezit styku obyvatel s cizinci zakládáním oddělených čtvrtí: *„Je přáním japonských představitelů, aby se všichni cizinci přesunuli do nové lokace jak nejrychleji to bude možné.“*¹⁹¹ Jejich snahu komplikovala skutečnost, že někteří obchodníci si již pronajali domy či pozemky pro jejich stavbu a nechtěli se přesunout.¹⁹² Takové jednání s sebou neslo ovšem riziko, jak se mohl přesvědčit obchodní zástupce pro Messrs. Dent.&Co. Porter, když mu byl v roce 1860 do základu vypálen pronajatý dům.¹⁹³ Zajišťování nápravy naráželo na neochotu japonských úředníků, což jen zvyšovalo napětí mezi nimi a působícími konzuly. Velkou kontroverzí bylo také zacházení ze strany Japonců se zatčenými zahraničními občany, které nebylo v souladu práv a svobod, jež cizincům zaručovaly podepsané dohody: *„Chytit cizince na základě jakýchkoliv lehkovážných a malicherných důvodů, hnát se na něj, stáhnout ho k zemi, zbít ho a svázat ho provazy brutálním a ponižujícím způsobem, a předvést ho tak před japonským obyvatelstvem, a jeho vlastními krajany, nemůže vést ke zlepšení postavení cizinců v Japonsku obecně, ani nemůže být v souladu s jejich právy. Přesto tak bylo učiněno více než při jedné příležitosti, bez adekvátní*

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 324–326.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 326.

¹⁹¹ Consul Morrison to Mr. Alcock, Nagasaki 31. 5. 1861, The National Archives (dále jen TNA), London, Foreign Office (dále jen FO), 410/2.

¹⁹² Právo k nákupu či pronájmu pozemků bylo obsaženo ve smlouvě uzavřené Harrisem. TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 92.

¹⁹³ Acting Consul Eusden to Mr. Alcock, Hakodaki 12. 4. 1861, TNA, London, FO, 410/2.

provokace nebo jakékoliv nezbytnosti ospravedlnit tento akt nebo nepřiměřenou hrubost použité metody.“¹⁹⁴

Velké diplomatické problémy pro bakufu s sebou nesly útoky usilující o životy zahraničních občanů z rukou nespokojených *róninů* (samurajové bez pána). Mezi prvními, kdo mohl nevlídnost obyvatel pocítit, byl americký konzul Townsend Harris. Po příjezdu Harrise do Japonska roku 1856 mu byla přidělena stráž, protože se bakufu obávalo o jeho bezpečí vzhledem k silným proticizineckým náladám. Harris však požadoval jejich stažení,¹⁹⁵ přestože jeho sekretář a tlumočník Henry (Hendrik) Conrad Joannes Heusken (1832–1861) byl několikrát obětí vyhrožování a pokusů o napadení: „*Pan Heusken si dnes vyšel sám a neozbrojen. Na cestě potkal Japonce, který měl vyšit rodový znak na rukávu. Jakmile uviděl pana Heuskena, uchopil hůl ohrožujícím způsobem, pak vytasil svůj meč. Pan Heusken se nejprve zastavil, a pak, protože byl beze zbraně, se otočil zpět. Nařídil jsem mu, aby již nikdy nechodil neozbrojen.*“¹⁹⁶ Harris si také mimo jiné stěžoval, že mu (a jeho lidem) japonští obchodníci odmítají cokoli prodat.¹⁹⁷ Nespokojeni s pobytem amerického diplomata v Japonsku byli také někteří z mocných mužů šógunátu, především Tokugawa Nariaki, který jednou rozhořčeně prohlásil: „*Necht' Bitču [Hotta] a Iga spáchají hara kiri, a Harrise ať ihned setnou.*“¹⁹⁸ Bakufu nebralo bezpečnost vyslance Harrise na lehkou váhu a když na počátku roku 1858 odhalili japonští úředníci plán útoku na jeho osobu, byla mu po několik dní opětovně přidělena stráž na ochranu.¹⁹⁹

V roce 1859 došlo v ulicích Kanagawy k napadení ruského důstojníka a jeho mužů, které skončilo jejich smrtí.²⁰⁰ K žádné oficiální akci konzulů však nedošlo, ruský kníže Muravjov si jen vyžádal ústní omluvu a slib brzkého

¹⁹⁴ Mr. Alcock to Mr. Harris, Yokohama 11. 12. 1861, TNA, London, FO, 410/2.

¹⁹⁵ Harris je pokládal za špehy bakufu a argumentoval, že jej drží jako ve vězení. Jejich odchodu dosáhl až v lednu 1857. GRIFFIS, s. 97–105.

¹⁹⁶ HARRIS, Townsend, s. 293.

¹⁹⁷ GRIFFIS, s. 97.

¹⁹⁸ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 97.

¹⁹⁹ HARRIS, Townsend, s. 509–511.

²⁰⁰ Mr. Alcock to Earl Russell, Yeddo 21. 9. 1861, TNA, London, FO, 410/2.

dopadení viníků.²⁰¹ Počátkem listopadu 1859 byl v Jokohamě (hlavní město dnešní prefektury Kanagawa) zabit čínský služebník francouzského vicekonzula,²⁰² který byl oblečený podle západní módy, tudíž se zahraniční diplomaté domnívali, že se jednalo o omyl a oběť se měl původně stát skutečný západní cizinec.²⁰³ Z dopisu britského konzula Sira Rutherforda Alcocka (1809–1897) adresovaného japonským představitelům vyplývá, že podobné situace nebyly ojedinělé a nálada vůči cizincům v zemi nebyla přívětivá: „ ... *Žádný důstojník z konzulátu té či oné země, Velké Británie nebo Spojených států, nemůže odejít ze své oficiální rezidence bez rizika hrubosti, deliktu, a poslední dobou – zvláště poslední dobou – násilí toho nejvíce bezohledného a odhodlaného charakteru. Kameny jsou vrhány, rány jsou uštědřovány, meče jsou vytaženy na džentlmeny, kteří procházejí podél velkých komunikací bez přestupků a v poklidu, nikoho neurážejí ani neprovokují.*“²⁰⁴

Koncem ledna roku 1860 byl před branami chrámu Tózen-dži (sídlo britského konzulátu) napaden Alcockův japonský tlumočnick Dankiči, který na následky bodného zranění zemřel.²⁰⁵ Tentýž den chrám, kde sídlil francouzský *chargé d'affaires* Gustave Duchesne de Bellecourt (1817–1881), zachvátil požár a členové francouzského vyslanectví našli azyl u Sira Rutherforda Alcocka.²⁰⁶ O měsíc později byli v noci zavražděni dva kapitáni nizozemských obchodních lodí, přičemž popis jejich zranění vypovídá o brutalitě útoku: „ ... *a hlavy a končetiny byly málem odděleny od jejich těla, jako by je napadli řezníci se svými sekáčky. Jeden z nich měl rameno téměř proseknuté, mimo ran na hlavě, obličej a hrudníku, z nichž každá musela být fatální. Zdá se, že druhý svojí levou rukou zachytil meč, který mu v jeho sevření uřal tři prsty; přesto bojoval, a musel odvrátit další ránu na hlavu pravou rukou, a poté odběhl takřka sto kroků od*

²⁰¹ ALCOCK, Rutherford, *The Capital of the Tycoon. A Narrative of a Three Years' Residence in Japan, Vol. 1*, New York 1863, s. 223.

²⁰² SATOW, Ernest Mason, *A Diplomat in Japan*, London 1921, s. 46.

²⁰³ ALCOCK, *Vol. 1*, s. 251.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 216.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 292–294.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 295.

svých řezníků, jak ukazuje jeho ruka, která byla nalezena v této vzdálenosti od těla. Byl také strašlivě znetvořen.“²⁰⁷

V březnu roku 1860 otřásl Japonskem úspěšný atentát na Ii Naosukeho, vysoce postaveného šógunátního představitele. Tato událost měla za následek zvýšené obavy šógunátu o bezpečnost zahraničních vyslanectví.²⁰⁸ Jednotliví konzulové byli vyzváni, aby se co nejméně pohybovali v ulicích a budovy vyslanectví byly bedlivě střeženy.²⁰⁹ Na podzim došlo před budovou francouzského konzulátu k napadení jednoho z jeho členů, tentokrát však nebyla zranění smrtelná.²¹⁰ Několik dní na to zachvátil britské vyslanectví požár, který se podařilo uhasit (s velkou pomocí místních občanů).²¹¹

Veškeré útoky proti cizincům otřásaly důvěrou západních představitelů v šógunátní vládu. Často k nim došlo za bílého dne a před svědky, přesto proti viníkům nebylo nijak výrazně zakročeno: „ ... *byli napadeni stovkou mužů házejících po nich kamením, dva úředníci byli v tu chvíli přítomni a ti neudělali nic pro uklidnění davu.*“²¹² Podle Sira Alcocka se některých situací, které byly namířeny proti cizincům, přímo účastnili vládní úředníci: „*Důstojníci jsou někdy sami útočníky, a ještě častěji pasivními nebo povzbuzujícími diváky.*“²¹³ Cizinci byli nejen na ulicích vystaveni výhrůžkám, že „*všichni cizinci v Yedu [Edu] by měli být zabiti.*“²¹⁴ Objevovaly se však také spekulace, že za útoky na cizince stála msta či se jednalo o obyčejná loupežná přepadení. Šógunát byl vystaven zahraniční kritice pro svoji neschopnost zjednat ve městech pořádek a nabídnout dostatečnou ochranu zahraničním občanům. Sir Alcock ale také uvádí, že se

²⁰⁷ Po tomto útoku už byla po bakufu požadována finanční kompenzace. Tamtéž, s. 300–301.

²⁰⁸ MacCAULEY, Clay, *The Heusken Memorial. An Old Story Retold*, Tokyo 1917, s. 18–19.

²⁰⁹ Sir Alcock však odmítal zůstat v budově konzulátu a tak byl na svých vyjíždkách doprovázen vždy několika muži. ALCOCK, *Vol. 1*, s. 310–311.

²¹⁰ ALCOCK, Rutherford, *The Capital of the Tycoon. A Narrative of a Three Years' Residence in Japan*, Vol. 2, New York 1863, s. 13–14.

²¹¹ Sir Alcock ve svých zápiscích oceňuje pomoc od japonských úředníků a občanů. Píše také, že měl poprvé pocit ochrany a bezpečí ze strany svých strážců. Tamtéž, s. 22–23.

²¹² Popsaná událost se týkala Harrisova sekretáře Heuskena a nizozemského konzula. MacCAULEY, s. 17.

²¹³ ALCOCK, *Vol. 1*, s. 218.

²¹⁴ MacCAULEY, s. 17.

cizinci mnohdy chovali neadekvátně a svými činy pomáhali vytvářet nepřátelskou náladu. Příkladem nám může být případ britského občana, který se rozhodl si koncem roku 1860 v Kanagawě zastřílet na divoké ptactvo, čímž porušil japonský zákaz o střelbě v určité vzdálenosti od sídla šóguna; když se ho pokusili japonští úředníci zatknout, jednoho z nich postřelil.²¹⁵ Soud následně rozhodl o deportaci viníka z Japonska a zaplacení pokuty tisíc dolarů, přičemž Sir Alcock přidal k trestu tříměsíční vězení a nařídil vyplacení částky zraněnému muži.²¹⁶

Počátkem roku 1861 obdržel Harris varování o plánovaném útoku na zahraniční čtvrť v Jokohamě ze strany róninů z kraje Mito.²¹⁷ V okolí Jokohamy se tudíž z příkazu bakufu pohybovalo velké množství hlídek.²¹⁸ K uskutečnění plánu ale nedošlo. Dne 15. ledna zemřel na následky sečného zranění Henry Heusken, tlumočník a sekretář amerického konzula Harrise.²¹⁹ Byl napaden v noci 14. ledna při svém návratu do sídla amerického konzulátu z návštěvy u pruského vyslance, knížete Eulenberg (1815–1881), který úspěšně uzavřel obchodní smlouvu se šógunem.²²⁰ V reakci na vraždu Heuskena vyjádřil Andó Nobumasa (také Andó Cušima-no-Kami; 1819–1871), který byl po smrti Ii Naosukeho pověřen vedením japonské zahraniční politiky, Harrisovi svoji účast: „ ... *Obávám se, že jeho smrt znamená nejen selhání z naší strany chránit cizince, ale také ztrátu toho, který byl pojátkem mezi Amerikou a Japonskem. Není to neštěstí jeho samotného, je to neštěstí Japonska.*“²²¹ Současně britský, nizozemský, pruský a francouzský konzul opustili na protest na několik týdnů Edo, dokud nebude ve městě zaručena jejich bezpečnost.²²² Přičemž se Sir Alcock a de Bellecourt vrátili až po čtyřech týdnech na oficiální pozvání ve jménu šóguna a při jejich příjezdu byla na počest vypálena salva z několika

²¹⁵ ALCOCK, *Vol. 2*, s. 23.

²¹⁶ Tamtéž, s. 24.

²¹⁷ MacCAULEY, s. 20.

²¹⁸ ALCOCK, *Vol. 2*, s. 41.

²¹⁹ BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 288.

²²⁰ MacCAULEY, s. 20–21.

²²¹ Tamtéž, s. 23.

²²² ALCOCK, *Vol. 2*, s. 54.

děl.²²³ Samotný Harris však odmítl z Eda odejít,²²⁴ ani ze smrti Heuskena neobvinil přímo šógunátní vládu jako ostatní konzulové a spokojil se s částkou deset tisíc dolarů ve formě odškodného, jež bylo celé vyplaceno Heuskenově matce.²²⁵

Ve stejném roce se odehrál útok na ruského lékaře, který se na koni vracel domů. Byl napaden mužem se dvěma meči (nosit dva meče směli jen samurajové).²²⁶ Možnou příčinou mohla být urážka jíž se na samuraji ruský lékař nevědomky dopustil – právo jezdit na koni bylo výsadou samurajů. K uklidnění situace nepomohl ani fakt, že útočníkem byl pracovník vlády, což u konzulů vyvolávalo pochybnosti o motivaci bakufu: „*Snází se vláda mezi cizinci vytvořit nepřátelství proti Japoncům, nebo naopak?*“²²⁷

4.2.1 Útok na sídlo britského vyslanectví

K nejrozsáhlejší akci proti cizincům došlo v noci 5. července 1861, přičemž cílem bylo sídlo britského konzulátu a jeho členové (včetně Sira Rutherforda Alcocka). Přestože byl útok proveden organizovaně a promyšleně: „... *A tak se stalo, že vniknutí bylo v podstatě provedeno ze tří různých stran; částečně, bez pochyby, s vidinou vyrušení pozornosti těch na stráži, a také s ještě větší pravděpodobností a rychlostí k uskutečnění jejich cíle zničení všech ve vyslanectví*“, jen několik členů vyslanectví bylo zraněno.²²⁸ Největší újmu utrpěli Laurence Oliphant (1829–1888), nový sekretář vyslanectví; a George Staunton Morrison (1831–1893), konzul působící v Nagasaki.²²⁹ Jako kompenzace pro

²²³ Tamtéž, s. 59.

²²⁴ Sir Alcock nesouhlasil s chováním Harrise. Byl přesvědčen, že narušuje jednotný kurz, kterým se měli ubírat všichni konzulové a kterým by u bakufu dosáhli svých požadavků. Tamtéž, s. 43.

²²⁵ HESSELINK, Reinier H., *The Assassination of Henry Heusken*. In: Monumenta Nipponica 49, 1994, 3, s. 341–342.

²²⁶ Acting Consul Eusden to Mr. Alcock, Hakodaki 13. 4. 1861, TNA, London, FO, 410/2.

²²⁷ Acting Consul Eusden to Mr. Alcock, Hakodaki 13. 4. 1861, TNA, London, FO, 410/2.

²²⁸ Mr. Alcock to Lord J. Russell, Yeddo 6. 7. 1861, TNA, London, FO, 410/4.

²²⁹ HOARE, James Edward, *Embassies in the East. The Story of the British and Their Embassies in China, Japan and Korea from 1859 to the Present*, Routledge 2013, s. 100.

jejich zranění, které se v případě Olifanta ukázalo jako doživotní (jeho levá ruka byla zmrzačena), byla ustanovena částka deset tisíc dolarů.²³⁰

Na obraně Britů se podíleli japonští strážci, přičemž dva z nich zemřeli a patnáct jich bylo zraněno.²³¹ Sir Alcock vzápětí požádal kapitána lodi *Ringdove* o návrat do blízkosti Eda a poskytnutí několika námořníků na ochranu vyslanectví.²³² Útočníků bylo pravděpodobně čtrnáct, čemuž nasvědčuje dokument nalezený u několika z nich, jenž obsahoval jejich jména a odůvodnění činu: „*I když jsem člověk nízkého postavení, nemám trpělivost stát stranou a dívat se jak cizinec poskvřňuje posvátnost císařství. Tentokrát, jsem se ve svém srdci rozhodl, že to podstoupím a budu následovat vůli svého pána. ... Pokud toto, čas od času, způsobí odchod cizinců a částečně uklidní mysl Mikada [císaře] a vlády (šóguna), pak s tím budu v nejvyšší míře spokojen. Bez ohledu na vlastní život, jsem rozhodnut vyrazit.*“²³³ Jejich počet se však zdál Siru Alcockovi malý, vzhledem k číslu udaném služebníky, které se vyšplhalo na padesát.²³⁴ Z původních čtrnácti útočníků tři zemřeli na místě, dva spáchali *seppuku* na útěku a tři byli popraveni (jejich poprava však proběhla tajně a jejich hlavy byly vystaveny na kůlech s falešným popisem jejich provinění: „... *kriminálníci, jejichž hlavy byly tedy vystaveny, byli pouliční zloději, popraveni za vniknutí do chrámu a loupež*“; vláda jako důvod falešného obvinění uvedla obavy z možné pomsty jejich druhů).²³⁵ Útok na sídlo britského vyslanectví opět rozvířil diskuzi o nedostatečné ochraně zahraničních občanů a jejich představitelů. Nizozemský konzul J. K. de Wit (1819–1884) se odmítl vrátit do Eda: „*Je nyní zjevné, že nebezpečí, které na základě předchozích komunikací vašich excelencí, visí výhružně nad hlavami diplomatických zástupců v Yeddu [Edu], ve skutečnosti*

²³⁰ Minutes of a Conference with the Japanese Ministers of Foreign Affairs, 12. 3. 1862, TNA, FO, 410/2.

²³¹ Mr. Alcock to Lord J. Russell, Yeddo 25. 7. 1861, Inclosure 6: List of Killed and Wounded in the Attack on the Legation on the Night of the 5th July, TNA, FO, 410/4.

²³² Mr. Alcock to Captain Craigie, Yeddo 6. 7. 1861, 2 A.M., TNA, London, FO, 410/4.

²³³ ALCOCK, *Vol. 2*, 150.

²³⁴ Mr. Alcock to Lord J. Russell, Yeddo 6. 7. 1861, TNA, London, FO, 410/4.

²³⁵ Mr. Alcock to Earl Russell, Yokohama 11. 2. 1862, TNA, London, FO, 410/2.

*stále trvá, a také že není v moci japonské vlády vynutit respekt k zásadám práv národů ...*²³⁶

Sir Alcock se domníval, že útok na britské vyslanectví byl vyústěním plánovaného pokusu o jeho vraždu, který se měl uskutečnit v rámci jeho inspekční cesty po otevřených přístavech. Souhrou náhod ho útočníci nedokázali na cestě z Nagasaki do Eda zastihnout a k přímému útoku na jeho osobu došlo až v budově britského konzulátu.²³⁷ Útočníky měli být muži z ostrova Cušima, kteří byli pověřeni vykonáním pomsty za ponížení jejich daimjóa,²³⁸ k čemuž došlo na jaře 1861, kdy u břehů Cušimy zakotvila ruská loď pod velením kapitána Birileva a způsobila pozdvižení (Rusové se prohlásili za obránce ostrova před britskou expanzí, vybudovali rozsáhlou základnu; došlo také k ozbrojenému střetu s Japonci).²³⁹

Spolupráce s cizinci se nevyplácela ani vysoce postaveným představitelům šógunátní vlády. Několik dní po útoku na sídlo britského konzulátu spáchal *seppuku* guvernér Eda.²⁴⁰ Japonský ministr pro zahraniční věci Andó Cušima-no-Kami obdržel v srpnu roku 1861 výhružnou zprávu.²⁴¹ K samotnému útoku na jeho osobu došlo v únoru roku 1862 (dnes označován jako incident Sakašitamon).²⁴² Andó utrpěl vážná zranění, která ho zneschopnila na celý měsíc, a několik členů z jeho družiny bylo zraněno či přímo zabito; z osmi útočníků přežil jediný, který prohlásil, že čtyři z nich se zúčastnili napadení britského vyslanectví o rok dříve.²⁴³ Současně vyšlo najevo, že se jednalo o muže Horiho Oribe-no-Kami, který byl členem japonského kabinetu pro zahraniční věci a

²³⁶ Mr. de Wit to the Japanese Ministers for Foreign Affairs, Consulate-General of the Netherlands in the Japan, Yokohama 9. 7. 1861, TNA, FO, 410/4.

²³⁷ Útočníci se zdráhali napadnout konzula na území jednotlivých daimjóů, protože by to mohlo vyvolat konflikt mezi jejich pánem a vládcem tohoto území. ALCOCK, *Vol. 2*, s. 151.

²³⁸ Sir Alcock byl vybrán za cíl kvůli svému postavení a protože byl v tu dobu v blízkosti provincie Cušima. Tamtéž.

²³⁹ LENSEN, *The Russian Push*, s. 448–451.

²⁴⁰ Přesný důvod jeho smrti Sir Alcock neuvádí. Současně jeho prvotní informací bylo, že se guvernér stal obětí útoku z rukou těch, co napadli britské vyslanectví. ALCOCK, *Vol. 2*, s. 168–169.

²⁴¹ Tamtéž, s. 168.

²⁴² HAROOTUNIAN, Harry D., *Late Tokugawa Culture and Thought*. In: JANSEN, Marius Berthus (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 5, The Nineteenth Century*, Cambridge 1989, s. 196.

²⁴³ Minutes of a Conference with the Japanese Ministers of Foreign Affairs, 12. 3. 1862, TNA, FO, 410/2.

který se na jaře roku 1861 dostal do konfliktu s Andóem kvůli povolení postavení budov zahraničních vyslanectví v Edu (s čímž Hori nesouhlasil); spor vyvrcholil tím, že Hori spáchal *seppuku*.²⁴⁴ Jednalo se tudíž také o akt pomsty, přičemž útočníci měli u sebe dokument s názvem „*Důvody pro zabití zrádce*“.²⁴⁵ V roce 1864 byl zavražděn Sakuma Šózan (1811–1864), japonský učenec, který svými myšlenkami ovlivnil řadu samurajů, jež se poté přímo či nepřímo podíleli na svržení šógunátu; jeho podpora západních předmětů se stala důvodem Šózanovi smrti (osudný den jel na koni osedlaném v západním stylu).²⁴⁶

4.2.2 Smrt C. L. Richardsona

Napjatá situace se v císařství ještě více prohloubila, když 14. září 1862 došlo k útoku na čtyři britské občany, jenž vešel ve známost jako incident Namamugi. Doslova den před touto událostí (13. září) byl britský *chargé d'affaires* Edward St. John Neale (1812–1866) upozorněn na chystaný návrat císařského vyslance: „... *neznajíce způsoby a zvyky cizinců, obáváme se, že může dojít k nějakému nedorozumění, a proto vás žádáme, aby jste informoval konzula v Kanagawě, že si nepřejeme, aby se Britští občané pohybovali po cestě, kterou se bude 22. a 23. ubírat řečený vyslanec.*“²⁴⁷ To čeho se japonští ministři obávali, se stalo však již následujícího dne.

Skupinu cizinců tvořili paní Margaret Watson Borrodailová (žena obchodníka z Hongkongu), William Marshall (její švagr a obchodník z Jokohamy), Woodthorpe Charles Clarke (ze společnosti Messrs. H. Heard & Co.) a Charles Lennox Richardson (který byl v Japonsku na návštěvě před svým návratem z Číny do Británie).²⁴⁸ K napadení došlo u vesnice Namamugi, kde narazili na procesí samurajů, kteří doprovázeli na cestě Šimazua Saburóa (1817–

²⁴⁴ SATOW, Ernest Mason, *Japan 1853–1864 or Genji Yume Monogatari*, Tokyo 1905, s. 41–42.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 41.

²⁴⁶ JANSEN, *The Making*, s. 288.

²⁴⁷ The Japanese Ministers for Foreign Affairs to Lieutenant-Colonel Neale, 13. 9. 1862, TNA, London, FO, 410/6.

²⁴⁸ Lieutenant-Colonel Neale to Earl Russell, Yokohama 21. 9. 1862, Inclosure 3: Minutes of a Meeting of the Merchants resident in Yokohama, held 15. 9. 1862, TNA, London, FO, 410/6.

1887), otce daimjóa ze Sacumy Šimazua Tadajošiho (1840–1897).²⁴⁹ Cizinci byli vyzváni k ustoupení z cesty a přestože tak podle výpovědí přeživších učinili (nesesedli však z koní), byli vzápětí napadeni samuraji; Richardson svým zraněním podlehl na místě, zbylí dva muži byli raněni a útočiště našli v sídle amerického konzulátu v Kanagawě, žena na koni uprchla bez zranění.²⁵⁰ Britské vyslanectví naléhalo na bakufu, za podpory ostatních zemí,²⁵¹ aby tvrdě zasáhlo. Britská vláda po bakufu v depeši, kterou obdržel plukovník Neale, požadovala dostatečnou formální omluvu a sto tisíc liber jako pokutu za napadení neozbrojené britské skupiny;²⁵² současně po daimjóovi ze Sacumy požadovala soudní proces a trest smrti pro hlavní strůjce vraždy za přítomnosti britských důstojníků a pozůstalým vyplacení částky pětadvaceti tisíc liber.²⁵³

Japonská vláda zaplatila odškodnění v létě dalšího roku, nebyla však schopna potrestat viníky z knížectví Sacuma. Vzhledem k protahování, vyhybavému jednání a neschopnosti bakufu zjednat nápravu, se plukovník Neale rozhodl k činu. S eskadrou sedmi lodí (*Euryalus*, *Pearl*, *Perseus*, *Argus*, *Coquette*, *Racehorse* a dělovou lodí *Havoc*)²⁵⁴ vyplul 6. srpna 1863 z Jokohamy. Do zálivu Kagošima dorazil 12. srpna, kde zopakoval britské požadavky a ponechal jim jednodenní lhůtu na vyjádření.²⁵⁵ Odpovědí mu bylo, že útočníci uprchli a nebyli nalezeni; a splatit pokutu nemohou bez pověření šógunátu.²⁵⁶ Plukovník Neale, nespokojen, se proto rozhodl zabavit několik parních lodí náležících knížectví Sacuma jako náhradu, během čehož se ale britské jednotky ocitly pod palbou z pobřežních baterií. Eskadra palbu opětovala, v důsledku

²⁴⁹ SATOW, *A Diplomat*, s. 52.

²⁵⁰ Lieutenant-Colonel Neale to Earl Russell, Yokohama 15. 9. 1862, TNA, London, FO, 410/6.

²⁵¹ Americký konzul Robert H. Pruyn (1815–1882), který v roce 1861 nahradil Harrise, zaujal poněkud odměřený postoj. Snažil se zachovat neutralitu a přátelské vztahy s bakufu. TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 248.

²⁵² Tamtéž, s. 238–239.

²⁵³ Lieutenant-Colonel Neale to Earl Russell, Yokohama 14. 4. 1863, Inclosure 6: Lieutenant-Colonel Neale to the Prince of Satzuma, Yokohama 9. 4. 1863, TNA, London, FO, 410/7.

²⁵⁴ SATOW, *A Diplomat*, s. 84.

²⁵⁵ KEENE, s. 75.

²⁵⁶ V odpovědi mimo jiné knížectví Sacuma obvinilo šóguna, že napadení cizinců byla jeho chyba, protože v uzavřených smlouvách jim nezakázal pohyb po hlavních silnicích. SATOW, *A Diplomat*, s. 85.

čehož došlo ke zničení části města Kagošima,²⁵⁷ potopení japonských a poničení několika britských lodí, které se stáhly zpět do Jokohamy.²⁵⁸ Ačkoliv incident neměl jednoznačného vítěze, knížectví souhlasilo se zaplacením pokuty (díky půjčce od vlády) a v případě nalezení viníků s jejich potrestáním (během vyjednávání však tito dotyční byli přítomni v Kagošimě, tudíž se jednalo o plané prohlášení).²⁵⁹ Vzájemná roztržka však podnítila u Japonců zájem o západní techniku a válečnické umění, přičemž si knížectví Sacuma u Británie objednalo několik válečných lodí.²⁶⁰

4.3 Pád bakufu

Staré čínské přísloví „*vnitřní chaos vede k vnějším těžkostem, zatímco vnější problémy vyvolávají vnitřní nepokoje*“,²⁶¹ se mělo ukázat jako velice výstižné pro popsání japonské situace v průběhu 50. a 60. let 19. století. Krize šógunátu se však začala projevovat již od 30. let, když zemi zasáhla řada přírodních katastrof ve formě zemětřesení, špatného počasí a neúrod, jež měly za následek rozsáhlé hladomory a posléze také šíření nejrůznějších nemocí (mezi nimi neštovice, chřipka, mor).²⁶² K nejvíce postiženým patřili rolníci, avšak celá japonská společnost pocítila následky hospodářské krize a musela se uskromnit (také samurajům byla snížena mzda). Nespokojenost vesničanů se projevila sérií povstání, které překvapily vládu svou rozsáhlostí. Mezi ně můžeme zařadit nepokoje v Ósace, které vyvolal Óšio Hejhačiró (1793–1837); jenž byl přesvědčen, že přírodní katastrofy jsou trestem za nespokojenost nebes se šógunátní vládou.²⁶³ Během éry Tenpó (1830–1844) proběhlo 465 venkovských

²⁵⁷ Poslední výzkumy odhalují, že dobové záznamy o poškození města byly poněkud přehnané. KODET, s. 423.

²⁵⁸ BEASLEY, William Gerald, *The Modern History of Japan*, London 1963, s. 85.

²⁵⁹ BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 293.

²⁶⁰ REISCHAUER, CRAIG, s. 133.

²⁶¹ TIPTON, s. 25.

²⁶² BOLITHO, Harold, *The Tempō Crisis*. In: JANSEN, Marius Berthus (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 5, The Nineteenth Century*, Cambridge 1989, s. 117–120.

²⁶³ JANSEN, *The Making*, s. 248–249.

sporů, 445 selských povstání a 101 městských nepokojů, přičemž se jich někde zúčastňovali desetitisíce obyvatel.²⁶⁴

K vnitřním problémům se brzy přidala hrozba zvenčí a to v podobě cizinců (především Rusů), kteří svojí častější přítomností v blízkosti japonských ostrovů poukázali na nepřipravenost japonských samurajů: „*Dnešní samurajové žili v luxusu téměř dvě stě let, ... a neviděli boj po pět nebo šest generací. Jejich válečnické umění zmizelo, ... a sedm nebo osm z deseti je slabých jako ženy.*“²⁶⁵ Pokud chtělo císařství úspěšně bránit své území muselo zreformovat armádu, nahradit zastaralé zbraně a výzbroj, na což však nemělo dostatek peněz.

Bakufu bylo v průběhu krize vystaveno všeobecné kritice, jež vyústila zaváděním reforem, které měly stabilizovat situaci. Jejich celoplošná realizace probíhala ale pomalu, protože šógun Tokugawa Ienari (1773–1841) se nechtěl vzdát svého komfortu,²⁶⁶ proto jednotlivá knížectví začala uplatňovat potřebné reformy na vlastní pěst; ne ve všech ale zaznamenaly úspěch (nejvíce se to podařilo v knížectví Sacuma a Čóšú). K zavedení reforem bakufu přistoupilo až po smrti šóguna Ienariho, přičemž se měly provádět v duchu „*politiky z éry Kjóho a Kansei*“.²⁶⁷ Jejich zavedením byl pověřen Mizuno Tadakuni a velký důraz se kladl na obnovu morálky a dobrých mravů (mimo jiné se omezovala prostituce, zakázal se prodej nemravných obrázků, občané byli také varováni před životem v luxusu a odrazování od pobytu ve městech).²⁶⁸

Mizunovy další plány se ale nesetkaly s velkým pochopením. Pokusil se navýšit příjem šógunátu vysušením bažiny Imbanuma a jejím přetvořením v zemědělskou oblast,²⁶⁹ přičemž se na této akci mělo finančně podílet pět

²⁶⁴ BOLITHO, s. 121–122.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 128.

²⁶⁶ JANSEN, *The Making*, s. 250.

²⁶⁷ Éra *Kjóho* probíhala v letech 1716–1736, éra *Kansei* v letech 1789–1801. Reformy z obou období reagovaly na špatnou finanční situaci šógunátu a hospodářskou krizi. BOLITHO, s. 142.

²⁶⁸ JANSEN, *The Making*, s. 253.

²⁶⁹ Jednalo se již o třetí pokus šógunátní vlády, první dva proběhly v roce 1714 a 1785. S úspěchem se bažinu podařilo vysušit až po 2. světové válce. Tamtéž, s. 254.

daimjóů, kteří měli přispět částkou dvě stě tisíc zlatých mincí.²⁷⁰ Kontroverzním krokem se ukázalo jeho nařízení (*ageči rei*) z roku 1843, kdy bakufu požadovalo po několika z daimjóů a *hatamotů* vzdát se svého území: „*Bylo vydáno opatření, kterým se, pro administrativní účely, stane veškeré území sousedící s hradem Edo půdou náležící bakufu. ...*“; v následujících dnech bylo nařízení navýšeno o další území včetně okolí Ósackého hradu.²⁷¹ Vlna nevole a stížností ze strany daimjóů, kteří se nechtěli vzdát území, jež jim šógun před dvěma sty lety přidělil a jež *de facto* patřila bakufu, zabránila uskutečnění tohoto nařízení. Skutečnost, že daimjóové odmítli vyhovět požadavkům šógunátu, představovala nový precedens v dějinách Tokugawského režimu – jednotliví daimjóové se stali sebevědomými natolik, aby dokázali šógunátu oponovat a ne vždy dokázala vláda usměrnit každého z nich. Mizuno Tadakuni byl posléze ze své pozice odvolán.

V následujících letech se v krátkém časovém úseku v čele ródžů vystřídalo hned několik mužů, pro které se stala hrozba cizinců koncem jejich kariéry. Roku 1845 Mizuna nahradil Abe Masahiro, který se musel potýkat nejen s otázkou stagnujících příjmů bakufu, nedostatečnou obrannou země, ale také s častějšími pokusy západních „barbarů“ o otevření Japonska mezinárodnímu obchodu. Abeho politika byla vedena ve smířlivém duchu, kdy zrušil kontroverzní kroky reforem *Tenpó* a současně se snažil nepoštvat proti šógunátu žádného z daimjóů.²⁷² Jeho neúspěšný pokus o nalezení konsensu v otázce Perryho požadavků nabídl otevřený prostor kritikům bakufu, jejichž hlasy byly stále častěji slyšet. Debata ohledně uzavření obchodních smluv však znamenala pro Abeho konec ve vedení politiky a v polovině 50. let 19. století byl nahrazen Hottou Masajošim, který proti přání císaře uzavřel dohodu s americkým konzulem Harrisem. Smlouvu však musel ještě potvrdit císař, jehož odpovědí bylo, aby se Hotta opětovně poradil s knížaty, přičemž měl věnovat největší

²⁷⁰ BOLITHO, s. 153.

²⁷¹ Za odevzdané území měli v budoucnu obdržet jiné. Tamtéž, s. 153–154.

²⁷² Tamtéž, s. 163.

pozornost názorům tří hlavních rodů spřízněných s Tokugawou (*gosanke*)²⁷³ a také daimjóům z knížectvích *tozama*.²⁷⁴ Při druhém pokusu Hotty o získání souhlasu císařského dvora, bylo rozhodnutí císaře do jisté míry ovlivněno skupinou jeho rádců a dvořanů, jež odmítali pro-cizineckou politiku.²⁷⁵

4.3.1 Tairó Ii Naosuke

Po Hottově neúspěchu u císařského dvora se do čela vlády postavil Ii Kamon-no-kami Naosuke.²⁷⁶ Na počátku června 1858 jej šógun jmenoval na post vrchního seniora (*tairó*),²⁷⁷ aby vyřešil nejurgentnější problémy bakufu, čímž byly otázky nástupnictví a uzavření smluv s Američany.²⁷⁸ Šógun Tokugawa Iesada (1824–1858) byl bezdětný, tudíž se musel zvolit následník pocházející z jednoho z rodů *gosanke*. Hlavními kandidáty byli nedospělý chlapec z rodu Kii Tokugawa Kikečijo (1846–1868) a Hitocubaši Jošinobu (jiný způsob čtení jeho jména je Keiki, 1837–1913) z rodu Mito (syn Tokugawy Nariakiho).²⁷⁹ Ve prospěch Jošinobua hovořil fakt, že byl již dospělý, velice schopný a dle slov daimjóů jež ho podporovali, si nastalá krize žádala plně schopného šóguna.²⁸⁰ Avšak šógun Iesada byl proti, favorizoval pokrevně bližšího kandidáta z rodu Kii. Stejného názoru byl také Ii Naosuke, jenž prohlásil, že „*zvolení následníka na základě schopností může být 'čínský způsob', rozhodně ne však japonský*“.²⁸¹ Jen měsíc

²⁷³ Tyto rody odvozovaly původ od mladších Iejasových synů a v případě potřeby z nich mohl být vybrán kandidát na šóguna. Jednalo se o rody Owari, Kii a Mito. REISCHAUER, CRAIG, s. 86.

²⁷⁴ JANSEN, *The Making*, s. 285.

²⁷⁵ JANSEN, Marius Berthus, *The Meiji Restoration*. In: JANSEN, Marius Berthus (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 5, The Nineteenth Century*, Cambridge 1989, s. 317.

²⁷⁶ Jeho celé jméno bylo Hikone Čiudžó Naosuke Ason, Ii Kamon-no-kami. Přičemž *Hikone* je jméno jeho rodového hradu; *Čiudžó* znamená střední generál; *Naosuke* je jeho křestní jméno; *Ason* znamená služebník dvora; *Ii* je jeho rodové jméno a *Kamon-no-kami* je císařský titul (supervizor domácnosti). SATOW, *Japan*, s. 24.

²⁷⁷ Tato pozice se udělovala jen ve výjimečných případech a byla nadřazena Radě starších i všem ministrům. Jedině šógun mohl nesouhlasit s jeho rozhodnutími. SATOH, Henry, *Agitated Japan. The Life of Baron Ii Kamon-no-kami Naosuké*, Tokyo 1896, s. 12–13.

²⁷⁸ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 104.

²⁷⁹ JANSEN, *The Meiji*, s. 316.

²⁸⁰ SATOH, s. 48.

²⁸¹ JANSEN, *The Meiji*, s. 317.

po svém uvedení do úřadu (11. července) oznámil předběžné jmenování Kikečijiho šogunovým následníkem (ještě bylo potřeba získat souhlas císaře).²⁸²

Druhým z problémů byl Townsend Harris, který čekal na uznání dohodnutých smluv. Ii Naosuke se pokusil o jistý způsob zdržovací taktiky, který však selhal s ohledem na nové informace z Číny o jejím pokoření z rukou „barbarů“. Jak již bylo zmíněno, Ii Naosuke, ačkoliv byl vnitřně odpůrcem západních cizinců,²⁸³ pod vlivem situace souhlasil s Harrisovými požadavky a koncem července podepsal smlouvu se Spojenými státy americkými, dohody s ostatními zeměmi následovaly v dalších týdnech. Přijaté stanovisko vyvolalo vlnu nevole mezi Naosukeho odpůrci, přičemž nejvýraznějším z nich byl Tokugawa Nariaki, který se během uplynulých let stal jeho rivalem. V reakci na Naosukeho rozhodnutí mu napsal: „*Pokud byste se odvážil uzavřít dohodu, aniž byste obdržel císařský souhlas, byl byste vinen z přehlížení velkých principů ctění trůnu stanovených předky rodu Tokugawa. Navrhuji proto, aby byl vyslán delegát vlády do Kjóta, aby ověřil názor Jeho Veličenstva v této otázce. Pokud jde o zřízení vyslanectví v této zemi a o svobodný pohyb lidí, ani jedno by nemělo být dovoleno; pokud by na tom měl ale americký vyslanec trvat, mělo by to být povoleno o deset či patnáct let později, nebo dokud názor veřejnosti nebude zralý takovýchto kroků.*“²⁸⁴ Dne 4. srpna došlo k bouřlivé výměně názorů mezi Naosukem a Nariakim,²⁸⁵ kterého podpořili daimjóové z Mita, Owari a Macudaira Keiei (znám také jako Jošinaga, 1828–1890), když všichni bez ohlášení dorazili ke dvoru šoguna.²⁸⁶ Nariaki napadl veškerá Naosukeho rozhodnutí v uplynulých dvou měsících a požadoval, aby následníkem byl prohlášen Jošinobu a aby Macudaira Keiei přijal titul *tairó* namísto Naosukeho; také prý odmítal odejít dokud Naosuke nespáchá *seppuku*.²⁸⁷ Přestože Ii Naosuke

²⁸² TREAT, *The Early Diplomatic*, s. 106.

²⁸³ SATOH, s. 44.

²⁸⁴ NAKAMURA, Katsumaro, *Lord Ii Naosuké and New Japan*, Yokohama 1909, s. 164–165.

²⁸⁵ Stalo se tak den po císařově schválení následnictví Kikečijiho na trůnu šoguna. SATOH, s. 76.

²⁸⁶ Pro návštěvy u dvora byly určeny přesné dny. Ii Naosuke je přesto přijal, s argumentem, že jeho důstojnost by mu nedovolila učinit jinak. Jediný Macudaira musel zůstat v předpokojí. Tamtéž, s. 79–81.

²⁸⁷ NAKAMURA, s. 166–170.

odešel z této diskuze relativně vítězně, bylo pro něho současně ponížením, že musel stát proti třem velkým mužům z rodu Tokugawa.²⁸⁸

Oficiální oznámení o uvedení Tokugawy Kikečijiho jako následníka trůnu proběhlo 6. srpna, o několik dní později (11. srpna) přijímal na hradě v Edu formální gratulace již pod svým přijatým jménem Iemoči.²⁸⁹ Po náhlé smrti šóguna Iesady 14. srpna 1858,²⁹⁰ byl Naosukeho další postup namířen proti opozici. *Tairó* před Radou starších obhájil dědičné právo Iemočiho, tím že prohlásil, že zesnulý šógun Iesada preferoval mladého Kikečijiho a že uvažoval o jeho adoptování, což by mělo jakožto důvod stačit.²⁹¹ Svoji opozici umlčel potrestáním těch, kteří podporovali nástupnictví Hitocubašiho. Byl jim nařízen odchod z úřadu, kde je nahradili lidé věrní *tairóovi*. Trestem (nejen) pro Nariakiho mělo být domácí vězení, lord z Owari a Macudaira Keiei se měli vzdát vlády nad svým územím ve prospěch potomků; Hitocubaši měl zakázán vstup na šógunův dvůr a hrad.²⁹² Nižší vazalové sloužící opozičním daimjóům (především v Kjótu) byli pronásledováni a zatýkáni; více než stovka byla odsouzena (osm z nich dokonce k smrti).²⁹³ Bývalí úředníci byli do Eda dopravováni na nosítkách přikrytých sítěmi, ostatní v bambusových klecích.²⁹⁴ Dnes tuto událost označujeme jako čistky Ansei (pojmenováno podle éry *Ansei* neboli „klidná vláda“ trvajících v letech 1854–1860), které *de facto* skončily až po smrti *tairóa*.

V den šógunovy smrti požadoval císař Kómei, aby se k němu dostavil buď *tairó* nebo jeden z daimjóů *gosanke*, přičemž Ii Naosuke byl zaneprázdněn v Edu

²⁸⁸ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 114.

²⁸⁹ SATOH, s. 92.

²⁹⁰ Jeho smrt vyvolala řadu otázek. Padlo podezření, že šóguna otrávil lord Nariaki, aby se mohl jeho syn chopit vlády (přičemž Sir Alcock spekuloval, že již šógun Iejoši byl zavražděn). ALCOCK, *Vol. 1*, s. 311–312. Nizozemci spekulovali, že spáchal *seppuku* kvůli neúspěchům s cizinci; současně zahraniční konzulové uvedli, že jim nebylo dlouhou dobu o jeho smrti řečeno. TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 115. Šógun Iesada byl však považován za celkově slabého a náchylného k nemocím. KODET, s. 416–417. V průběhu roku 1858 také vypukla rozsáhlá epidemie cholery, které mohl zdravotně slabý panovník podlehnout. SATOW, *Japan*, s. 27.

²⁹¹ SATOW, *Japan*, s. 28.

²⁹² Stalo se tak ještě z nařízení šóguna Iesady. SATOH, s. 92–93.

²⁹³ JANSEN, *The Making*, s. 285–286.

²⁹⁴ SATOW, *Japan*, s. 32.

a dva z daimjóů byli v domácím vězení (třetí byl moc mladý).²⁹⁵ Naosuke pověřil Manabeho Akikacueho (1804–1884) cestou do Kjóta, kde měl císaři vysvětlit přijetí obchodních smluv. Císařský dvůr byl však rozdělen na dvě frakce: šógunát podporoval *kampaku* Kudžó Hisatada (1798–1871), díky kterému byla zaručena spolupráce s Naosukem; proti-cizineckou politiku prosazovali mnozí ze šlechticů, kteří souhlasili s názory daimjóa Nariakiho z knížectví Mito.²⁹⁶ V reakci na Manabeho plánovaný příjezd využili nepřítomnosti Hisatady a sepsali císařské nařízení, které bylo odesláno *tairóovi* ale také Nariakimu, který tento dokument obdržel o den dříve než šógunát.²⁹⁷ Bylo neslýchané, aby komunikace s císařským dvorem byla nasměrována jinam než do rukou představitelů bakufu.²⁹⁸ Manabe dorazil ke dvoru koncem října, aby přesvědčil císaře o důležitosti podepsání smluv, přičemž odmítnutí nebylo řešením: „*Bez ohledu na to jaká mohou být nařízení dvora, odstoupit od smluv by v tuto chvíli znamenalo vyvolání zahraniční a domácí hrozby najednou.*“²⁹⁹ Výsledkem bylo, že císař nemusí akceptovat dohody jako takové, nýbrž postačí, když uzná, že bakufu v této otázce nemělo na výběr a muselo je podepsat; v únoru 1859 císař Kómei souhlasil s postupem šógunátu, pod podmínkou, že se země navrátí k politice *sakoku* jak nejdříve to bude možné.³⁰⁰

Li Naosuke, který odklidil členy opozice ze svého okolí, se stal v Japonsku *de facto* nejmocnějším mužem. Jeho kariéra skončila 24. března 1860, když na něj byl po cestě ke dvoru šóguna spáchán atentát u brány Sakurada (incident Sakuradamon).³⁰¹ Útok zahájil výstřel a Naosukeho muži jím byli zaskočeni (vzhledem k hustému sněžení měli na sobě pláště a látkou obalené meče, což jim znemožňovalo pohotové tasení); útočníci *tairóa* probodli ještě uvnitř nosítek, poté jeho mrtvolu sťali.³⁰² Celkový počet atentátníků byl osmnáct, všichni

²⁹⁵ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 118.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 119.

²⁹⁷ SATOH, s. 104–105.

²⁹⁸ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 120.

²⁹⁹ BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 284.

³⁰⁰ Tamtéž.

³⁰¹ NAKAMURA, s. 184–185.

³⁰² SATOH, s. 132–133.

pocházeli z rodu Mito (až na jednoho ze Sacumy) a před provedením atentátu se vzdali své rodové příslušnosti, čímž se stali *róniny* (pokud by tak neučinili, mohli by svými skutky očernit svého pána).³⁰³ Hlava regenta byla posléze s popisem vystavena v Kjótu: „*Toto je hlava zrádce, který znesvětil nejposvátnější zákony Japonska – ty co zakazují vstup cizinců do země*“; načež byla hozena na pozemek Naosukeho paláce v Edu.³⁰⁴ Před hrozícím nebezpečím *tairóa* varovalo několik z jeho vazalů, šógunátních úředníků nebo třeba také jeho přítel, který na něj natolik naléhal, aby zvýšil svoji stráž, až mu roztrhl rukáv.³⁰⁵ Ii Naosuke však na všechny výzvy reagoval slovy: „*Rezignace je snadná, ale časy jsou těžké. Nebudu, a nesmím, se vyhýbat jak nebezpečí tak obtížím z jednoduchého důvodu nalezení osobního klidu.*“³⁰⁶

4.3.2 **Sonnó džói a Kóbu gattai**

V japonské společnosti se mezitím utvářely ideologie, které se nejvíce dotýkaly loajality k císaři a bezpečnosti země. Prvotní myšlenky zformoval Aizawa Seišisai (1781–1863), učenec z knížectví Mito, ve svém díle *Šinron* (Nové návrhy) v roce 1825, kdy se hlavními argumenty staly: *džói* (pro obranu Japonska bylo nutné vyhnat cizince), *sonnó* (země se měla spojit pod jednotnou loajalitou, přičemž nejvýše postavená byla loajalita císaři), *fukoku* (zlepšit zemědělství pro obohacení země) a *kjóhei* (pro zvýšení vojenské síly měla být znovuobnovena samurajská disciplína a morálka).³⁰⁷ Právě v knížectví Mito vznikla škola nacionalistického smýšlení, jejímž patronem byl Tokugawa Nariaki, který silně podporoval myšlenku *sonnó džói* – „*Ctěte císaře a vyžeňte barbary!*“.³⁰⁸

Nositeli této ideologie se stali především *šiši* („muži vyšších cílů“), což byli do velké míry nespokojení samurajové nižšího postavení, přičemž většina z

³⁰³ SATOH, s. 134. Pro konkrétní výčet útočníků viz SATOW, *Japan*, s. 37.

³⁰⁴ ALCOCK, *Vol. 1*, s. 312.

³⁰⁵ Stalo se tak jen několik dní před samotným atentátem. SATOH, s. 142–143.

³⁰⁶ Tamtéž.

³⁰⁷ BEASLEY, William Gerald, *The Rise of Modern Japan. Political, Economic and Social Change Since 1850*, New York 2000, s. 24.

³⁰⁸ LAMBERTI, Matthew V., *Tokugawa Nariaki and The Japanese Imperial Institution. 1853–1858*. In: *Harvard Journal of Asiatic Studies* 32, 1972, s. 98.

nich neměla o problémech šógunátu přesné informace; nebránilo jim to však v uskutečňování ukvapených činů, mezi které můžeme zařadit útoky na cizince i představitele vlády.³⁰⁹ Byli však mezi nimi tací, kteří se pokoušeli o navázání spolupráce s tradičními nepřáteli bakufu (především z knížectvích *tozama*) a ovlivnění císařského dvora.³¹⁰ K významným představitelům *šiši* patřil Jošida Šóin (1830–1859), který svým učením dokázal inspirovat mnohé z budoucích mužů éry Meidži jako byl Itó Hirobumi (1841–1909).³¹¹

Po smrti regenta Ii Naosukeho vstoupilo Japonsko do období politiky *Kóbu gattai*, které bylo typické svojí snahou o zlepšení vztahů mezi císařským dvorem a šógunátem. Macudaira Keiei, který se stal nejvyšším kancléřem (*seidži sósai*), rozhodl o omilostnění perzekuovaných daimjóů a potrestání těch, co se na čistkách Ansei podíleli; Hitocubaši Jošinobu byl jmenován opatrovníkem (*kóken*) šóguna Iemočiho.³¹² Šógunát také pověřil Macudairu Katamoriho (1836–1893) ochranou Kjóta před případnými nepřátelskými skupinami (rod Ii přišel o svůj dědičný mandát obránce Kjóta v důsledku změn v politice),³¹³ jež by se mohly pokusit ovládnout dvůr.³¹⁴ Bakufu koncem roku 1862 rozhodlo o omezení tradiční praxe *sankin kótai*, doba pobytu knížete v Edu byla snížena na sto dní jednou za tři roky a rodinní příslušníci již nemuseli v sídelním městě zůstat.³¹⁵

Andó Nobumasa navrhl, aby se symbolem pro upevnění vztahů s císařským dvorem v Kjótu stal sňatek mezi šógunem Iemočim a císařovou mladší sestrou Kazu no Mijo (1846–1877),³¹⁶ přestože byla princezna zaslíbena princí Arisugawovi (1835–1895).³¹⁷ Císař bakufu vyhověl, stanovil si však „cenu“, do

³⁰⁹ FRALEIGH, Matthew, *Songs of the Righteous Spirit. "Men of High Purpose" and Their Chinese Poetry in Modern Japan*. In: *Harvard Journal of Asiatic Studies* 69, 2009, 1, s. 109.

³¹⁰ QUO, F. Q., *Democratic Theories and Japanese Modernization*. In: *Modern Asian Studies* 6, 1972, 1, s. 20.

³¹¹ Tamtéž.

³¹² JANSEN, *The Making*, s. 299.

³¹³ JANSEN, *The Meiji*, s. 330.

³¹⁴ JANSEN, *The Making*, s. 300.

³¹⁵ Bakufu se v následujících letech pokusilo o obnovení původních podmínek *sankin kótai*, avšak s neúspěchem. Když byli daimjóové vyzváni k posláni svých rodin do Eda, jen někteří z nich splnili tuto povinnost. JANSEN, *The Meiji*, s. 330.

³¹⁶ Plánování probíhalo ještě během vlády Ii Naosukeho. SATOH, s. 119–120.

³¹⁷ JANSEN, *The Making*, s. 299.

deseti let měla proběhnout revize zahraničních smluv.³¹⁸ Princezna Kazu dorazila do Eda v prosinci 1861, avšak do hradu šóguna vstoupila až počátkem ledna 1862; samotný sňatek proběhl 11. března a Kazu přijala titul Midaidokoro-sama.³¹⁹ Na jaře roku 1863 podnikl šógun Iemoči cestu k císařskému dvoru, aby mu složil svoji poklonu a současně tak upevnil svoji moc; jednalo se o první takovou cestu od dob šóguna Iemicua, který vládl v první polovině 17. století.³²⁰

Šógunát, který se snažil uplatňovat politiku *kóbu gattai*, přislíbil vyhnání cizinců z Japonska. Počátkem roku 1863 se do rukou zahraničních konzulů dostal japonský dopis, ve kterém císař apeloval na šóguna, aby neprodleně přijal rázný postoj vůči cizincům.³²¹ Posléze císař Kómei vydal 11. března nařízení, kterým pověřoval bakufu vyhnáním cizinců z Japonska do dvou měsíců.³²² Šógun Iemoči, který dorazil ke dvoru v dubnu, pak pokračoval ve vyjednáváních, jež 5. června vyústily vydáním dalšího císařského ediktu, který stanovil datum 25. června 1863 jako den, kdy bude ukončena veškerá spolupráce s „barbary“.³²³ Ačkoliv šógunát oznámil zahraničním konzulům, že dostal příkaz k uzavření přístavů a vyzval je, aby opustili zemi, vnímal toto datum spíše jako zahájení nových vyjednávání ohledně podmínek dohodnutých smluv.³²⁴

4.3.3 Bombardování Šimonoseki

V souvislosti s těmito rozhodnutími došlo k ozbrojenému střetu mezi knížectvím Čóšú a západními mocnostmi. Čóšú se rozhodlo vykonat vůli císaře, kterou bakufu odmítalo splnit. Daimjó Móri Takačika (1819–1871) nařídil uzavření průlivu Šimonoseki zahraničním lodím proplouvajícím tudy do Číny. První útok se odehrál hodinu po půlnoci 26. června, obětí byl americký parník *Pembroke*, který však unikl téměř nepoškozený (šógunát jako kompenzaci zaplatil jedenáct

³¹⁸ BEASLEY, *The Rise*, s. 42.

³¹⁹ Tento titul byl udělován pouze manželkám šóguna. SATOW, *Japan*, s. 41–42.

³²⁰ JANSEN, *The Making*, s. 300.

³²¹ Lieutenant-Colonel Neale to Earl Russell, Yokohama 24. 12. 1863, Inclosure 2: Letter adressed by the Mikado to the Tycoon, TNA, London, FO, 410/7.

³²² KODET, s. 425.

³²³ TREAT, Payson Jackson, *The Return of the Shimonoseki Indemnity*. In: *The Journal of Race Development* 8, 1917, 1, s. 2–3.

³²⁴ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 273–274.

tisíc dvě stě dolarů).³²⁵ V následujících dnech se pod palbou ocitla další plavidla; 8. července francouzská loď *Kienčang* a 11. července nizozemská parní šalupa *Medusa*.³²⁶ Obě plavidla utrpěla poškození a jejich posádky byly zraněny (několik mužů dokonce zahynulo).³²⁷ Zahraniční státy se u šógunátu dožadovaly zjednaní nápravy, brzy se ale ukázalo, že je bakufu ohledně situace v Čóšú bezmocné.³²⁸ O potrestání knížectví se pokusila nejprve americká loď *Wyoming* pod velením kapitána McDougala, která 16. července ostřelovala baterie na pobřeží a potopila dvě nepřátelská plavidla, současně byl *Wyoming* také poškozen, čtyři námořníci zemřeli a sedm bylo zraněno; druhou trestnou výpravu podnikl francouzský admirál Jaurés, který 20. července nařídil vyloďení a zničení japonských děl, současně byla vypálena blízká vesnice.³²⁹ Zajímavostí je, že na britské loď nebylo vystřeleno ani jednou.³³⁰ Když se na počátku září bakufu rozhodlo prověřit události v Šimonoseki, také jeho loď *Čojo Maru* se ocitla pod palbou; razantní odpověď však vláda nepodnikla.³³¹ V únoru roku 1864 byla potopena loď náležící knížectví Sacuma, když si ji příslušníci Čóšú spletli s plavidlem „barbarů“.³³²

Ani jedna ze zahraničních akcí proti Čóšú neuspěla a představitelé jednotlivých velmocí se v rámci jejich požadavků o znovuotevření průlivu Šimonoseki (ačkoliv to nebylo dáno uzavřenými smlouvami)³³³ rozhodli zkonzultovat další postup se svými vládami. V souvislosti s tím došlo 6. února 1864 k vyslání japonské výpravy do Francie, kde měla probíhat vyjednávání ohledně násilností proti francouzským občanům a útoků v Šimonoseki; ve výsledku byla 20. června 1864 přijata úmluva, v níž japonská delegace slíbila otevření průlivu Šimonoseki do tří měsíců po jejím návratu do Japonska, pokud

³²⁵ TREAT, *The Return of the Shimonoseki*, s. 3–4.

³²⁶ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 282.

³²⁷ BEASLEY, *The Rise*, s. 44.

³²⁸ BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 294.

³²⁹ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 283–284.

³³⁰ TREAT, *The Return of Shimonoseki*, s. 4.

³³¹ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 295.

³³² SATOW, *Japan*, s. 130.

³³³ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 295.

by k tomu nedošlo, mělo Edo přistoupit k použití síly za pomoci francouzského námořnictva.³³⁴ Než se japonská delegace vrátila z Francie, probíhala od května 1864 jednání mezi zahraničními představiteli v Japonsku a bakufu, která však nikam nevedla; uklidnit situaci se neúspěšně pokusili také dva samurajové pocházející z Čóšú, Itó Hirobumi a Inoue Kaoru (1836–1915); šógunát se následně v srpnu distancoval od smlouvy uzavřené ve Francii, což nabídlo otevřený prostor západním velmocem.³³⁵

Exemplární potrestání knížectví Čóšú za jeho proti-cizinecké (a také proti-šógunátní) projevy nejvíce prosazoval Sir Rutherford Alcock a ačkoliv jeho rozkazy zněly neuchylovat se k žádné vojenské akci (mimo sebeobranu), inicioval vyslání eskadry zahraničních lodí k Šimonoseki.³³⁶ Mezi jednotlivými velmocemi došlo k podepsání memoranda, ve kterém se zavázali mimo jiné k dodržení smluvních práv, nepřijetí ani nepožadování jakéhokoliv území kdekoli v Japonsku a zdržení se vměšování do záležitostí japonských úřadů a jejich obyvatel.³³⁷ Skupina sedmnácti lodí (devět britských, tři francouzské, čtyři nizozemské a jedna americká)³³⁸ vyplula z Jokohamy v polovině srpna.³³⁹ Začátkem září dosáhla flotila pod velením britského admirála Augusta Leopolda Kupera (1809–1885) Čóšú, kde Kuper zahájil nejprve odstřelování pobřeží, posléze nařídil vylodění; střety probíhaly podle všeho tvrdě, ale ztráty západních mocností se pohybovaly jen v desítkách mužů (nasazeno bylo několik tisíc).³⁴⁰ Představitelé Čóšú uzavřeli 14. září příměří, v němž se zavázali k několika bodům: 1) proplouvající zahraniční lodě budou vystaveny přátelskému zacházení, posádce bude dovoleno nakoupit vodu, uhlí, zásoby a v případě nouze

³³⁴ BEASLEY, *Japan Encounters the Barbarian*, s. 96–97.

³³⁵ BEASLEY, *The Rise*, s. 47.

³³⁶ TREAT, *The Return of Shimonoseki*, s. 5–6.

³³⁷ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 340–342.

³³⁸ Francouzské lodě poskytl francouzský generální konzul Léon Roches (1809–1900), který tak neuposlechl své oficiální rozkazy. IRWIN, Dana, *Sheikhs and Samurai. Léon Roches and the French Imperial Project*. In: *Southeast Review of Asian Studies* 30, 2008, s. 34. Jediná válečná americká loď v Japonsku tou dobou byla *Jamestown*, která však byla nepoužitelná. Konzul Pruyn zajistil malý parník *Ta-Kiang*, který opatřil dělem a několika muži z posádky *Jamestown*, čímž se tedy mohli Američané podílet na událostech v Šimonoseki. TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 350.

³³⁹ BEASLEY, *The Rise*, s. 47.

³⁴⁰ KODET, s. 429–430.

smí přistát u pobřeží; 2) pobřežní baterie nebudou opraveny ani nakoupeny nové; 3) město Šimonoseki muselo zaplatit výkupné za ostřelování zahraničních lodí a současně také uhradit náklady za vojenskou operaci velmocí.³⁴¹ Šógunát následně převzal finanční povinnosti Čóšů na sebe, přičemž finální částka byla stanovena na tři miliony dolarů (nejprve se jednalo o dva miliony dolarů, které měly být rozděleny podle síly jednotlivých mocností u Šimonoseki: Velká Británie měla obdržet jeden milion dolarů, Francie 440 000 dolarů, Nizozemí 290 000 dolarů, Amerika 270 000 dolarů; na naléhání francouzského ministra byla celková částka navýšena).³⁴² Za tak vysokou pokutou stála snaha velmocí o přinucení šógunátu k otevření přístavu v Šimonoseki, v dubnu 1865 však bakufu tuto možnost odmítlo a rozhodlo se raději zaplatit celou částku (současně požádalo o odložení dalších splátek).³⁴³

4.3.4 Boje lojalistů

Pro veškeré ukázky síly západních mocností se heslo *sonnó džói* do jisté míry transformovalo. Stále usilovalo o lojalitu k císaři, ale již nebylo namířeno proti „barbarům“, nýbrž proti samotnému šógunátu; nové heslo znělo *kinnó tóbaku* – „lojalita k císaři a zrušení vojenské vlády“.³⁴⁴ Počátkem 60. let vytvořil Maki Izumi (1813–1864) plán na svržení bakufu, a aby uspěl, vytvářel malé partyzánské jednotky, které se posléze také podílely na událostech v Kjótu.³⁴⁵ Za první ozbrojenou vzpouru namířenou proti vládě můžeme považovat boj v hostinci Teradaja (ve městě Fušimi nedaleko od Kjóta), kterým jednotky Šimazua Hisamica (Saburó) ze Sacumy zabránily uskutečnění krvavého převratu uvnitř císařského paláce.³⁴⁶

V císařském městě byly kvůli návštěvě šóguna vytvářeny ochranné oddíly, které měly za úkol dohlížet jak na jeho bezpečnost tak na klid ve městě, které se

³⁴¹ SATOW, *A Diplomat*, s. 125.

³⁴² TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 369–372.

³⁴³ BEASLEY, *The Foreign Threat*, s. 298.

³⁴⁴ HILLSBOROUGH, Romulus, *Šinsengumi. Šógunovy poslední samurajské jednotky*, Praha 2011, s. 6.

³⁴⁵ HAROOTUNIAN, s. 196–198.

³⁴⁶ HILLSBOROUGH, s. 14.

postupně stávalo centrem pro jednotky *šiši*; aby bakufu mělo dostatek mužů, rozhodlo se pro tyto účely verbovat *róniny* do nově vytvořených útvarů *róši*.³⁴⁷ Muž v čele těchto jednotek, Macudaira Kijokawa, byl však pro-císařským stoupencem a jednotky *róši* byly z Kjóta staženy; v této době se od nich odtrhla skupina mužů, kteří dostali svolení od Macudairy Katamoriho, ochránce Kjóta, k setrvání ve městě dokud tam bude šógun Iemoči přítomen, jednalo se o zakládající členy *šinsengumi*.³⁴⁸ Během událostí odehrávajících se v Šimonoseki v letech 1863–1864 se knížectví Čóšú pokusilo získat Kjóta a s ním císařský dvůr pro sebe, čímž by *de facto* skrze císaře mohlo ovládat dění v zemi.³⁴⁹ V létě roku 1863 se lojalisté na dvoře císaře a příslušníci knížectví Čóšú, kteří byli povzbuzeni svými úspěchy v Šimonoseki, rozhodli ustanovit císaře do čela tažení proti „barbarům“, čímž by přímo napadli šógunovu vojenskou funkci; proti nim se postavila aliance knížectví Sacuma a Aizu, která 30. září 1863 obsadila všechny brány do císařského paláce.³⁵⁰ Slabší jednotky Čóšú nedokázaly vzdorovat a v důsledku toho byly vykázány z Kjóta, včetně několika dvorních šlechticů.³⁵¹

Další událostí, jež oslabovala moc šógunátu, bylo povstání nespokojených samurajů a *róninů* v knížectví Mito v roce 1864 s úmyslem napadnout zahraniční čtvrť v Jokohamě; bakufu nařídilo čtrnácti daimjóům mobilizovat své jednotky.³⁵² Jejich postup však nebyl příliš efektivní, proto byly povolány síly další daimjóů. Nepokoje byly nakonec potlačeny za pomoci většího počtu jednotek na straně šógunátu. Čóšú na tuto situaci pohotově zareagovalo a pokusilo se získat zpět svoje postavení na dvoře císaře. V Kjótu, kde se mezitím rozhořel boj mezi jednotkami *šinsengumi* a přívrženci lojalistů, se v první polovině roku 1864 objevily informace, že příslušníci Čóšú plánují zapálení

³⁴⁷ Tamtéž, s. 13.

³⁴⁸ Tamtéž, s. 16–18.

³⁴⁹ JANSEN, *The Making*, s. 301.

³⁵⁰ BEASLEY, *The Modern History*, s. 85. V publikaci *Šinsengumi* se naproti tomu uvádí, že se tak stalo již 18. srpna. HILLSBOROUGH, s. 38. Ostatní publikace, pokud se o tom zmiňují, uvádějí měsíc září.

³⁵¹ HILLSBOROUGH, s. 38.

³⁵² JANSEN, *The Making*, s. 304.

města a dobytí císařského paláce; *šinsengumi* zareagovali tvrdě, v létě došlo ke krvavému boji v sídle spiklenců v hostinci Ikedaja: „*Ani jedny posuvné papírové dveře nezůstaly neporušené a většinou byly rozsekány na kusy. Rozbity byly i deskové stropy, když byly zespodu probodány kopími k zasažení těch, kdo se pokoušeli nad stropy ukryt. Rohože tatami ve většině místností přízemku i patra byly postříkány čerstvou krví. A otřesný dojem ještě zesilovaly useknuté nohy a paže nebo kusy kůže s vlasy, jež se všude povalovaly.*“³⁵³ V srpnu 1864 se Čóšú odhodlalo k akci, když se s armádou čítající 2 000 mužů (včetně rebelů z dalších knížectví) pokusilo silou ovládnout císařský palác.³⁵⁴ Tokugawa Jošinobu na obranu císaře svolal do města posily čítající až 70 000 mužů.³⁵⁵ V druhé polovině srpna zaútočily jednotky Čóšú u brány Hamaguri, jedné z devíti „zakázaných bran“ do císařského paláce; na zastavení smělého postupu útočníků se podíleli muži z knížectví Aizu a Sacuma.³⁵⁶ Po celodenním boji zvítězily jednotky šógunátu a přeživší bojovníci z Čóšú se stáhli z města, současně byl rod Čóšú prohlášen za „nepřítele císařství“, čímž se z jeho příslušníků stali vyvrženci.³⁵⁷ V důsledku těchto dvou pokusů o převrat iniciovaných knížectvím Čóšú se šógunát na podzim rozhodl vyslat trestnou výpravu (účastnit se mělo 150 000 vojáků ze třiatvaceti knížectví);³⁵⁸ pod vlivem okolností (přítomnost spojeneckého loďstva v Šimonoseki, vedoucí úloha v Čóšú v rukách konzervativců) se podařilo oběma stranám za pomoci knížectví Sacuma uzavřít kompromis.³⁵⁹ Tři starší z klanu, jež vedli útok na Kjóto, měli nařizeno spáchat *seppuku* (jejich hlavy byly poslány představitelům vlády); dále měli odstranit obranu hradu Jamaguči a radikální šlechtici z císařského dvora, kteří uprchli na území Čóšú, měli být uvězněni na Kjúšú.³⁶⁰

³⁵³ HILLSBOROUGH, s. 73–80.

³⁵⁴ BEASLEY, *The Rise*, s. 48.

³⁵⁵ KODET, s. 428.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 428–429.

³⁵⁷ HILLSBOROUGH, s. 90.

³⁵⁸ KODET, s. 490.

³⁵⁹ MEDZINI, Meron, *French Policy in Japan During the Closing Years of the Tokugawa Regime*, Cambridge 1971, s. 85.

³⁶⁰ JANSEN, Marius Berthus, *Sakamoto Ryōma and the Meiji Restoration*, New York 1994, s. 194.

Problémy pro vládu Tokugawů však s pokořením Čóšů neustaly. Šógunát se rozhodl obnovit praxi *sankin kótai*, avšak bez úspěchu; mnohá knížectví ani neodpověděla na výzvy k naplnění své povinnosti a císařský dvůr se vyjádřil, že tento systém by se neměl znovu obnovovat.³⁶¹ Čóšů, které v krátkém sledu utrpělo porážku ze strany cizinců i bakufu, se na nějaký čas stáhlo do pozadí. Brzy se ale ukázalo, že se radikální jedinci opět dostávají k moci a zakládají vojenské oddíly tvořené nejen samuraji ale také prostými občany; když na vyzvání vlády odmítli tyto jednotky rozpustit, rozhodlo se bakufu v květnu 1865 k naplánování druhé trestné výpravy proti Čóšů, tentokrát pod velením samotného šóguna Iemočiho.³⁶²

Mezitím se vzájemné nepřátelství mezi knížectvími Sacuma a Čóšů měnilo na alianci proti šógunátu. Jednotícím prvkem předčívajícím jejich rivalitu se měl stát společný postoj vůči bakufu, který je provázal již od bitvy u Sekigahary v roce 1600; od té doby obě knížectví náležela do skupiny *tozama*. Čóšů bylo ve svém odporu utvrzeno po šógunátním tažení na jeho potrestání na podzim roku 1864. Názor Sacumy ovlivnily neshody někdejších spojenců Hitocubašiho Jošinobua a Šimazua Hisamicua ohledně přístupu k vyhnání cizinců ze země a uzavření přístavů. Bodem sváru byla otázka Jokohamy, kterou chtěl Hitocubaši cizincům uzavřít jakožto projev poslušnosti s císařovým nařízením;³⁶³ Šimazu byl však přesvědčen, že je již pozdě uchýlovat se k takovému kroku a mělo se naopak využít otevřených přístavů k získání západní techniky.³⁶⁴ Dále k tomu přispěl fakt, že bakufu chtělo ovládat veškerý zahraniční obchod a s tím související příjmy,³⁶⁵ což bránilo knížectvím nahromadit zisky, které by mohly uplatnit na modernizaci území a armády.³⁶⁶ Současně vznikaly obavy, že v případě porážky Čóšů by se mohla Sacuma stát

³⁶¹ Tamtéž, s. 305–306.

³⁶² BEASLEY, *The Modern*, s. 92–93.

³⁶³ BEASLEY, *Japan Encounters*, s. 95.

³⁶⁴ RAVINA, Mark, *The Last Samurai. The Life and Battles of Saigō Takamori*, Hoboken, New Jersey 2004, s. 114.

³⁶⁵ SATOW, *A Diplomat*, s. 182–184; 256.

³⁶⁶ JANSEN, *Sakamoto Ryōma*, s. 192.

dalším cílem šógunátu v cestě za upevněním moci.³⁶⁷ Na utváření aliance se podíleli, mimo zástupců obou knížectví (za Sacumu především Saigó Takamori), Sakamoto Rjóma (1836–1867) a Nakaoka Šintaró (1838–1867) jakožto neutrální zástupci.³⁶⁸ Vzájemný pakt byl urychleně uzavřen na jaře roku 1866 v reakci na šógunátem chystanou výpravu proti Čóšú. Současně Sacuma pomohla Čóšú s nákupem potřebných zbraní díky svým obchodním kontaktům na skotského obchodníka Thomase Glovera (1838–1911), ve výsledku Čóšú zakoupilo několik stovek pušek a válečnou loď *Union*.³⁶⁹ Přestože byla Velká Británie v konfliktu neutrální, počínání Thomase Glovera přehlížela; s postupem času také začali její diplomaté v Japonsku (Sir Harry Smith Parkes, 1828–1885, britský generální konzul v Japonsku v letech 1865–1883; člen britského vyslanectví Sir Ernest Mason Satow, 1843–1929) tiše podporovat proti-šógunátní alianci. Jejich postoj ještě více upevnila neefektivita šógunátu v otázce potrestání vrahů dvou britských námořníků z lodi *Icarus* zabitých v srpnu 1867 v Nagasaki.³⁷⁰

Díky spojenectví se Sacumou se Čóšú cítilo dostatečně silné (Sacuma slíbila, že se nebude podílet na vojenské výpravě a že u císařského dvora získá zpět pro Čóšú ztracenou přízeň)³⁷¹ a v březnu 1866 odmítlo přistoupit na požadavky vládního ultimáta (zmenšení provincie o 100 000 *koku* a odstoupení daimjóa Móriho Takačikaho),³⁷² šógunát tedy v červenci zahájil vojenské operace. Pozemní útok byl veden ze severu z knížectví Cuwano (dnešní prefektura Šimane), z východu z knížectví Hirošima a jihozápadu z knížectví Kokura (dnešní prefektura Fukuoka), současně měla z jihovýchodu proběhnout námořní invaze přes vnitrozemní moře, přesto Čóšú odolávalo.³⁷³ Ačkoliv bylo Čóšú ve značné početní nevýhodě, měli jeho vojáci, kteří byli velmi dobře

³⁶⁷ KODET, s. 433.

³⁶⁸ RAVINA, s. 126.

³⁶⁹ Zajímavostí je, že na vyjednáváních s Thomasem Gloverem se podíleli Itó Hirobumi a Inoue Kaoru, kteří se díky němu dostali tajně do Británie. JANSEN, *Sakamoto Ryōma*, s. 216–217.

³⁷⁰ DANIELS, Gordon, *The British Role in the Meiji Restoration. A Re-Interpretive Note*. In: *Modern Asian Studies* 2, Meiji Centenary Number 1968, 4, s. 306.

³⁷¹ JANSEN, *The Making*, s. 309.

³⁷² BEASLEY, *The Modern*, s. 93.

³⁷³ RAVINA, s. 129.

vyzbrojení a vycvičení díky probíhající modernizaci vojska z rukou Ómury Masudžiróa (1824–1869), mnohem lepší morálku než šógunátní vojsko.³⁷⁴ Hrozbu porážky šógunátu zažehnala až smrt šóguna Iemočiho, jenž zemřel ve svých dvaceti letech v Ósace, na základě čehož uzavřely obě strany příměří; na jeho místo byl urychleně jmenován Hitocubaši Jošinobu.³⁷⁵ Čest a prestiž vojenské vlády však utrpěla významné šrámy nejen kvůli své nepodařené výpravě proti Čóšú, ale také protože jednotky Čóšú ukořistili na bakufu některé z jeho území.³⁷⁶

Jošinobu na pozici šóguna zahájil v bakufu řadu reforem v pevné víře, že se podaří zastavit rozpad šógunátu trvajících více jak dvě staletí. V první řadě byla potřeba zreformovat zastaralou armádu, která proti jednotkám vyzbrojených západními zbraněmi neměla příliš šancí. Jošinobu se tedy obrátil na Francii, potažmo na jejího diplomatického zástupce Léona Rochese, který zařídil vyslání francouzské vojenské mise do Japonska (jež pomohla s výcvikem Japonců v evropském stylu) a udělení půjčky ve výši šesti milionů mexických dolarů (na nákup zbraní, válečných lodí, či na výstavbu loděnice v Jokohamě).³⁷⁷ Současně šógun poslal do Francie svého bratra reprezentovat Japonsko na mezinárodní výstavě, což jak doufal, mělo přinést do budoucna lepší pozici pro vyjednávání.³⁷⁸

Jošinobu pokračoval v provádění nejrůznějších změn (v soudnictví, ve státní správě či v politické sféře), přičemž udržoval těsnou spolupráci s císařským dvorem. Avšak tato symbióza skončila 30. ledna 1867, kdy zemřel císař Kómei (objevují se spekulace o vraždě vzhledem k dobrým vztahům s bakufu) a na trůn nastoupil jeho mladý syn Mucuhito (1852–1912), císař Meidži.³⁷⁹ V dalších týdnech a měsících čelil šógun Jošinobu vzrůstající opozici,

³⁷⁴ KODET, s. 432–435.

³⁷⁵ JANSEN, *The Making*, s. 307.

³⁷⁶ JANSEN, *The Meiji*, s. 351.

³⁷⁷ KODET, s. 436–437.

³⁷⁸ JANSEN, *The Making*, s. 307.

³⁷⁹ KODET, s. 437–439.

jež se stále častěji dožadovala pádu bakufu, a které neměl *de facto*, co nabídnout. Dokázal však ještě ovlivnit vnitřní politiku, když na začátku léta 1867 zabránil omilostnění Čóšú (stále bylo nepřítelem císařství), což Saigó Takamori, Ókubo Tošimiči (1830–1878) a Kido Takajoši (1833–1877) přijali s nelibostí; řešením se podle nich měl stát ozbrojený převrat.³⁸⁰ S tím však nesouhlasilo několik dalších daimjóů, kteří se rozhodli pro odlišný postup. Z knížectví Tosa vzešel tedy návrh podmínek odstoupení šóguna Jošinobua, přičemž základem se stal osmibodový plán, který sestavil Sakamoto Rjóma: „1. *Politická moc v zemi by měla být navracena císařskému dvoru, všechny dekrety by měly být vydávány dvorem; 2. Měla by být ustanovena dvě legislativní tělesa – horní a dolní komora, a všechna vládní opatření by měla být rozhodována na základě všeobecného mínění; 3. Schopní muži z řad lordů, šlechticů a široké veřejnosti by měli být zaměstnáni jako radní, a tradiční úřady z předchozích dob, které ztratily svůj účel, by měly být zrušeny; 4. Zahraniční záležitosti by měly být vedeny podle vhodných předpisů vypracovaných na základě všeobecného mínění; 5. Legislativa a předpisy z dřívějších dob by měly být zrušeny a měl by být vybrán nový adekvátní zákoník; 6. Námořnictvo by mělo být rozšířeno; 7. Měla by být ustanovena císařská stráž pro obranu hlavního města; 8. Ceny zlata, stříbra a zboží by měly být srovnány s těmi v jiných zemích.*“³⁸¹

Tokugawa Jošinobu, který byl přesvědčen, že mu v případě odstoupení z jeho dědičné pozice šóguna zůstanou území náležící Tokugawům, jenž měly největší vojenskou sílu (což by mu zaručilo důležitou pozici v nově ustanovené vládě), s podmínkami souhlasil a 9. listopadu 1867 předal své výsady císaři; na post šóguna rezignoval 19. listopadu.³⁸²

³⁸⁰ BEASLEY, *The Modern*, s. 95–96.

³⁸¹ JANSEN, *The Making*, s. 310.

³⁸² BEASLEY, *The Rise*, s. 52.

5 RESTAURACE MEIDŽI

Nejhlubší krize tokugawského šógunátu probíhala v letech 1853 až 1868, od příjezdu komodora M. C. Perryho do ustanovení císaře Meidži do čela nové vlády. Toto období označujeme jako *bakumacu* neboli „konec šógunátu“. ³⁸³ Na podzim roku 1867 předal šógun Jošinobu veškeré své pravomoci do rukou mladého císaře Mucuhitoa: „*Od dob středověku byla císařská moc omezována rodinou Fudžiwara. Později Minamoto Joritomo nastoupil na pozici šóguna, a převedl vládní moc do rukou šógunátu. Lituji, že tu je mnoho překážek, které mi stojí v cestě ve správě mého úřadu. Zahraniční záležitosti hrají stále větší roli, a styky se zahraničními zeměmi jsou neustále na vzestupu. Doba proto žádá, aby naše země měla jednotnou vládu. Tímto dávám svoji moc zpět do rukou Vašeho veličenstva. Teprve když bude císař vládnout v celé zemi, sjednotí všechny třídy pod jeho vládou a bude chránit naši vlast, může náš národ konkurovat cizím státům. Tímto naplňuji svoji povinnost k vládci a zemi.*“³⁸⁴ Přestože tak učinil, situace v Japonsku se neuklidnila a následně proběhla rychlá občanská válka, ve které se střetly poslední síly příznivců šógunátu a proti-tokugawské aliance. Poté již nic nebránilo reformaci a modernizaci japonské společnosti ve stylu západních „barbarských“ států.

5.1 Občanská válka

Již během snahy bakufu o zahájení reformy v zemi plánovala aliance Sacumy s Čóšú ovládnutí císařského paláce a zničení šógunátu (včetně jeho představitele), přičemž se během podzimu 1867 ke Kjótu pomalu stahovala jejich vojska.³⁸⁵ Iwakura Tomomi (1825–1883), šlechtic na císařském dvoře, získal pro alianci příkaz mladého císaře k potrestání Tokugawů:³⁸⁶ „*V současné době, bez ohledu na jakékoliv předložené argumenty, je nezbytné degradovat šóguna na pozici*

³⁸³ REISCHAUER, CRAIG, s. 123.

³⁸⁴ SAITO, s. 188–189.

³⁸⁵ Stalo se tak přibližně ve stejnou dobu, kdy Jošinobu odstoupil z pozice šóguna. BEASLEY, William Gerald, *The Meiji Restoration*, Stanford 1972, s. 289.

³⁸⁶ Objevují se spekulace, že se mohlo jednat o padělek právě z rukou Iwakury. KODET, s. 441.

obyčejného daimjóa, snížit jeho oficiální hodnost o jeden stupeň, nechat jej vrátit jeho provincie, a nechat ho prosit o odpuštění za jeho zločiny.“³⁸⁷ Je patrné, že odpůrci šógunátu se nehodlali smířit s ničím jiným, než s úplným odstraněním Tokugawů z možných vysokých pozic v budoucí vládě. Když se tedy Jošinobu vzdal svého postavení, existovala možnost usmíření se s císařským dvorem a případně zahájení vzájemné spolupráce (Macudaira Keiei v Kjótu usiloval o získání podpory pro odstoupivšího šóguna)³⁸⁸ a hrozilo, že dojde ke zrušení císařského nařízení o vypořádání se s Tokugawou, což nemohla proti-šógunátní aliance dovolit.³⁸⁹ Koncem prosince 1867 padlo rozhodnutí o ovládnutí císařského paláce vojsky Sacumy a Čošú, přičemž Iwakura následně o této akci informoval představitele knížectví Owari, Tosa, Fukui (Ečizen)³⁹⁰ a Hirošima (Aki), kteří z čistého pragmatismu přislíbili pomoc.³⁹¹

Velení vojska bylo svěřeno do rukou Saigóa Takamoriho, který ráno 3. ledna 1868 obsadil brány císařského paláce v Kjótu.³⁹² Knížectví Aizu bylo zbaveno své povinnosti obrany paláce a na pozicích jej nahradily jednotky ze Sacumy, Čošú a Tosity. Ten samý den došlo ke zrušení titulů *kampaku* a šóguna; současně byl vydán dekret, jenž oznamoval předání veškeré vládní moci do rukou císařského dvora.³⁹³ V rámci přestavby administrativního zřízení byly zrušeny veškeré staré pozice, přičemž je nahradila nová struktura složená z výkonného předsedy (*sósai*), starších radních (*gidžó*) a mladších radních (*sanjo*); nejvyšší pozici přijal princ Arisugawa, mezi starší radní patřili dva císařští princové a muži stojící za převratem (zástupci z daných knížectvích), skupinu mladších radních tvořilo pět dvorních šlechticů (mimo jiné také Iwakura Tomomi) a tři samurajové z každého knížectví patřící do *gidžó*; Čošú bylo z

³⁸⁷ JANSEN, *The Making*, s. 351.

³⁸⁸ BEASLEY, *The Meiji*, s. 289.

³⁸⁹ JANSEN, *The Making*, s. 312.

³⁹⁰ Ečizen varovalo bývalého šóguna o plánech proti-šógunátní aliance v císařském paláci. BEASLEY, *The Rise*, s. 52.

³⁹¹ BEASLEY, *The Modern*, s. 97.

³⁹² BEASLEY, *The Rise*, s. 52.

³⁹³ SATOW, Ernest Mason, *Kinse Shiriaku. A History of Japan from the First Visit of Commodore Perry in 1853 to the Capture of Hakodate by the Mikado's Forces in 1869*, Yokohama 1876, s. 82.

tohoto uspořádání vynecháno, protože jeho daimjó nebyl oficiálně omilostněn.³⁹⁴ Tímto dnem tedy proběhla „obnova staré imperiální vlády“ (*ósei fukko no daigorei*)³⁹⁵ neboli restaurace Meidži, jež navrátila veškerou moc do rukou císaře.

Hlavním tématem diskuzí v císařském paláci byl Tokugawa Jošinobu. Nová rada se však nedokázala dohodnout na konkrétním postupu (velkou roli zde sehrál nejen Macudaira Keiei, který bojoval za jeho přijetí mezi radní).³⁹⁶ Jošinobu byl posléze vyzván, aby se vzdal svého rodového území či jeho většinové části; nejistý ve svém dalším postupu se 6. ledna stáhl ze svého hradu Nidžó (v Kjótu) do Ósaky (jako důvod pro císařský dvůr uvedl, že chce uklidnit emoce svých mužů, kteří toužili po boji).³⁹⁷ Toto rozhodnutí nebylo mezi jeho muži přijato kladně, byli přesvědčeni, že by šógun měl získat císařský dvůr zpět a ztrestat odpůrce bakufu; vojenskou pomoc nabízel také francouzský konzul Léon Roches.³⁹⁸ Mezitím, co Jošinobu vyčkával v Ósace, proběhlo v Edu několik výtržností ze strany sacumských mužů, kteří chtěli vyvolat povstání proti šógunátu v okolních provinciích; jejich snaha byla však krvavě potlačena a Jošinobu se tedy pod vlivem argumentů svých vazalů rozhodl k činu – vrátit se v čele armády do Kjóta.³⁹⁹

Jošinobu nepředpokládal, vzhledem k vysokému počtu vojáků na jeho straně (až 15 000, čímž měli trojnásobnou převahu), že bude muset bojovat (mělo se jednat o jakousi ukázkou síly bývalého šóguna); silnice do císařského města přes Tobu a Fušimi byla však zatarasena oddíly ze Sacumy, Čóšú a Tosy.⁴⁰⁰ Když jednotky z Aizu a Kuwana (dnešní prefektura Mie) narazily na tuto překážku, dožadovaly se volného průchodu: „*Náš princ [Jošinobu] je na cestě ke dvoru z rozkazu císaře, a pokud budete bránit jeho průchodu, vynutí si cestu skrz*

³⁹⁴ BEASLEY, *The Meiji*, s. 291.

³⁹⁵ JANSEN, *The Making*, s. 312.

³⁹⁶ BEASLEY, *The Meiji*, s. 294.

³⁹⁷ SATOW, *Kinse Shiriaku*, s. 83–84.

³⁹⁸ JANSEN, *The Meiji*, s. 357.

³⁹⁹ BEASLEY, *The Meiji*, s. 296.

⁴⁰⁰ KODET, s. 442.

násilím. ⁴⁰¹ Vzhledem k tomu, že nedošlo ke splnění jejich požadavků, vypukl 27. ledna 1868 ozbrojený konflikt, jenž označujeme jako válka Bošin. ⁴⁰² Ačkoliv měl bývalý šógun na své straně značnou přesilu, byla většina jeho jednotek špatně vyzbrojená a nedostatečně vycvičená (jen malý zlomek armády prošel francouzským výcvikem). ⁴⁰³ Také se v průběhu bitvy u Toby-Fušimi (třetí den) nad hlavami bojovníků ze Sacumy a Čóšú objevila císařská vlajka (tím se z nich stala císařská armáda), což hluboce otřásl morálkou šógunátního vojska. ⁴⁰⁴ Tokugawa Jošinobu se nechtěl otevřeně postavit proti císaři, kterému jeho rod po celá staletí sloužil, a současně tak svůj rod na věky zostudit; proto se rozhodl opustit bojiště u Toby-Fušimi, načež se vydal zpět do Ósaky. ⁴⁰⁵

Bitva u Toby-Fušimi pokračovala bez nejvyššího velení dál, avšak šógunátní vojska byla brzy donucena k ústupu. Sám Jošinobu v doprovodu svých vazalů nastoupil 31. ledna na válečnou loď *Kaijó Maru* a vydal se na cestu do Eda. O několik dní později jej císařský dvůr prohlásil za svého nepřítele (jako tomu bylo v případě Čóšú), Jošinobuovi a jeho příznivcům také odebral veškerá vyznamenání a hodnosti; současně byl v zemi vydán dokument odhalující jeho provinění: *„Poté, co Tokugawa Keiki pod určitou záminkou odešel do Ósaky, tam byla s cílem dosáhnout dohody poslána bývalá knížata z Owari a Ečizenu, aby jej povolala do Kjóta. Keikimu již předtím bylo zakázáno vstoupit do Kjóta s velkou družinou. Prohlásil však, že přijde ke dvoru s klany Aizu a Kuwana v čele jeho následovníků, a skutečně se přiblížil k hlavnímu městu. Toto nebyla poslušnost k císaři, ale ve skutečnosti útok na Jeho Veličenstvo. Loajální síly bránily v jeho postupu v okolí hlavního města, a vypukly nepřátelské akce. Keiki stále pokračoval v nasazování svých vazalů do boje, a po několik dní po sobě vypálil na císařskou standartu. Poté, co byl poražen, uprchl na východ, nemůže*

⁴⁰¹ SATOW, *Kinse Shiriaku*, s. 87.

⁴⁰² KODET, s. 445.

⁴⁰³ Tamtéž, s. 442.

⁴⁰⁴ HILLSBOROUGH, s. 141.

⁴⁰⁵ KODET, s. 443.

*ale uniknout následkům svého zločinného pokusu o podvod císařského dvora. Bylo proto rozhodnuto o vyslání velké armády a podmanění si jeho území.*⁴⁰⁶

Princ Arisugawa se stal vrchním velitelem císařských vojsk a vytáhl k Edu.⁴⁰⁷ Jeho cesta byla spíše projevem triumfu než válečným tažením,⁴⁰⁸ což bylo umocněno mnohými z daimjóů, kteří se stáhli na své území a buď se podvolili nebo se přidali k císařské armádě na cestě do Eda.⁴⁰⁹ Mezitím představitelé zahraničních velmocí vyhlásili v polovině února 1868 svoji neutralitu (včetně svých občanů): „*Občanská válka se chystá vypuknout mezi východní a západní částí Japonska. Lidé z našich národů nesmí jak pomáhat žádné ze stran, tak jim prodávat zbraně.*“⁴¹⁰ Tokugawa Jošinobu vydal rozkazy zakazující jakýkoliv odpor a Edo bylo počátkem dubna 1868 obklíčeno císařským vojskem,⁴¹¹ to do města vstoupilo bez krveprolití 26. dubna 1868.⁴¹² Mezitím probíhala vyjednávání o podobě kapitulace (hlavními postavami byli Saigó Takamori a Kacu Kaišú, 1823–1899), přičemž Jošinobu měl odstoupit z vedoucí pozice rodu Tokugawa ve prospěch rodové větve Tajasu (Tokugawa Iesata, 1863–1940), velikost panství byla stanovena na 700 000 *koku*, a všem jeho vazalům byla slíbena milost, pokud budou přísahat věrnost nové vládě.⁴¹³ Šógunův hrad po přijetí těchto požadavků 3. května 1868 kapituloval, několik dní na to vstoupil princ Arisugawa do města a hradu šóguna.⁴¹⁴

S takovým koncem se však odmítala smířit nejen část samotného rodu Takugawa, ale také řada šógunátních spojenců. Pětadvacet knížectví na severu Japonska posléze zformovalo opozici proti nově vzniklé vládě (Severní aliance daimjóů)⁴¹⁵ v čele s klany Aizu, Jonezawa (město v dnešní prefektuře Jamagata),

⁴⁰⁶ SATOW, *Kinse Shiriaku*, s. 91–92.

⁴⁰⁷ SAITO, s. 195–196.

⁴⁰⁸ BEASLEY, *The Meiji*, s. 297.

⁴⁰⁹ JANSEN, *The Meiji*, s. 358.

⁴¹⁰ SATOW, *Kinse Shiriaku*, s. 92.

⁴¹¹ BEASLEY, *The Rise*, s. 53.

⁴¹² SAITO, s. 196.

⁴¹³ BEASLEY, *The Modern*, s. 99.

⁴¹⁴ BEASLEY, *The Meiji*, s. 298.

⁴¹⁵ KODET, s. 446.

Šónai (město v dnešní prefektuře Jamagata) a Sendai (hlavní město dnešní prefektury Mijadži), kteří dál pokračovali ve válce.⁴¹⁶ Boje se omezily na lokální potyčky, přičemž k většímu střetu došlo na panství Aizu, kdy se ho jeho vládce Macudaira Katamori odmítal vzdát; konflikt skončil vítězstvím císařského vojska, které čítalo na 30 000 mužů.⁴¹⁷ Poslední odbojné síly tokugawského šógunátu (2 000 mužů a osm lodí, včetně vlajkové lodi *Kaijó Maru*) se pak pod velením admirála Enomotoa Takeakiho (1836–1908) stáhly do Hakodate.⁴¹⁸ Určité pomoci se mu také dostalo od člena francouzské válečné mise z roku 1866, což znamenalo nemalé starosti pro francouzské vyslanectví, které v tomto konfliktu slíbilo neutralitu.⁴¹⁹

Po úplném ovládnutí Hakodate oznámil Enomoto přítomným zahraničním konzulům, že veškeré případné obchodní záležitosti v přístavu mají prodiskutovávat s ním; také vyzval své následovníky, aby si zvolili své představitele (podle praxe v Americe, kde rozhoduje většina): Enomoto byl jmenován generálním guvernérem, Macudaira Taró (1839–1909) získal pozici náměstka generálního guvernéra, Arai Ikunosuke (1836–1909) se stal komisařem námořnictva a Ótori Keisuke (1833–1911) komisařem pro armádu.⁴²⁰ Tím vznikla na počátku roku 1869 republika Ezo.⁴²¹ Císař však nemohl tolerovat vytvoření nového státního útvaru na území Japonska a ke břehům Hakodate vyslal válečnou flotilu. Během června 1869 byli povstalci potlačeni a republika Ezo zničena.⁴²² Nejenže tím skončila válka Bošin, ale také to znamenalo definitivní konec pro existenci šógunátu.

⁴¹⁶ HILLSBOROUGH, s. 167.

⁴¹⁷ KODET, s. 446–447.

⁴¹⁸ BEASLEY, *The Meiji*, s. 298.

⁴¹⁹ SATOW, *A Diplomat*, s. 395. Na konfliktu se ve výsledku podíleli tři Francouzi, kteří byli za porušení neutrality potrestáni vyhoštěním ze země. SATOW, *Kinse Shiriaku*, s. 146.

⁴²⁰ SATOW, *Kinse Shiriaku*, s. 132.

⁴²¹ KODET, s. 447.

⁴²² Pro ucelený přehled průběhu boje viz SATOW, *Kinse Shiriaku*, s. 134–146.

5.2 Jednání s cizinci

Již v průběhu občanské války se utvářela podoba novodobé vlády. O zániku šógunátu a ustanovení císaře do čela Japonska byli zahraniční konzulové informováni 7. února 1868 s tím, že si s nimi císařská vláda přeje udržovat přátelské styky.⁴²³ Vláda dala současně najevo, že jakékoliv útoky na cizince budou brány jako útok na císaře a jeho vůli: „ ... v případě, že je spáchána úmyslná vražda cizince nebo jiný bezohledný skutek, bude to považováno za akt proti tomuto konkrétnímu císařskému nařízení, který má přivodit národní krizi. Krom toho, bude-li takový čin spáchán, utrpí tato císařská země, která vstoupila do přátelského svazku se zahraničními zeměmi, ztrátu prestiže.“⁴²⁴ K jednomu takovému útoku však došlo již 4. února 1868 ve vesnici Kóbe,⁴²⁵ kde tou dobou byli přítomni zahraniční konzulové a jejich jednotky (mimo jiné Sir Harry Parkes, Sir Ernest Satow a člen britského vyslanectví Algernon Bertram Freeman-Mitford, Lord Redesdale, 1837–1916).⁴²⁶ Toho dne tudy procházeli Ikeda Isé a Hiki Tatewaki (1829–1918), dva vysoce postavení samurajové (*karó*), se skupinou 400 samurajů z provincie Bizen (dnešní prefektura Okajama), kteří měli posílit posádku v Nišinomiji (město v dnešní prefektuře Hjógo).⁴²⁷ Příčinou roztržky mezi Japonci a cizinci měl být pokus dvou francouzských vojáků zkřížit pochod samurajů; v nastalém zmatku nebyl nikdo z cizinců zabit, avšak několik desítek střel zasáhlo vlajky zahraničních zemí, což znamenalo velkou urážku.⁴²⁸

V reakci na tuto událost bylo Kóbe okupováno spojenými silami západních mocností.⁴²⁹ Uklidněním situace pověřil císařský dvůr Higašikuzeho Mičitomiho (1834–1912), přičemž se obě strany shodly, že vinu nese Hikiho

⁴²³ SAITO, s. 198–199.

⁴²⁴ JANSEN, *The Making*, s. 343.

⁴²⁵ FREEMAN-MITFORD, Algernon Bertram, Lord Redesdale, *Tales of Old Japan*, London 1910, s. 115.

⁴²⁶ SATOW, *A Diplomat*, s. 319.

⁴²⁷ Tamtéž, s. 320.

⁴²⁸ FREEMAN-MITFORD, s. 115.

⁴²⁹ SATOW, *A Diplomat*, s. 320.

služebník Taki Zenzaburó (1837–1868),⁴³⁰ který ještě před vypuknutím střelby použil proti cizincům své kopí.⁴³¹ Ve výsledku bylo rozhodnuto, že Taki Zenzaburó spáchá *seppuku*, ačkoliv se pro něho vláda pokusila od zahraničních představitelů na poslední chvíli získat milost,⁴³² přičemž (dle slov Ernesta Satowa) byl shovívavý postoj Sira Harryho Parkese přehlasován ostatními konzuly.⁴³³ Obřad měl být vykonán pozdě v noci 2. března 1868 v chrámu Eifuku-dži v Hjógu za účasti jednoho člena z každého zahraničního vyslanectví (za britskou stranu byli přítomni Satow a Mitford).⁴³⁴ Před samotným aktem *seppuku* vzal Taki Zenzaburó veškerou vinu na sebe: „*Já, a pouze já, jsem bezdůvodně vydal rozkaz ke střelbě na cizince v Kóbe, a opětovně, když se pokoušeli uprchnout. Pro tento zločin sám sebe vykuchám, a žádám vás, kteří jste přítomni, aby jste mi projevíli čest a byli svědky tohoto aktu.*“⁴³⁵

O několik dní později však došlo k dalšímu incidentu u přístavu Sakai, kde samurajové z rodu Tosa napadli francouzské námořníky, přičemž jedenáct z nich zemřelo.⁴³⁶ Daimjó Yamauči Tojošige (znám také jako Jódó, 1827–1872) velice litoval této nešťastné události: „*Akt násilí, kterého se mí poddaní dopustili, způsobil, že se hluboce stydím. Jsem si vědom, že cizí národy musí být hluboce rozzuřeny. Bolí mě pomyslet, že můj lid by narušil císařovu snahu o civilizaci země. Modlím se, aby jen Tosa, a ne celé Japonsko, bylo učiněno zodpovědným za tento čin.*“⁴³⁷ Francouzská reakce na sebe nenechala dlouho čekat a Léon Roches japonské vládě přednesl pět požadavků: 1) popravení samurajů, kteří se podíleli na smrti Francouzů; 2) zaplacení pokuty 150 000 mexických dolarů; 3) osobní omluva hlavního ministra pro zahraniční věci na palubě francouzské válečné lodi *Vénus*; 4) osobní omluva daimjóa z Tosa na palubě *Vénus*; 5)

⁴³⁰ BARGEN, Doris G., *Suicidal Honor. General Nogi and the Writings of Mori Ōgai and Natsume Sōseki*, Honolulu 2006, s. 126.

⁴³¹ SATOW, *A Diplomat*, s. 338.

⁴³² BARGEN, s. 127.

⁴³³ SATOW, *A Diplomat*, s. 344.

⁴³⁴ Jednalo se o vůbec první případ, kdy byl cizinec svědkem spáchání *seppuku*. Pro ucelený popis průběhu obřadu viz FREEMAN-MITFORD, s. 281–285; SATOW, *A Diplomat*, s. 344–346.

⁴³⁵ FREEMAN-MITFORD, s. 283.

⁴³⁶ Sloužili na lodi *Dupleix*, která se účastnila události v Šimonoseki. IRWIN, s. 37.

⁴³⁷ BARGEN, s. 130.

zakázání vstupu samurajům z Tosy do otevřených přístavů; přičemž 12. března tyto požadavky podpořili ostatní konzulové.⁴³⁸ Dne 16. března byla skupina dvaceti mužů odsouzena ke spáchání *seppuku* za přítomnosti kapitána Bergasse du Petit Thourase (1832–1890), velitele lodi *Dupleix*.⁴³⁹ Když ale *seppuku* provedl jedenáctý muž, nechal Thourase, „*který nebyl schopen déle snášet tu hrozivou podívanou*“, obřad přerušit a zbylých devět viníků bylo pouze vyhoštěno.⁴⁴⁰ Uvádí se však ještě jiný důvod, proč tak Thourase učinil: Satow zmiňuje, že se jednalo o akt pomsty („oko za oko, zub za zub“), tudíž jen jedenáct životů bylo po Japoncích požadováno; současně ale doplňuje, že Thourase nechtěl zůstat se svými muži v noci na pevnině z obavy o jejich bezpečnost, když byl tedy mrtev stejný počet mužů jako zabitých Francouzů, rozhodl se kapitán k odchodu.⁴⁴¹ Kapitán Thourase se však se svým hrůzným zážitkem svěřil Mitfordovi, což nasvědčuje, že byl celou událostí hluboce otřesen.⁴⁴²

Aby japonská vláda umocnila svůj nový postoj k cizincům, bylo rozhodnuto o udělení císařské audience představitelům „barbarských“ mocností. Dne 7. března byl tento návrh přednesen všem diplomatickým zástupcům; Robert Bruce Van Valkenburg (americký konzul, 1821–1888), Max von Brandt (německý konzul, 1835–1920), Vittorio Sallier de La Tour (italský diplomat), ani jeden z nich se ale nechtěl angažovat a pozvání kvůli neodkladným záležitostem v Jokohamě odmítli; Léon Roches hodlal nejprve vyčkat konce občanské války (stále doufal ve vítězství šógunátu), ale bylo mu naznačeno, že v případě přetrvání bakufu bude císař tak jako tak svrchovaným vládcem Japonska; Sir Harry Parkes souhlasil (přičemž Satow uvádí, že jen stěží skrýval své nadšení z

⁴³⁸ Tamtéž, s. 130–131.

⁴³⁹ Tamtéž, s. 132.

⁴⁴⁰ SAITO, s. 199.

⁴⁴¹ SATOW, *A Diplomat*, s. 354.

⁴⁴² BARGEN, s. 132.

pozvání) a nizozemský generální konzul Dirk de Graeff van Polsbroek (1833–1916) následoval jeho příkladu.⁴⁴³

Audience měla proběhnout 23. března, avšak toho dne dva *róninové* na cestě do císařského paláce napadli britskou delegaci v čele se Sirem Harrym Parkesem (skupinu doprovázely 300 samurajů vpředu, dále jízda metropolitní policie, stráž devátého regimentu a téměř 2 000 samurajů průvod uzavíralo); přestože jen několik mužů (a koní) bylo zraněno, Britové ke dvoru nedorazili.⁴⁴⁴ Jednoho z útočníků se podařilo zajmout živého a z jeho výpovědi vyplynulo, že se jednalo o mnicha, který tak učinil ze svého takřka fanatického přesvědčení: „*Dnes ráno jsem opustil hrad rozhodnut zabít všechny cizince, které potkám.*“; přičemž cíl jeho útoku byl čistě náhodný: „*Včera v noci jsem od sluhů zaslechl, že ke dvoru mají přijít cizinci. Počkal jsem až je uvidím procházet. Nevěděl jsem k jakému národu patří. Bylo to poprvé, co jsem spatřil cizince.*“⁴⁴⁵ Vláda celou událost brala velice vážně, Britům nabídla jak materiální tak lidskou kompenzaci; současně bylo v zemi vyhlášeno, že v případě napadení cizince bude dotyčnému odepřena možnost spáchat *seppuku*, čímž tedy zemře beze cti.⁴⁴⁶ Audience u císaře se Britové dočkali 26. března, toho dne také proběhla poprava přeživšího útočníka, kterým byl Saegusa Šigeru.⁴⁴⁷ O dva měsíce později, 22. května, předal Sir Harry Parkes pověřovací listiny od královny Viktorie (1819–1901) do rukou císaře Meidži, který od poloviny dubna pobýval několik týdnů v Ósace.⁴⁴⁸

5.3 Nová éra

Císař a členové nově ustanovené vlády museli rychle stabilizovat zemi, která procházela občanskou válkou, k čemuž jim měla pomoci série nařízení a pravidel. Dne 7. dubna 1868, kdy se císařská armáda přiblížila k Edu, vydal

⁴⁴³ SATOW, *A Diplomat*, s. 349–350.

⁴⁴⁴ BREEN, John, *The Rituals of Anglo-Japanese Diplomacy. Imperial Audiences in Early Meiji Japan*. In: DANIELS, Gordon, TSUZUKI, Chushichi, *The History of Anglo-Japanese Relations, 1600–2000. Volume V, Social and Cultural Perspectives*, London 2002, s. 70.

⁴⁴⁵ FREEMAN-MITFORD, Algernon Bertram, Lord Redesdale, *Memories. Vol. 2*, London 1916, s. 452.

⁴⁴⁶ SATOW, *A Diplomat*, s. 361–362.

⁴⁴⁷ Tamtéž, s. 362–363.

⁴⁴⁸ KEENE, s. 144.

mladý císař Mucuhito vládní dekret (nazývaný *Císařská přísaha o pěti člancích*), přičemž cílem mělo být obnovení obřadů a pravidel z dávných dob.⁴⁴⁹ Text přísahy určoval hlavní směr nové vlády: „1. *Poradní výbory budou široce zaváděny a veškeré záležitosti budou rozhodnuty veřejnou diskuzí; 2. Všechny třídy, vysoká a nízká, budou sjednoceny v energické správě státních záležitostí; 3. Obyčejným lidem, ne menším než občanským a vojenským představitelům, bude umožněno sledovat své vlastní cíle, takže mezi lidem nebude žádná nespokojenost; 4. Špatné zvyky z minulosti budou odstraněny a vše bude založeno na spravedlivých zákonech přírody; 5. Po celém světě budou vyhledávány znalosti s cílem posílit základy císařské vlády.*“⁴⁵⁰ Samotný dokument sepsali dva učenci, Juri Kimimasa (1829–1909) a Fukuoka Takačika (1835–1919), přičemž finální úpravy provedl Kido Takajoši.⁴⁵¹ Nejednalo se však o symbol nástupu liberálního režimu, spíše o ujištění vrstvy samurajů, že v novém režimu naleznou uplatnění.⁴⁵²

Následujícího dne, 8. dubna, byly v zemi nahrazeny šógunátní vyhlášky císařskými (přičemž v prvních třech bodech se shodovaly): první apelovala na dodržování vysoké morálky, druhá se týkala případných projevů neposlušnosti, třetí striktně zakazovala křesťanskou víru a vyzývala občany, aby nahlásili kohokoli kdo by ji praktikoval, čtvrtá odrazovala případné příznivce *džóí* od jakýchkoliv útoků na cizince, pátá zakazovala odchod z rodné provincie do jiné (jak samurajům tak obyčejným občanům); přičemž tato nařízení byla široké veřejnosti známější a přístupnější než *Císařská přísaha*.⁴⁵³

Na podzim 1868 došlo v Japonsku k celé řadě událostí. Edo bylo počátkem září přejmenováno na Tokio („Východní hlavní město“).⁴⁵⁴ Dne 12.

⁴⁴⁹ KEENE, s. 137.

⁴⁵⁰ JANSEN, *The Making*, s. 338.

⁴⁵¹ KEENE, s. 139.

⁴⁵² Zde mluvíme především o členech rodu *tozama*, kteří se (až na výjimky) nemohli podílet na šógunátní politice. REISCHAUER, CRAIG, s. 138.

⁴⁵³ KEENE, s. 142.

⁴⁵⁴ Přičemž zajímavostí je, že se Kjóto jednu dobu nazývalo Saikjó („Západní hlavní město“). SATOW, *Kinse Shiriaku*, s. 116.

září proběhlo jmenování Mucuhitoa císařem Meidži v souladu s prastarými tradicemi a rituály.⁴⁵⁵ Během měsíce října císařský dvůr oznámil změnu ve způsobu pojmenování éry: místo čtvrtého roku éry *Keiō* (neboli „radostná odpověď“, 1865–1868) byl stanoven první rok éry *Meidži* (1868–1912), což v překladu znamená „osvícená vláda“; současně se mělo jednat o jediné jméno použité po celou dobu vlády císaře Meidži.⁴⁵⁶ V bývalém Edo však figurovala rozsáhlá základna příznivců šógunátu, kteří nový název éry vystavovali posměchu: „*Při čtení shora, to může znamenat osvícenou vládu, ale při čtení zdola, to znamená nikým neřízeno.*“⁴⁵⁷ Na den císařových narozenin 3. listopadu byl vyhlášen národní svátek a na jeho oslavu se zrušily veškeré tresty smrti.⁴⁵⁸

Již po Meidžiho inauguraci naplánoval Iwakura Tomomi císařskou návštěvu Tokia, přičemž tento krok byl v zemi vnímán jako předzvěst ustanovení nového hlavního města.⁴⁵⁹ Příznivcem této myšlenky byl také Ókubo Tošimiči, který předtím na jaře 1868 navrhoval trvalý přesun císaře do Ósaky.⁴⁶⁰ Císařův průvod (čítající přes 3 000 lidí) se do Tokia vydal 6. listopadu a nezabránilo tomu ani špatné znamení ve svatyni Tojouke; Meidži na cestě trávající dvacet dní obdarovával penězi a jídlem nejen starce, vdovy, sirotky ale také loajální služebníky.⁴⁶¹ Dne 14. listopadu u pobřeží Šizuoky také mladý císař Meidži poprvé spatřil Tichý oceán.⁴⁶² Tokio císaře přivítalo 26. listopadu 1868, kdy mu princ Arisugawa odevzdal svěřený císařský brokátový praporec a „meč spravedlnosti“ (*settó*) na důkaz nastolení míru na severu a východu země.⁴⁶³

⁴⁵⁵ Pro podrobný popis korunovace viz KEENE, s. 157–159.

⁴⁵⁶ Tamtéž, s. 159.

⁴⁵⁷ STEELE, William M., *Edo in 1868. The View from Below*. In: Monumenta Nipponica 45, 1990, 2, s. 150.

⁴⁵⁸ V publikaci je však chybně uvedeno datum narození – 6. listopad. SATOW, *Kinse Shiriaku*, s. 125.

⁴⁵⁹ KEENE, s. 159–160.

⁴⁶⁰ SATOW, *A Diplomat*, s. 380.

⁴⁶¹ KEENE, s. 161–162.

⁴⁶² Tamtéž, s. 162.

⁴⁶³ SATOW, *Kinse Shiriaku*, s. 126.

5.3.1 Reformy

Mimo tyto takřka „kosmetické“ změny potřebovalo Japonsko provést politické reformy a současně přetransformovat dosavadní společenský systém. Ke konci roku 1868 byla zrušena úřednická struktura přijatá v lednu při restauraci Meidži a v létě 1869 se ústřední vláda zorganizovala na základě reformy z éry *Taihó* (v překladu „velký poklad“, 701–704):⁴⁶⁴ obnovila se Rada šintoistického kultu (*džingikan*) a Státní rada (*dadžókan*), kterou tvořil první kancléř (*daidžó daidžin*), ministr zleva (*sadaidžin*) a ministr zprava (*udaidžin*).⁴⁶⁵ Státní rada pak 15. srpna 1869 prošla dalším členěním, kdy ve finále vzniklo šest ministerstev: pro občanské záležitosti (*mimbušó*), finance (*ókurašó*), válku (*hjóbušó*), spravedlnost (*kjóbušó*), císařskou domácnost (*kunajšó*) a zahraniční záležitosti (*gajmušó*); přičemž tuto funkci obvykle vykonávali princové, dvorní šlechtici, daimjóové nebo samurajové.⁴⁶⁶ V roce 1871 nabyla státní rada zákonodárnou, výkonnou a soudní moc.⁴⁶⁷ Tato struktura v Japonsku vydržela s menšími změnami (například se v dubnu 1872 *hjóbušó* rozdělilo na ministerstvo armády – *rikugunšó* a ministerstvo námořnictva – *kaigunšó*)⁴⁶⁸ až do roku 1885, kdy byla přijata západní podoba vládního kabinetu.⁴⁶⁹

Dalším krokem bylo sjednocení vlastního území, respektive vytvoření vzájemného vztahu mezi novou vládou a knížectvími. Podobně jako za působení šógunátu se daimjóům v červnu 1868 zakázalo uzavírat mezi sebou aliance či razit vlastní mince; současně území, které připadlo císaři po porážce šóguna a jeho největších příznivců (knížectví Aizu), bylo rozděleno jako městské jednotky *fu* a prefektury *ken* pod správou císařských úředníků.⁴⁷⁰ Stále častěji také zaznívaly hlasy volající po úplném zrušení feudálního systému. Na přelomu roku

⁴⁶⁴ Jednalo se o završení centralizovaných reform *Taika* (název dle éry *Taika* neboli „velká změna“, 645–650) vydáním zákoníku *Taihó* (byla zakládána jednotlivá ministerstva ve vládě, zaváděl se nový daňový systém a nový způsob ve správě území). REISCHAUER, CRAIG, s. 18.

⁴⁶⁵ SAITO, s. 200.

⁴⁶⁶ BEASLEY, *The Meiji*, s. 335–336.

⁴⁶⁷ REISCHAUER, CRAIG, s. 139.

⁴⁶⁸ BEASLEY, William Gerald, *Meiji Political Institutions*. In: JANSEN, Marius Berthus (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 5, The Nineteenth Century*, Cambridge 1989, s. 643.

⁴⁶⁹ BEASLEY, *The Rise*, s. 57.

⁴⁷⁰ BEASLEY, *The Meiji*, s. 328.

1868–1869 proběhla série vyjednávání mezi knížectvími Sacuma, Čóšú, Tosa, a Hizen (oblast v dnešních prefekturách Saga a Nagasaki) o možnosti dobrovolného „navrácení“ jejich území císaři.⁴⁷¹ Dne 5. března 1869 předali zástupci knížectví císaři dokument,⁴⁷² ve kterém se vzdávali svého území a lidu v jeho prospěch: „*Dříve sama císařská rodina držela otěže vlády, a proto by měla vládnout v budoucnu. Celé císařství musí být řízeno naším císařem, protože mu země náležela od počátku, a všichni lidé jsou jeho poddanými. Naši vazalové nemohou bez císaře žít jediný den. Kamakurský šógunát zbavil násilím císaře jeho moci. Tokugawský šógunát a my sami jsme si neuvědomili chybu, kterou jsme konali. Ale nyní se pokáme a jsme připraveni vrátit naše země císaři. Pouze v případě, že bude naše císařství sjednocené pod jedním vládcem, bude schopno konkurovat evropským státům.*“⁴⁷³ V tomto kroku je posléze následovala knížectví, jež úzce spolupracovala s novou vládou (mimo jiné Ečizen), ke kterým se postupně přidávala další; v červenci již zbývalo jen čtrnáct území, která tak neučinila.⁴⁷⁴

Císařský dvůr nabídku prvních čtyř knížectví přijal 25. července 1869, čímž se „vrácení registrů“ (*hanseki hókan*) stalo povinností pro ty, kteří tak ještě neučinili z vlastní iniciativy.⁴⁷⁵ Nejednalo se však o zrušení feudálního systému jako takového. Z jednotlivých daimjóů se stali guvernéri (*čidži*), přičemž si směli ponechat desetinu z dřívějšího území na pokrytí nákladů svých domácností.⁴⁷⁶ Ve stejné době vydaný císařský výnos spojil dvorní šlechtu (*kugé*) a feudální pány (*daimjó*) v jedinou aristokratickou třídu (*kazoku*), jejich vazalové se stali venkovskou šlechtou (*šizoku*), nositelé nižší feudální hodnosti byli sjednoceni pod pojmem *socu* a zbylí obyvatelé se stali prostými občany (*heimin*), což nahradilo společenský systém za vlády Tokugawů, kdy byla společnost

⁴⁷¹ BEASLEY, *The Modern*, s. 106–107.

⁴⁷² BEASLEY, *The Meiji*, s. 331.

⁴⁷³ SAITO, s. 202.

⁴⁷⁴ BEASLEY, *The Meiji*, s. 332.

⁴⁷⁵ JANSEN, *The Making*, s. 345.

⁴⁷⁶ BEASLEY, *The Meiji*, s. 335.

hierarchicky rozdělena na samuraje, farmáře, řemeslníky a obchodníky.⁴⁷⁷ Územní centralizace se dovršila v srpnu roku 1871, kdy byly jednotlivé domény zrušeny a nahrazeny prefekturami (známé pod pojmem *haihan čiken* neboli „rozpuštění domén a zřízení prefektur“); tím zanikl poslední pozůstatek tokugawského šógunátu, čímž si tato událost vysloužila označení „druhá restaurace Meidži“.⁴⁷⁸ Japonská vláda rozdělila zemi na tři městské části *fu* a sedmdesát dva prefektur *ken*, přičemž jejich počet byl v roce 1889 snížen na pětáctyřicet (bez Hokkaidó a Okinawy).⁴⁷⁹

Jedním z dalších bodů bylo vybudování císařské armády. Císař měl do té doby k dispozici jen muže z jednotlivých knížectví, což však nebylo praktické a se zánikem feudálního systému ani udržitelné. V létě roku 1871 zřídila vláda Císařskou armádu čítající 10 000 mužů (především z knížectví Sacuma, Čošú a Tosa), kteří se plně zodpovídali císaři.⁴⁸⁰ O několik měsíců později, 10. ledna 1872, vznikl nový systém, jenž stanovil povinnou sedmiletou vojenskou službu všem mužům od dvaceti let (jednalo se o tři roky v aktivní službě a čtyři roky v záloze); dále se muži ve věku od sedmnácti do pětáctyřiceti let museli zaregistrovat k případnému povolání do armády.⁴⁸¹ Počet vojáků byl v období míru stanoven na 36 000; díky tomu si vláda vytvořila loajální ozbrojenou základnu, která měla konkurovat tradičním historickým nositelům válečnického umění – samurajům.⁴⁸² Výcvik japonské armády probíhal pod dohledem Evropanů, nejprve se jednalo o francouzské, poté německé instruktory.⁴⁸³ Ve stejné době vznikající námořnictvo bylo tvořeno z velké části loděmi z bývalého knížectví Sacuma a dokud se Japonsko nestalo ve výrobě lodí nezávislé, muselo je pořizovat od západních velmocí.

⁴⁷⁷ BEASLEY, *The Modern*, s. 111.

⁴⁷⁸ JANSEN, *The Making*, s. 348.

⁴⁷⁹ REISCHAUER, CRAIG, s. 140.

⁴⁸⁰ VLASTOS, Stephen, *Opposition Movements in Early Meiji, 1868–1885*. In: JANSEN, Marius Berthus (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 5, The Nineteenth Century*, Cambridge 1989, s. 384.

⁴⁸¹ Tamtéž, s. 386.

⁴⁸² BEASLEY, *The Modern*, s. 112.

⁴⁸³ SAITO, s. 206.

Důležitou otázkou byla oblast vzdělání, načež na podzim roku 1871 vzniklo samostatné ministerstvo školství (*mombušó*) a nedlouho poté byl zaveden systém povinné docházky na základních školách.⁴⁸⁴ V roce 1869 se sloučily tři nezávislé vzdělávací instituce do jediné, jenž roku 1877 přijala název Tokijská císařská univerzita.⁴⁸⁵ Japonská společnost se reformovala také v oblastech každodenního života, kdy postupná industrializace země přinášela nové vymoženosti. Již v roce 1870 fungovala telegrafická komunikace mezi Tokiem a Jokohamou; následujícího roku bylo Japonsko pomocí podzemního kabelu propojeno se Šanghají a Vladivostokem.⁴⁸⁶ Dokončením výstavby železniční trati roku 1872, která proběhla díky britské finanční a profesionální pomoci, bylo spojeno Tokio s přístavem Jokohama; roku 1880 vybudovali Japonci trať Kjóto – Ócu sami bez přispění cizinců.⁴⁸⁷

Jedním z problémů ve vztahu Japonska a západních zemí bylo svobodné vyznání a šíření křesťanské víry. Japonská vláda, ať už se jednalo o šógunátní či novou reformní, se naučila vycházet cizincům vstříc a v mnohém je tolerovala (především když se jednalo o diplomatické zástupce). Již v prosinci roku 1857 Townsend Harris na hradě šóguna v Edu pro sebe a Heuskena odsloužil mši: „*Dnes je druhá adventní neděle. Za asistence pana Heuskena jsem přečetl plnou bohoslužbu slyšitelným hlasem, a s těmi papírovými dveřmi tady v domě bylo naše hlasy slyšet v každé části budovy.*“⁴⁸⁸ Když Harris dosáhl ukončení japonské politiky izolace, umožnil tím (nejen) americkým misionářům pobyt v otevřených přístavech, což vedlo k příchodu vzdělaných mužů ze Západu. Jedním z nich byl také Američan dr. James Curtius Hepburn (1815–1911), jenž pracoval jako misijní lékař presbyteriánské církve, a který se nesmazatelně zapsal do historie jako tvůrce vůbec prvního japonsko-anglického slovníku vydaného roku 1869 v Šanghaji; současně stanovil pravidla pro standardní přepis slov z japonštiny do

⁴⁸⁴ BEASLEY, *The Modern*, s. 112.

⁴⁸⁵ REISCHAUER, CRAIG, s. 164.

⁴⁸⁶ BEASLEY, *The Modern*, s. 112–113.

⁴⁸⁷ MASON, CAIGER, s. 273.

⁴⁸⁸ Z jeho deníku vyplývá, že tuto situaci bral jako osobní vítězství vůči potlačování křesťanství. HARRIS, Townsend, s. 465.

latinky (Hepburnův přepis).⁴⁸⁹ Ke konvertitům však japonské zákony tak vstřícné nebyly, jak se ukázalo na podzim roku 1865, kdy byla v blízkosti Nagasaki ve vesnici Urakami objevena široká základna japonských římskokatolických věřících, což vedlo k rozsáhlému zatýkání.⁴⁹⁰ V roce 1870 provedla vláda Meidži další sérii vyšetřování, která vedla k vystěhování více jak 3 000 obyvatel Urakami do celého Japonska a jejich uvěznění.⁴⁹¹ Postup Japonců vyvolal nesouhlas u zahraničních představitelů, kteří se odvolávali na liberální postoj, který vláda Meidži ohlásila po svém nastolení; v roce 1871 Sir Harry Parkes apeloval na císaře, aby bylo od nařízení zakazující Japoncům praktikovat křesťanství upuštěno.⁴⁹² Pod zahraničním tlakem byli někteří zajatí konvertité propuštěni na konci ledna 1872, domů se však mohli vrátit až 14. března 1873, kdy vláda upustila od zákazu křesťanské víry.⁴⁹³

5.3.2 Cesty do zámoří

Aby Japonsko získalo potřebné znalosti k modernizaci země, museli se jeho zástupci vydat přímo ke zdroji, tedy do Evropy a Spojených států amerických. Tokugawský šógunát zakazoval opouštět zemi pod přísnými tresty. V zemi byli však i tací, kteří navrhovali učit se od nepřítelů a osvojit si západní poznatky. Jedním z nich byl Sakuma Šózan, kterému se podařilo přesvědčit mladého *rónina* Jošidu Šóina o důležitosti studia v zahraničí; pokusil se tedy nalodit v Nagasaki na loď Rusů a posléze na vlajkovou loď komodora Perryho, což ale skončilo neúspěchem, přičemž byli on i jeho učitel uvězněni.⁴⁹⁴ Nařízení šóguna však nemohlo potlačit množství pokusů o vyslání studentů do zahraničí některými daimjóy. Knížectví Čóšú v roce 1862 tajně vyslalo několik svých samurajů studovat do Velké Británie; pěticí studentů tvořili Itó Hirobumi, Inoue Kaoru (1836–1915), Jamao Józó (1837–1917), Endó Kinsuke (1836–1893) a Inoue

⁴⁸⁹ REISCHAUER, CRAIG, s. 160.

⁴⁹⁰ SATOW, *A Diplomat*, s. 275.

⁴⁹¹ JANSEN, *The Making*, s. 463.

⁴⁹² ISHIZAKA, s. 21–22.

⁴⁹³ WALLE, Willy Vande, *Belgium. 17–24 February 1873*. In: NISH, Ian (ed.), *The Iwakura Mission to America and Europe. A New Assessment*, Routledge 2008, s. 66–67.

⁴⁹⁴ JANSEN, *The Making*, s. 289.

Masaru (1843–1910).⁴⁹⁵ V budoucích letech během restaurace Meidži a po ní se z těchto mužů stali velcí státníci, kteří dokázali ovlivnit japonskou společnost a Japonsko samotné. Další knížectví, které porušilo nařízení šógunátu, bylo Sacuma, jež roku 1865 pod falešnými jmény vyslalo do zahraničí čtrnáct studentů.⁴⁹⁶

Avšak ani bakufu se neubránílo vyslání svých oficiálních zástupců do zemí „barbarů“. Harrisova dohoda přijatá v červenci 1858 stanovovala, že ratifikace smluv musí proběhnout v Americe ve městě Washington.⁴⁹⁷ Šógunát musel tedy sestavit své vůbec první poselstvo (*Man'en Gannen Ken-Bei Šisetsu* neboli „poselstvo do Spojených států v prvním roce éry Man'en“)⁴⁹⁸ do země cizinců ze západu. Výpravu, která se skládala ze sedmdesáti sedmi členů, vedli tři muži: vrchní velvyslanec Šimmi Buzen-no-kami Masaoki, velvyslanec Muragaki Awadži-no-kami Norimasa a Oguri Bungo-no-kami Tadamasa, který zaujímal speciální pozici *mecuke* („špeh“).⁴⁹⁹ Dne 9. února 1860 (respektive 13. února) se japonské poselstvo na americké válečné lodi *Powhattan* vydalo ke břehům Ameriky.⁵⁰⁰ Ratifikace smluv o „obchodu a přátelství“ mezi Spojenými státy americkými a Japonskem proběhla 22. května 1860.⁵⁰¹ Nedlouho poté byla z Japonska vyslána diplomatická mise do evropských zemí, přičemž počet jejích členů byl snížen na třicet pět; japonští vyslanci opustili Japonsko na zahraniční lodi *Odin* 23. ledna 1862.⁵⁰² V průběhu následujících let se zvyšoval počet Japonců, kteří absolvovali cestu do zahraničí v rámci „honby“ za poznáním.

⁴⁹⁵ ITŌ, Hirobumi, *Marquis Ito's Experience*, Nagasaki 1904, s. 3–5.

⁴⁹⁶ BEASLEY, *The Rise*, s.85.

⁴⁹⁷ TREAT, *The Early Diplomatic Relations*, s. 90.

⁴⁹⁸ MIYOSHI, Masao, *As We Saw Them. The First Japanese Embassy to the United States*, Philadelphia 2005, s. 3.

⁴⁹⁹ Tamtéž, s. 20–22.

⁵⁰⁰ Dne 9. února členové poselstva nastoupili na loď, která od japonských břehů odrazila o čtyři dny později. SHIBAMA, C. (ed.), *The First Japanese Embassy to the United States of America. Sent to Washington in 1860 as the First of the Series of Embassies Specially Sent Abroad by the Tokugawa Shogunate*, Tokyo 1920, s. 1–4.

⁵⁰¹ Tamtéž, s. 45–46.

⁵⁰² ALCOCK, *Vol. 2*, s. 322–327.

Nově ustanovená vláda Meidži vlastní diplomatickou delegaci vyslala na podzim roku 1871. Jednalo se o významný krok, kdy se jedni z hlavních představitelů Japonska vydali do zahraničí studovat průmyslový rozvoj, obchod, školství a principy fungování moderního státu napříč vybranými zeměmi; dalším z cílů byla snaha dosáhnout revize nerovnoprávných smluv. V čele mise stanul Iwakura Tomomi (*udaidžin*), doprovázeli ho Ókubo Tošimiči (ministr financí), Kido Takajoši a Itó Hirobumi; další členy tvořilo více jak padesát vládních úředníků a padesát devět studentů, kteří měli v zámoří nastoupit do nejrůznějších škol.⁵⁰³ Svoji výpravu zahájili v Americe, jejichž břehů dosáhli v polovině ledna 1872, přičemž až koncem února se dostali do Washingtonu, kde mimo jiné neúspěšně usilovali o přepracování vzájemných smluv; za dílčí úspěch můžeme považovat americké navrácení vyplacené částky za události v Šimonoseki zpět Japoncům.⁵⁰⁴ Jejich cesta pak pokračovala přes Velkou Británii, Francii, Belgie, Nizozemí, Německo, kde se skupina rozdělila, přičemž jedni se vraceli do Japonska přes Rusko a druzí přes středozevní moře; svých domovských břehů dosáhli na podzim roku 1873.⁵⁰⁵ Díky této zahraniční cestě získali muži v čele vlády Meidži cenné poznatky o fungování západního světa, které poté implementovali do japonské společnosti. Vycestování do zemí „barbarů“ se stalo velmi žádaným a vláda podporovala studenty v jejich snažení, jen pro zajímavost bylo v letech 1868 až 1902 vydáno 11 148 cestovních pasů umožňujících studium v zahraničí.⁵⁰⁶

5.3.3 Inspirace západem

Snaha vyrovnat se západním zemím a jejich pokroku se odrazila nejen na politické a hospodářské úrovni, japonská společnost (především ta z vyšších vrstev) začala ve velkém přejímat kulturu a zvyky typické pro západ. Tuto japonskou touhu po všem novém známe pod pojmem *bunmei kaika* neboli

⁵⁰³ BEASLEY, *The Rise*, s. 86. Zajímavostí je, že studovat do Ameriky bylo mimo mužů také posláno pět mladých žen (nejmladší bylo sedm let). JANSEN, *The Making*, s. 356.

⁵⁰⁴ SWALE, Alistair, *America. 15 January–6 August 1872*. In: NISHI, Ian (ed.), *The Iwakura Mission to America and Europe. A New Assessment*, Routledge 2008, s. 12.

⁵⁰⁵ BEASLEY, *The Rise*, s. 87.

⁵⁰⁶ JANSEN, *The Making*, s. 361.

„civilizace a osvícení“.⁵⁰⁷ V roce 1873 byl přijat gregoriánský kalendář a vzhledem k zavedení náboženské tolerance se začala dodržovat volná neděle.⁵⁰⁸ Japonci se také inspirovali v oblasti odívání, kdy „zaostalost“ v tomto ohledu můžeme vyčíst již ze zápisků japonských studentů v zámoří. Nejen Itó Hirobumi musel po svém příjezdu navštívit holiče, krejčího a obuvníka, aby z něj udělali „správného džentlmena“.⁵⁰⁹ V Japonsku své účesy (nejvíce změna zasáhla tradiční samurajský uzel, vytvořený spletením vlasů do pevného copu, s vyholeným temenem) a oblečení přizpůsobovali západním trendům; mnozí muži si také nechávali narůst typicky dlouhý plnovous. V roce 1872 vydaný císařský výnos předepisoval nošení západního oděvu na veškeré státní a dvorní ceremonie.⁵¹⁰ Vliv Západu pronikl kupříkladu také do architektury, hygienických návyků či stravování, kdy byla podporována konzumace masa.

Přijímání všeho západního dosáhlo svého vrcholu v 80. letech. V té době se začaly projevovat konzervativní proudy, které toto bezmyšlenkovité napodobování kritizovaly. Požadovaly, aby se změnil japonský přístup k Západu: „*Jsmo si vědomi dokonalosti západní civilizace. Vážíme si západních teorií práv, svobod a rovnocennosti; a respektujeme západní filosofii a zásady. ... Především si ceníme západní vědy, ekonomie a průmyslu. Ty by však neměly být přijaty jen proto že jsou ze Západu; měly by být přijaty pouze pokud mohou přispět k blahobytu v Japonsku.*“⁵¹¹ Japonská společnost se tedy koncem 19. století začala obracet zpět do minulosti, aby zdůraznila své tradiční hodnoty a zvyky. Avšak vyrovnání se s vlivem Západu byl dlouhodobý proces, který se v budoucnu měl ještě několikrát opakovat.⁵¹²

⁵⁰⁷ BEASLEY, *The Rise*, s. 91.

⁵⁰⁸ SAITO, s. 206.

⁵⁰⁹ ITŌ, s. 22.

⁵¹⁰ REISCHAUER, CRAIG, s. 158.

⁵¹¹ BEASLEY, *The Rise*, s. 99.

⁵¹² REISCHAUER, CRAIG, s. 158–159.

5.3.4 Zánik samurajů

Velká inspirace Západem a veškeré reformy společenského života, které v Japonsku po nástupu císaře Meidži probíhaly, to vše výrazně ovlivnilo tradiční privilegovanou třídu samurajů. Po zrušení systému knížectví přešla starost o platy samurajů do rukou nové vlády. Finanční zatížení v podobě nákladů na upevnění moci, vyrovnání se s velmocemi, ale také dluhy jednotlivých knížectví měly za následek omezování vládního rozpočtu, čímž šlo ruku v ruce snižování samurajských výplat. Se vznikem císařské armády, která byla organizována vládou, zanikl jejich význam jakožto jediné vojenské vrstvy. Ti ze samurajů, kteří nedokázali nalézt v nové společnosti uplatnění (především ve vládních a úřednických pozicích), mnohdy živořili. Aby vláda alespoň trochu zvrátila tento neblahý trend, bylo v červenci 1870 samurajským rodinám dovoleno pracovat ve sféře zemědělství či obchodu.⁵¹³

Výrazným prvkem života samurajů byl jejich privilegovaný status, což se ale také mělo změnit. Jak již bylo řečeno, v roce 1869 prošla japonská společnost hierarchickou proměnou, která více sloučila rozštěpené postavení obyvatel v zemi. Roku 1871 došlo k podobnému kroku, když byla s ostatním obyvatelstvem zrovnoprávněna diskriminovaná skupina *eta* (vyvrženci),⁵¹⁴ a také bylo prostým občanům dovoleno uzavřít sňatek se členem šlechtické vrstvy.⁵¹⁵ Vláda Meidži dále stanovila, že úspěch ve společenském respektive pracovním životě, nebude dědičně podmíněn, nýbrž založen na schopnostech jedince; tuto praxi následně uplatnila na samurajské rodiny, čímž se některé z nich (zde myslíme průměrné či podprůměrné rodiny, jejichž členové ničím nevynikali) dostaly do tíživé situace.⁵¹⁶ V letech 1873–1874 vláda samurajům nabídla možnost vyměnit své výplaty za jednorázovou peněžní hotovost, většina se pro toto řešení nerozhodla.⁵¹⁷ V srpnu 1876 se tato možnost stala povinností, když vláda nařídila

⁵¹³ BEASLEY, *The Meiji*, s. 339.

⁵¹⁴ REISCHAUER, CRAIG, s. 143.

⁵¹⁵ BEASLEY, *The Modern*, s. 112.

⁵¹⁶ BEASLEY, *The Meiji*, s. 339–340.

⁵¹⁷ BEASLEY, *The Rise*, s. 63.

převod samurajské renty do dluhopisů, čímž ještě více poklesl jejich roční příjem.⁵¹⁸

Další nařízení se dotýkalo tradiční podoby samurajů, západní oděv a účes se stále častěji stávaly na ulicích samozřejmostí a pohled na typického samuraje byl spíše výjimečný, což umocňovala vydaná vládní nařízení. Největším zásahem do privilegií samuraje bylo ale zbavení práva nosit meče. Na podzim roku 1871 jim vláda Meidži odebrala právo *kirisute gomen*, tedy beztrestné zabití neuctivého občana, a také jim bylo „povoleno“ nenosit meče.⁵¹⁹ Úplný konec pro volný pohyb samurajů s meči na veřejnosti znamenalo císařské nařízení z března 1876, kdy toto právo získaly pouze jednotky ozbrojených sil a policie.⁵²⁰ To vše předznamenalo konec éry samurajů v Japonsku.

Nestalo se tak ale úplně bez boje. Vládní nařízení vyvolávala mezi samuraji nespokojenost, která postupně narůstala v bezpečnostní hrozbu. Pokud se chtěla vláda Meidži v Japonsku udržet u moci, musely její ozbrojené jednotky v nadcházejících bojích zvítězit. První větší povstání samurajů proběhlo v únoru 1874 na území bývalého knížectví Hizen v prefektuře Saga pod vedením Etóa Šimpeie (1834–1874), bývalého člena vlády Meidži; Ókubo Tošimiči v čele císařské armády rozdrtil jejich vzpouru během dvou týdnů.⁵²¹ Z několika tisíc povstalců byla jen stovka odsouzena, přičemž Etó Šimpei a jeho pobočníci neunikli popravě.⁵²² K dalším nepokojům došlo až po dvou letech. Po vydání císařského nařízení o dluhopisech se v některých prefekturách odmítli podvolit, přičemž v Kagošimě byl z tohoto důvodu odvolán guvernér ze svého úřadu, avšak svoji pozici odmítl opustit; někteří zareagovali pomocí násilí, 24. října 1876 napadla skupina čítající takřka 200 samurajů hrad Kumamoto (hlavní vojenská základna na Kjúšú), přičemž za sebou zanechali několik mrtvých; 29.

⁵¹⁸ RAVINA, Mark, *The Last Samurai. The Life and Battles of Saigō Takamori*, Hoboken, New Jersey 2004, s. 198.

⁵¹⁹ BEASLEY, *The Modern*, s. 112.

⁵²⁰ KODET, s. 454.

⁵²¹ VLASTOS, s. 389–390.

⁵²² Tamtéž, s. 390–391.

října povstali nespokojení samurajové proti vládě v Čóšú; všechny tyto a další pokusy byly císařskou armádou do několika dnů potlačeny.⁵²³

Posledním největším projevem nesouhlasu s reformovanou vládou v Tokiu bylo povstání samurajů v Sacumě roku 1877. V jejím čele stanul muž, který přispěl velkým dílem k restauraci Meidži a který sledoval postupující změny ve společnosti s narůstající nelibostí. Byl jím Saigó Takamori. Po svém odchodu z vlády roku 1873 se uchýlil zpět do rodné provincie, kde se stal jakýmsi mecenášem válečnického umění, když založil soukromé školy (*šigakkó*) ve stylu vojenských akademií.⁵²⁴ Přestože ho následoval vysoký počet příznivců, nehodlal se na probíhajících povstáních nijak podílet; jeho rozhodnutím bylo žít v ústraní. Podezíravá císařská vláda mu ho však nehodlala dopřát a poslala špehy na jeho území; někteří z nich byli chyceni, přičemž jeden na mučidlech přiznal, že jeho úkolem bylo Saigóa zabit.⁵²⁵ Na počátku roku 1877 se vláda rozhodla pro jistotu odvézt ze Sacumy municie, což však rozhořčilo radikální studenty škol *šigakkó* a koncem ledna zaútočili na sklady zbraní ve městě Kagošima.⁵²⁶

Saigó Takamori nebyl vyústěním situace potěšen a přestože nechtěl s vládou otevřeně válčit, postavil se do čela Sacumského povstání. S největší pravděpodobností tak učinil na základě přijatých konfuciánských myšlenek, svého přesvědčení a kodexu *Bušidó* (neboli Cesta válečníka).⁵²⁷ Již v únoru započala v Sacumě mobilizace armády, přičemž se shromáždilo na 12 000 samurajů, kteří současně prošli výukou moderního válčení; rebelové disponovali jak střelnými zbraněmi tak horskými a polními děly.⁵²⁸ Vláda se rozhodla pro totální mobilizaci své armády a policejních jednotek, do války také verbovala bývalé samuraje; ve finále disponovala silou 65 000 mužů.⁵²⁹ Přestože samurajové ze Sacumy bojovali se ctí, jejich konec se během měsíců neodkladně

⁵²³ RAVINA, s. 198–199.

⁵²⁴ VLASTOS, s. 394.

⁵²⁵ JANSEN, *The Making*, s. 369.

⁵²⁶ RAVINA, s. 200.

⁵²⁷ KODET, s. 460.

⁵²⁸ RAVINA, s. 201.

⁵²⁹ JANSEN, *The Making*, s. 369.

blížil. Dne 24. září 1877 v bitvě o Širojambu došlo k finálnímu útoku císařského vojska proti poslední skupině rebelů a jejímu vůdci Saigóovi Takamorimu; proti padesátinásobné převaze neměli vyhladovělí samurajové naději, přesto, věni kodexu *Bušidó*, se vrhli do náruče hrdinské smrti, stejně jako Saigó Takamori, který se vážně raněný rozhodl spáchat *seppuku*.⁵³⁰

⁵³⁰ KODET, s. 464–465.

6 ZÁVĚR

Období válčících států definitivně skončilo, když se Tokugawa Iejasu chopil moci. Jeho rod poté stál v čele Japonska po následující dvě a půl století. Ve stejné době, kdy se země přibližovala ke vzniku šógunátu, se u jejích břehů objevili první Evropané, kteří zprvu pro japonské vládce představovali zdroj nových informací a myšlenek z pro ně dosud neznámého světa; přičemž díky svému přehledu si důvěru nejen u šóguna získal William Adams, který se významně podílel na budování zahraničních faktorí v Japonsku. Pomalu se rozvíjející obchod s sebou přinášel finanční zisky a především žádané zboží z Číny, se kterou obchod na oficiální rovině neprobíhal od poloviny 16. století. Tak jako v ostatních zemích, kam Evropané dorazili, se i v Japonsku začala šířit křesťanská víra. Ačkoliv se mohlo zprvu jednat o způsob, jakým mohli muži v čele Japonska omezit monopol buddhistických mnichů, vedla narůstající arogance a přesvědčení katolíků o své vlastní nadřazenosti k vydávání dekretů, jež měly v zemi zabránit rozmachu západní víry, která do svých řad získala vysoký počet konvertitů z řad obyvatelstva a některých daimjóů. Když se ale ukázalo, že katolíci nejsou schopni oprostit obchod od víry (na rozdíl od protestantů), byl veškerý kontakt s nimi přerušen. Nizozemci, omezeni na umělý ostrůvek Dešima u Nagasaki, se stali jedinými cizinci ze Západu, kteří směli Japonsko po dvě a půl staletí tiše doprovázet.

Zvyšujícím se tlaku ze strany evropských mořeplavců a obchodníků byl japonský izolacionismus od poloviny 18. století vystaven stále častěji. Pokusy cizinců ze Západu o navázání obchodních vztahů s Japonci, vedly v zemi ke zrodu myšlenek o potřebě vojenských reforem, zlepšení obranyschopnosti pobřeží a přístavů (především v reakci na události spojené s lodí *Pheaton* v přístavu Nagasaki roku 1808) a zrušení některých nařízení z dob přijetí *sakoku* (například zákaz o stavbě velkých plavidel). Vláda však žádnou změnu neiniciovala, místo toho roku 1825 vydala nařízení opravňující odradit všechny lodě „barbarů“ (v případě pochybností také nizozemské lodě) od přistání v

Japonsku střelbou ze zastaralých pobřežních děl a baterií. Tímto způsobem byla roku 1837 odehnána americká loď *Morrison*. V souvislosti se zprávami o průběhu opiové války (1839–1842) v Číně, vedl tento incident k vytvoření obav Japonců z případné reakce cizinců a přísné nařízení bylo zmírněno.

S tím, jak západní země postupně získaly velice výhodné obchodní podmínky v Číně, bylo jen otázkou času, kdy bude také Japonsko přiměno obchodovat. Komodor Matthew Calbraith Perry, velitel americké flotily „černých lodí“, díky svému důraznému vyjednávání dosáhl 31. března 1854 podepsání japonsko-americké smlouvy „o míru a přátelství“; přičemž ta primárně ošetřovala otázku trosečníků a doplňování zásob americký lodí, obchod v ní zakotven nebyl. Přistoupení na požadavky „barbarů“ však vyvolalo v zemi neklid a svůj nesouhlas s rozhodnutím šógunátu vyjádřil císař a několik daimjóů.

V průběhu následujících čtyř let probíhala vyjednávání s jednotlivými zeměmi, které vedly k uzavírání dalších smluv. Šógunátní vláda usilovala o smířlivý postoj vůči cizincům, ale také se snažila vyhovět císařovým požadavkům o přerušení styků s „barbary“ ze Západu. V čele *ródžú* se během tohoto období vystřídal několik mužů. Lze říci, že Abe Masahiro, Hotta Masajoši a Ii Naosuke doplatili na hledání způsobu možné spolupráce s cizinci. Abe Masahiro byl ze své funkce odvolán po neúspěchu ve vyjednávání s Perrym; Hotta Masajoši musel vládu opustit po přijetí návrhu na obchodní smlouvu amerického konzula Townsenda Harrise; výslovné přání císaře neuposlechl také *tairó* Ii Naosuke, když 29. července 1858 pod vlivem okolností vydal souhlas s uzavřením „Harrisovy dohody“, o dva roky později byl zavražděn.

Harrisův úspěch, přestože byl založen na účelovém vyvolání obavy z Britů (potažmo Francouzů) a jejich flotily, která měla z Číny dorazit do Japonska (a která posléze svou velikostí nenaplnila jeho hrozby), znamenal konec japonské izolace a otevření země západnímu světu. Nerovnoprávné smlouvy přijaté během následujících měsíců umožnily zahraničním občanům pobyt v několika určených přístavech, brzy se však proti nim zvedla vlna nenávisti ze strany příznivců *sonnó*

džói – „Ctěte císaře a vyžeňte barbary!“. Jak vyplývá ze zápisů konzulů, ke slovním urážkám či házení kamenů docházelo za bílého dne, často před zraky šógunátních úředníků. Výhrůžky, které cizinci slýchávali, byli v mnoha případech naplněny a i přes tlak zahraničních představitelů na bakufu, aby zajistilo bezpečnost jejich občanů, nedokázala vláda těmto útokům účinně zabránit.

Největší uskutečněnou akcí namířenou proti cizincům byl bezpochyby útok na sídlo britského vyslanectví v chrámu Tózen-dži v noci 5. července 1861, přičemž při obraně Britů zemřeli dva z japonských obránců přidělených k vyslanectví. O rok později byla u vesnice Namamugi napadena čtveřice britských občanů; událost skončila smrtí Charlese Lennox Richardsona a vážnými diplomatickými těžkostmi nejen pro šógunátní vládu, ale také pro viníky z knížectví Sacuma. Vzhledem k neochotě Sacumy s Brity spolupracovat, došlo v srpnu 1863 k ostřelování města Kagošima. Situace v zemi se tedy pro cizince zlepšovala jen velmi pomalu. Současně se oběťmi atentátů z rukou příznivců *sonnó džói* stali také někteří z Japonců, kdy jejich proviněním byla spolupráce s cizinci. Roku 1860 byl u brány Sakurada zavražděn *tairó* Ii Naosuke; ministr pro zahraniční věci Andó Nobumasa o dva roky později útok přežil s vážným zraněním.

Ačkoliv se šógunátní vláda pokoušela vyhovět požadavkům cizinců a císaře, nedokázala mezi nimi dosáhnout rovnováhy. Císař Kómei požadoval, aby mladý šógun Tokugawa Iemoči dostal svému titulu a vyhnal „barbary“ ze země. Šógunát, který tou dobou uplatňoval politiku *kóbu gattai*, přislíbil splnění císařova přání, přestože neměl v plánu tak učinit. Když ve stanovený den, 25. června 1863, vláda nepodnikla žádné kroky k vykázání cizinců, rozhodlo se knížectví Čóšú jednat a uzavřelo průliv Šimonoseki, který obchodníci ze Západu využívali k cestě do Číny. Několik zahraničních lodí bylo posléze zasaženo palbou z pobřeží. Vzhledem k bezmocnosti vlády potrestat Čóšú, rozhodli se zahraniční konzulové k uskutečnění trestné výpravy, přestože většina z nich měla

zcela odlišné rozkazy. Akce byla uskutečněna na konci léta 1864, přičemž k podepsání příměří došlo 14. září.

Pro veškerou ukázkou síly západních mocností se nenávist vůči cizincům přetransformovala ve snahu o zničení šógunátu a svržení Tokugawů. Loajalisté z Čóšú se pokusili v letech 1863–1864 ovládnout císařský dvůr v Kjótu a dosadit císaře do čela tažení proti „barbarům“. Ani jedna ze dvou akcí neuspěla (mimo jiné díky jednotkám knížectví z Aizu a Sacumy) a Čóšú bylo prohlášeno za „nepřítele císařství“. Šógunát se pokusil navrátit svoji dřívější absolutní moc obnovením nařízení ze starých časů (například praxe *sankin kótai*) a naplánováním výpravy na potrestání Čóšú. Tou dobou se však utvářela mezi knížectvími Sacuma a Čóšú aliance namířená proti šógunátu. Ačkoliv vláda v létě roku 1865 zahájila útok proti Čóšú, projevila se brzy zaostalost jejího vojska, které stálo proti lépe vyzbrojeným a vycvičeným jednotkám z Čóšú. Úmrtí šóguna Iemočiho konflikt zastavilo a obě strany uzavřely příměří.

Šógunem se stal Tokugawa Jošinobu, který se pokusil zahájit v zemi potřebné reformy. Současně se v otázce modernizace armády obrátil na francouzského konzula Léona Rochese (přičemž Sacuma byla v tichosti podporována Brity). Spolupráce Jošinobua s císařským dvorem skončila koncem ledna 1867, když zemřel císař Kómei a na jeho místo nastoupil jeho syn Mucuhito. Šógun Jošinobu, vystaven sílící opozici, souhlasil s podmínkami svého odstoupení, 9. listopadu 1867 předal své pravomoci císaři, o deset dní později rezignoval na titul šóguna. Napjatá situace v zemi se však neuklidnila, aliance Sacumy a Čóšú se rozhodla ovládnout císařský palác. K tomu došlo 3. ledna 1868 pod velením Saigóa Takamoriho, čímž proběhla restaurace Meidži. Japonsko však ještě nebylo kompletně sjednoceno pod novou vládou. Jošinobu se pokusil vrátit s vojskem zpět do Kjóta. Jeho postup byl však zastaven u Toby a Fušimi, kde koncem ledna 1868 došlo k bojům s jednotkami ze Sacumy a Čóšú, které se díky císařské vlajce staly císařským vojskem. Bývalý šógun se nechtěl postavit proti samotnému císaři a stáhl se do Eda, které bez boje kapitulovalo

počátkem května. Občanská válka, vedená některými příznivci šóguna, pokračovala do léta roku 1869, kdy byly jejich poslední síly rozdraceny.

Ještě předtím než si nová vláda podmanila celou zemi, začala uplatňovat nová nařízení. Již 7. dubna 1868 vydal Císař Mucuhito dekret (*Císařská přísaha o pěti člancích*), který určoval směr vlády a země do budoucích let. Na podzim roku 1868 byl Mucuhito oficiálně jmenován do svého úřadu jako císař Meidži. Série reforem započatých koncem 60. let měla vést k rychlé modernizaci země. V létě 1869 proběhla reorganizace vládní struktury, která byla západním modelem nahrazena až v roce 1885. Jakožto předstupeň zrušení feudálního systému proběhlo 25. července 1869 „vrácení registrů“ do rukou císaře; o dva roky později byly jednotlivé domény nahrazeny prefekturami. Dále byla v roce 1871 zřízena oficiální císařská armáda a následující rok byla stanovena povinná sedmiletá vojenská služba všem mužům od dvaceti let; současně výcvik armády probíhal pod dohledem zahraničních instruktorů. V roce 1871 byla pod vedením Iwakury Tomomiho do Evropy a Ameriky vyslána oficiální vládní delegace, která měla načerpat západní vědomosti, které by dovedly Japonsko k vysněné modernizaci. Aby vláda uspěla v očích Západu, musela mimo jiné změnit svůj přístup vůči křesťanské víře, za který doposud sklízela kritiku u zahraničních konzulů; v březnu roku 1873 byl zrušen zákaz šíření a svobodného vyznání křesťanství. Ne všichni však zaváděné reformy vítali. Samurajové jimi byli výrazně zasaženi. Ať už mluvíme o snižování jejich renty, ztrátě pozice válečníků v zemi, omezování jejich vzhledu a práva nosit meč (roku 1876), to vše vedlo k nárůstu jejich nespokojenosti. V průběhu 70. let proběhlo několik samurajských povstání. Poslední projev vzdoru proti nové vládě bylo povstání v knížectví Sacuma v jehož čele stanul Saigó Takamori, který se výrazně podílel na restauraci Meidži.

Nová vláda po svém nástupu k moci také usilovala o udržení přátelských styků se zahraničními představiteli v zemi. Přestože bylo císařským dekretem obyvatelům Japonska oznámeno, že případný útok na cizince bude považován za

útok proti císaři, došlo během dvou měsíců k několika konfliktům. V únoru roku 1868 se u vesnice Kóbe odehrála roztržka mezi samuraji a skupinou cizinců; počátkem března bylo zabito jedenáct francouzských námořníků v přístavu Sakai; dále byla na cestě ke dvoru šógunu 23. března napadena britská delegace v čele se Sirem Harry Parkesem. Veškeré tyto události vyústily v rychlou reakci vlády a přísné potrestání viníků.

Šógunát na počátku své existence dokázal díky politice *sakoku* odvrátit hrozbu v podobě cizinců ze Západu. Lze však říci, že právě oni o dvě stě let později přispěli svou přítomností k jeho pádu. Jejich technická převaha nejprve vyvolala u vlády obavy z možného vojenského úderu, což bylo podpořeno událostmi v Číně, kterou Velká Británie silou pokořila. Vzhledem ke snaze vyhnout se stejnému osudu, uzavřelo bakufu s cizinci obchodní smlouvy. Příchod zahraničních občanů do Japonska pak evokoval v zemi nelibost, která vedla k útokům na jejich osoby a majetek. Ačkoliv některá z těchto napadení byla zapříčiněna vzájemným nedorozuměním či neschopností a neochotou cizinců přizpůsobit se japonské kultuře. Cizinci se v zemi projeví jako značně destabilizující prvek, který postupně odhalil dlouhodobé problémy v šógunátu. Vznikající opozice obviňovala šógunátní vládu, že dobrovolně ustupovala zahraničním požadavkům a spolupracovala s cizinci, čímž se postavila proti starým zákonům a tradicím. Krize šógunátu, podpořená tlakem ze strany zahraničních konzulů a silící opozice, vyvrcholila nastoupením nové reformní vlády do čela Japonska. Pod jejím vedením se Japonsko vydalo na cestu modernizace, přičemž inspirací se jim stali cizinci ze Západu.

Je určitým paradoxem, že vláda éry Meidži nastoupila kurz spolupráce s cizinci, pro který byl šógunát v uplynulých letech kritizován a který byl jedním z argumentů lojalistů pro jeho svržení. Druhým paradoxem pak je naprosté převrácení pohledu Země vycházejícího slunce na západní národy i sama na sebe. Do té doby „barbarské“ státy se staly vzorem a ideálem kultivované civilizace a Japonsko se začalo považovat za zaostalou a „barbarskou“ zemi.

7 BIBLIOGRAFIE

Nevydané prameny

The National Archives of the United Kingdom, London

Foreign Office

410: 2, 4, 6, 7

Prameny

Message of the President of the United States, Communicating, in Compliance with a Resolution of the Senate, the Instructions to, and Dispatches from, the Late and Present Ministers in China, Down to the Period of the Exchange of Ratifications of the Treaty of Tientsin, and also the Instructions to Mr. Parker of February, 1857, Washington, D.C. 1860.

ALCOCK, Rutherford, *The Capital of the Tycoon. A Narrative of a Three Years' Residence in Japan, Vol. 1*, New York 1863.

ALCOCK, Rutherford, *The Capital of the Tycoon. A Narrative of a Three Years' Residence in Japan, Vol. 2*, New York 1863.

COCKS, Richard, THOMPSON, Edward Maunde (ed.), *Diary of Richard Cocks. Cape-Merchant in the English Factory in Japan, 1615–1622*, London 1883.

FREEMAN-MITFORD, Algernon Bertram, Lord Redesdale, *Memories. Vol. 2*, London 1916.

FREEMAN-MITFORD, Algernon Bertram, Lord Redesdale, *Tales of Old Japan*, London 1910.

GRIFFIS, William Elliot, *Townsend Harris. First American Envoy in Japan*, Boston, New York 1895.

HARRIS, Merriman Colbert, *Christianity in Japan*, Cincinnati, New York 1907.

HARRIS, Townsend, *The Complete Journal of Townsend Harris, First American Consul General and Minister to Japan*, New York 1930.

ITŌ, Hirobumi, *Marquis Ito's Experience*, Nagasaki 1904.

LOCH, Granville Gower, *The Closing Events of the Campaign in China. The Operations in the Yangtze River and Treaty of Nanking*, London 1843.

SATOW, Ernest Mason, *A Diplomat in Japan*, London 1921.

SATOW, Ernest Mason, *Japan 1853–1864 or Genji Yume Monogatari*, Tokyo 1905.

SATOW, Ernest Mason, *Kinse Shiriaku. A History of Japan from the First Visit of Commodore Perry in 1853 to the Capture of Hakodate by the Mikado's Forces in 1869*, Yokohama 1876.

SHIBAMA, C. (ed.), *The First Japanese Embassy to the United States of America. Sent to Washington in 1860 as the First of the Series of Embassies Specially Sent Abroad by the Tokugawa Shogunate*, Tokyo 1920.

Literatura

ARIMA, Seiho, *The Western Influence on Japanese Military Science, Shipbuilding, and Navigation*. In: *Momumenta Nipponica* 19, 1964, 3/4, s. 352–379.

BARGEN, Doris G., *Suicidal Honor. General Nogi and the Writings of Mori Ōgai and Natsume Sōseki*, Honolulu 2006.

BEASLEY, William Gerald, *Japan Encounters the Barbarian. Japanese Travellers in America and Europe*, New Haven, London 1995.

BEASLEY, William Gerald, *Meiji Political Institutions*. In: JANSEN, Marius Berthus (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 5, The Nineteenth Century*, Cambridge 1989, s. 618–673.

BEASLEY, William Gerald, *The Foreign Threat and the Opening of the Ports*. In: JANSEN, Marius Berthus (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 5, The Nineteenth Century*, Cambridge 1989, s. 259–307.

BEASLEY, William Gerald, *The Meiji Restoration*, Stanford 1972.

BEASLEY, William Gerald, *The Modern History of Japan*, London 1963.

BEASLEY, William Gerald, *The Rise of Modern Japan. Political, Economic and Social Change Since 1850*, New York 2000.

BOLITHO, Harold, *The Tempō Crisis*. In: JANSEN, Marius Berthus (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 5, The Nineteenth Century*, Cambridge 1989, s. 116–167.

BREEN, John, *The Rituals of Anglo-Japanese Diplomacy. Imperial Audiences in Early Meiji Japan*. In: DANIELS, Gordon, TSUZUKI, Chushichi, *The History of Anglo-Japanese Relations, 1600–2000. Volume V, Social and Cultural Perspectives*, London 2002, s. 60–76.

BROADBRIDGE, Seymour, *Economic and Social Trends in Tokugawa Japan*. In: *Modern Asian Studies* 8, 1974, 3, s. 347–372.

BROWN, Delmer Myers, *The Impact of Firearms on Japanese Warfare, 1543–98*. In: *The Far Eastern Quarterly* 7, 1948, 3, s. 236–253.

BROWNE, Michael L., *Portraits of Foreigners by Kawahara Keiga*. In: *Ars Orientalis*, 1895, 15, s. 31–45.

COOPER, Michael, *The Mechanics of the Macao-Nagasaki Silk Trade*. In: *Monumenta Nipponica* 27, 1972, 4, s. 423–433.

DANIELS, Gordon, *The British Role in the Meiji Restoration. A Re-Interpretive Note*. In: *Modern Asian Studies* 2, Meiji Centenary Number 1968, 4, s. 291–313.

DANIELS, Gordon, TSUZUKI, Chushichi, *The History of Anglo-Japanese Relations, 1600–2000. Volume V, Social and Cultural Perspectives*, London 2002.

FAIRBANK, John King, *Dějiny Číny*, Praha 1998.

FLERSHEM, Robert G., *Some Aspects of Japan Sea Trade in the Tokugawa Period*. In: *The Journal of Asian Studies* 23, 1964, 3, s. 405–416.

FRALEIGH, Matthew, *Songs of the Righteous Spirit. "Men of High Purpose" and Their Chinese Poetry in Modern Japan*. In: *Harvard Journal of Asiatic Studies* 69, 2009, 1, s. 109–171.

GRAFF, Henry Franklin, *The Lesson of a Japanese Revolution*. In: *Political Science Quarterly* 65, 1950, 3, s. 431–440.

HALL, John Whitney, *The Bakuhan System*. In: HALL, John Whitney (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 4, Early Modern Japan*, Cambridge 1991, s. 128–182.

HALL, John Whitney (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 4, Early Modern Japan*, Cambridge 1991.

HAROOTUNIAN, Harry D., *Late Tokugawa Culture and Thought*. In: JANSEN, Marius Berthus (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 5, The Nineteenth Century*, Cambridge 1989, s. 168–258.

HESSELINK, Reinier H., *The Assassination of Henry Heusken*. In: *Monumenta Nipponica* 49, 1994, 3, s. 331–351.

HILLSBOROUGH, Romulus, *Šinsengumi. Šógunovy poslední samurajské jednotky*, Praha 2011.

HOARE, James Edward, *Embassies in the East. The Story of the British and Their Embassies in China, Japan and Korea from 1859 to the Present*, Routledge 2013.

HORST, Han van der, *Dějiny Nizozemska*, Praha 2005.

IRWIN, Dana, *Sheikhs and Samurai. Léon Roches and the French Imperial Project*. In: *Southeast Review of Asian Studies* 30, 2008, s. 23–40.

ISHIZAKA, Masanobu, *Christianity in Japan 1859–1883*, Baltimore 1895.

JANSEN, Marius Berthus, *Sakamoto Ryōma and the Meiji Restoration*, New York 1994.

JANSEN, Marius Berthus (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 5, The Nineteenth Century*, Cambridge 1989.

JANSEN, Marius Berthus, *The Making of Modern Japan*, Cambridge 2000.

JANSEN, Marius Berthus, *The Meiji Restoration*. In: JANSEN, Marius Berthus (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 5, The Nineteenth Century*, Cambridge 1989, s. 308–366.

KODET, Roman, *Války samurajů. Konflikty starého Japonska, 1156–1877*, Praha 2015.

KEENE, Donald, *Emperor of Japan. Meiji and His World, 1852–1912*, New York 2002.

KLÍMA, Jan, *Dějiny Portugalska*, Praha 2007.

LAMBERTI, Matthew V., *Tokugawa Nariaki and The Japanese Imperial Institution. 1853–1858*. In: *Harvard Journal of Asiatic Studies* 32, 1972, s. 97–123.

LENSEN, George Alexander, *Early Russo-Japanese Relations*. In: *The Far Eastern Quarterly* 10, 1950, 1, s. 2–37.

LENSEN, George Alexander, *The Russian Push Toward Japan. Russo-Japanese Relations, 1697–1875*, New York 1971.

- MacCAULEY, Clay, *The Heusken Memorial. An Old Story Retold*, Tokyo 1917.
- MASON, Richard Henry Pitt, CAIGER, John Godwin, *Dějiny Japonska, nové přepracované vydání*, Praha 2007.
- MEDZINI, Meron, *French Policy in Japan During the Closing Years of the Tokugawa Regime*, Cambridge 1971.
- MILTON, Giles, *Na dvoře japonského vládce*, Praha 2003.
- MIYOSHI, Masao, *As We Saw Them. The First Japanese Embassy to the United States*, Philadelphia 2005.
- NAKAMURA, Katsumaro, *Lord Ii Naosuké and New Japan*, Yokohama 1909.
- NAOHIRO, Asao, *The Sixteenth-Century Unification*. In: HALL, John Whitney (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 4, Early Modern Japan*, Cambridge 1991, s. 40–95.
- NELSON, Thomas, *Slavery in Medieval Japan*. In: *Monumenta Nipponica* 59, 2004, 4, s. 463–492.
- NISH, Ian (ed.), *The Iwakura Mission to America and Europe. A New Assessment*, Routledge 2008.
- PACHECO, Diego, *The Founding of the Port of Nagasaki and its Cession to the Society of Jesus*. In: *Monumenta Nipponica* 25, 1970, 3/4, s. 303–323.
- QUO, F. Q., *Democratic Theories and Japanese Modernization*. In: *Modern Asian Studies* 6, 1972, 1, s. 17–31.
- RAVINA, Mark, *The Last Samurai. The Life and Battles of Saigō Takamori*, Hoboken, New Jersey 2004.
- REISCHAUER, Edwin Oldfather, CRAIG, Albert Morton, *Dějiny Japonska*, Praha 2009.

SADLER, Arthur Lindsay, *Shogun. The Life of Tokugawa Ieyasu*, Singapore 2010.

SAITO, Hisho, *A History of Japan*, London 1912.

SAKANISHI, Shio, *Prohibition of Import of Certain Chinese Books and the Policy of the Edo Government*. In: *Journal of the American Oriental Society* 57, 1937, 3, s. 290–303.

SATOH, Henry, *Agitated Japan. The Life of Baron Ii Kamon-no-kami Naosuké*, Tokyo 1896.

SHAPINSKY, Peter D., *Predators, Protectors, and Purveyors. Pirates and Commerce in Late Medieval Japan*. In: *Monumenta Nipponica* 64, 2009, 2, s. 273–313.

SHŌ, Sawada, *Financial Difficulties of the Edo Bakufu*. In: *Harvard Journal of Asiatic Studies* 1, 1936, 3/4, s. 308–326.

SCHULL, William Jackson, *The Effect of Christianity on Consanguinity in Nagasaki*. In: *American Anthropologist* 55, 1953, 1, s. 74–88.

STEELE, William M., *Edo in 1868. The View from Below*. In: *Monumenta Nipponica* 45, 1990, 2, s. 127–155.

SWALE, Alistair, *America. 15 January–6 August 1872*. In: NISH, Ian (ed.), *The Iwakura Mission to America and Europe. A New Assessment*, Routledge 2008, s. 7–23.

SWOPE, Kenneth M., *Deceit, Disguise, and Dependence. China, Japan, and the Future of the Tributary System, 1592–1596*. In: *The International History Review* 24, 2002, 4, s. 757–782.

The Opium War, Honolulu 2000.

- TIPTON, Elise K., *Modern Japan. A Social and Political History*, Routledge 2008.
- TOBY, Ronald P., *Reopening the Question of Sakoku. Diplomacy in the Legitimation of the Tokugawa Bakufu*. In: *The Journal of Japanese Studies* 3, 1977, 2, s. 323–363.
- TOKUGAWA, Tsunenari, *The Edo Inheritance*, Japan 2009.
- TREAT, Payson Jackson, *The Early Diplomatic Relations between the United States and Japan, 1853–1856*, Baltimore 1917.
- TREAT, Payson Jackson, *The Mikado's Ratification of the Foreign Treaties*. In: *The American Historical Review* 23, 1918, 3, s. 531–549.
- TREAT, Payson Jackson, *The Return of the Shimonoseki Indemnity*. In: *The Journal of Race Development* 8, 1917, 1, s. 1–12.
- VEITH, Ilza, *Englishman or Samurai. The Story of Will Adams*. In: *The Far Eastern Quarterly* 5, 1945, 1, s. 5–27.
- VLASTOS, Stephen, *Opposition Movements in Early Meiji, 1868–1885*. In: JANSEN, Marius Berthus (ed.), *The Cambridge History of Japan. Volume 5, The Nineteenth Century*, Cambridge 1989, s. 367–431.
- WALLE, Willy Vande, *Belgium. 17–24 February 1873*. In: NISH, Ian (ed.), *The Iwakura Mission to America and Europe. A New Assessment*, Routledge 2008, s. 56–70.
- WILDES, Harry Emerson, *Russia's Attempts to Open Japan*. In: *The Russian Review* 5, 1945, 1, s. 70–79.
- WILSON, Noell, *Tokugawa Defense Redux. Organizational Failure in the "Phaeton" Incident of 1808*. In: *The Journal of Japanese Studies* 36, 2010, 1, s. 1–32.

8 RESUMÉ

This master thesis discusses the end of the Tokugawa shogunate and the Meiji Restoration. The aim of this study is to analyze the reasons for adopting a policy of isolation and the circumstances which led to the opening of Japan to the Western world after two and a half centuries. Attention is in particular given to the situation in the shogunate during *bakumatsu* years (1853–1867) and to the circumstances leading to the restoration of power in the hands of the young emperor.

This thesis summarizes the difficult situation within the Empire of Japan that followed the arrival of the American fleet led by Commodore Matthew Calbraith Perry to Japan in 1853. The shogunate found himself under increasing criticism of loyalist opposition, which sought to overthrow the shogunate and restore the imperial authority. The Meiji Restoration occurred on the 3rd January 1868 after the Imperial Palace was under the control of opposition forces commanded by Saigō Takamori. Emperor Meiji immediately ordered reforms across Japanese society – in the area of national and local government, army organization, finance or education. Previously privileged samurai class had lost their position and rights, which resulted in unrest. When the imperial army suppressed the last samurai rebellion in Satsuma *han* in 1877, the Meiji Restoration was completed.

This study is also focusing on the coexistence of Japanese and foreigners from the West in Japan before the policy of isolation was adopted, then from the opening of the first ports and after a new government was established. This thesis follows the hardships that accompanied the attempt of symbiosis between Western and Japanese culture and mentality. Careful attention is also given to the attacks that were carried against foreigners and their property in Japan.

9 PŘÍLOHY

9.1 Slovníček vybraných pojmů

Ageči rei – nařízení z roku 1834, kterým šógunátní vláda požadovala po některých z daimjóů vzdání se svého území v okolí Eda a Ósaky, autorem byl Mizuno Tadakuni

Bakufu – vojenská vláda rodu Tokugawa

Bitva u Sekigahary – Tokugawa Iejasu v ní 21. října 1600 porazil koalici „západních“ knížat

Daimjó – vládce provincie ve feudálním Japonsku

Dešima – uměle vytvořený ostrůvek u Nagasaki; jediné místo, kde probíhal obchod s cizinci (Nizozemci) v období izolace

Edikt Kanei – zakazoval dovoz západních a čínských knih týkajících se křesťanství do Japonska, vydán v roce 1630

Edo – hlavní město šógunátu, císař Meidži jej přejmenoval na Tokio

Fudai han – knížectví, která spolupracovala s Iejasuem před bitvou u Sekigahary

Gosanke – tři hlavní rody (Owari, Kii, Mito), které odvozovaly svůj původ od Iejasuových synů, mohl z nich být vybrán kandidát na post šóguna

Haihan čiken – „rozpuštění domén a zřízení prefektur“ roku 1871 završilo územní centralizaci

Han – označení pro území náležící daimjóům

Hanseki hókan – „vrácení registrů“, 25. července 1869 přijato císařem

Hara kiri – jiný způsob čtení znaků pro *seppuku*

Harrisova dohoda – smlouva, která otevřela Japonsko zahraničnímu obchodu se Západem, uzavřena 29. července 1858 mezi Japonskem a Spojenými státy americkými, autorem byl americký konzul Townsend Harris

Hatamoto – třída samurajů, kteří byli za vlády Tokugawů přímými vazaly šóguna

Incident Namamugi – napadení čtyřčlenné britské skupiny 14. září 1862, které skončilo smrtí C. L. Richardsona

Incident Sakašitamon – v únoru 1862 byl u brány Edského hradu Sakašita napaden ministr zahraničních věcí Andó Nobumasa

Incident Sakuradamon – atentát na Ii Naosukeho, který se odehrál 24. 3. 1860 u brány Edského hradu Sakurada

Kagošima – město v knížectví Sacuma, bylo poničeno v rámci britské trestné výpravy za smrt C. L. Richardsona

Kaikin – námořní zákazy; označení, které Japonci užívali pro nařízení vedoucích k izolaci země

Kaikoku – politika pro otevření země, s ohledem na zlepšení obranyschopnosti

Kampaku – regent dospělého císaře

Katanagari – „hon na meče“, nařízení na odzbrojení země za vlády Tojotomiho Hidejošiho

Kóbu gattai – šógunátní politika po roce 1860, typická pro svoji snahu o sblížení s dvorem císaře

Kodex Bušidó – Cesta válečníka, je morální kodex, kterým se řídí samurajové

Koku – jednotka pro roční výnos zemědělské půdy (180 litrů rýže)

Kurofune – v překladu „černé lodě“, označení pro lodě cizinců, především flotily komodora Perryho

Období bakumacu – období konce tokugawského šógunátu v letech 1853–1868

Reformy Tenpó – také *Tempó*, byly zaváděny v reakci na hospodářskou a společenskou krizi ve 30. letech 19. století; autorem byl Mizuno Tadakuni

Restaurace Meidži – obnova imperiální vlády proběhla 3. ledna 1868

Ródžú – rada Starších, její členové stáli v čele šógunátní vlády

Rónin – samuraj, který přišel o svého pána či se vzdal rodové příslušnosti

Sakoku – politika izolace, uplatňována v letech 1633 (1639) – 1854; tento pojem se poprvé objevil až roku 1801 při překladu německé studie geografa Engelberta Kaempfera

Samuraj – japonský středověký válečník

Sankin kótai – praxe „střídavé služby“, kdy daimjó musel povinně pobývat v Edo každý druhý rok, koncem roku 1862 byla doba snížena na sto dní jednou za tři roky

Sengoku džidai – období válčících států, období takřka nepřetržitého válčení a boje o moc, které započalo roku 1477 a skočilo postupným sjednocením Japonska ve druhé polovině 17. století třemi velkými vojevůdci (Oudou Nubunagou, Tojotomim Hidejošim a Tokugawou Iejasuem)

Seppuku – rituální sebevražda samuraje

Sonnó džói – „Ctěte císaře a vyžeňte barbary!“, příznivci tohoto hnutí usilovali o vyhnání cizinců z Japonska a následně svržení tokugawského šógunátu

Šimonoseki – průliv, který knížectví Čóšú v létě 1863 uzavřelo zahraničním lodím, o rok později proti Čóšú vyrazila spojenecká flotila sedmnácti lodí

Šinpan han – „spřízněná“ knížectví, jež náležela rodům příbuzným s Tokugawy

Šinsengumi – ochranné oddíly šóguna vytvořené v roce 1864, dohlížely na bezpečnost v Kjótu, posléze se účastnily občanské války

Šógun – *seii tai šógun* neboli generalissimo, potlačující barbary; nositel titulu byl nejvyšším vojenským vládcem v Japonsku

Šuin – šógunova pečeť opravňující obchodní lodě k zahraničnímu obchodu před přijetím politiky izolace

Toba-Fušimi – lokalita, kde došlo ke střetu šógunátního a císařského vojska na počátku války Bošin

Tairó – vysoce postavený úředník v tokugawské vládě, který byl nadřazen *ródžú*; jedině šógun se mohl zrušit jeho nařízení

Tozama han – „vnější“ knížectví náležela rodům, jež se podřídili Tokugawům až po roce 1600

Tózen-dži – chrám v Edu, sídlo britského vyslanectví od roku 1859, 5. července 1861 se stal cílem útoku přívrženců *džóí*

Válka Bošin – ozbrojený konflikt mezi posledními příznivci šógunátu a loajalistickou opozicí, probíhala v letech 1868–1869

9.2 Seznam příloh

Příloha č.:

1) Abe Masahiro	15) Tokugawa Iejasu
2) Sir Rutherford Alcock	16) Tokugawa Jošinobu
3) Townsend Harris	17) Mapa japonských provincií v
Japonsku okolo roku 1600
4) Hotta Masajoši	18) Dešima na konci 17. století
5) Ii Naosuke	19) Vyobrazení útoku na členy
britského vyslanectví 5.
července 1861
6) Itó Hirobumi	20) Vyobrazení smrti C. L.
Richardsona 14. září 1862
7) Iwakura Tomomi	21) Ostřelování Kagošimy v
polovině srpna 1863
8) Císař Kómei	22) Útok v průlivu Šimonoseki v
září 1864
9) Císař Meidži	23) Regiony a prefektury v
dnešním Japonsku
10) Oda Nobunaga	
11) Matthew Calbraith Perry	
12) Saigó Takamori	
13) Sakamoto Rjóma	
14) Tojotomi Hidejoši	

9.3 Přehled vybraných osobností

Abe Masahiro 阿部 正弘

(3. 12. 1819 – 6. 8. 1857)

Byl v čele *ródžú* v době, kdy komodor Perry připlul do Japonska. Stál za přijetím prvních smluv s cizinci v roce 1854.

Příloha č. 1

https://en.wikipedia.org/wiki/Abe_Masahiro#/media/File:Masahiro_Abe.jpg

Alcock, Sir Rutherford

(květen 1809 – 2. 11. 1897)

Byl britský generální konzul v Japonsku v letech 1858–1864. Roku 1861 byl jedním z cílů při napadení sídla britského vyslanectví v chrámu Tózen-dži.

Příloha č. 2

https://en.wikipedia.org/wiki/Rutherford_Alcock#/media/File:Rutherford_Alcock,_Lock_%26_Whitfield_woodburytype,_1876-84.jpg

Harris, Townsend

(3. 10. 1804 – 25. 2. 1878)

Byl americký generální konzul v Japonsku v letech 1856–1861. Vytvořil obchodní smlouvu, která v roce 1858 otevřela Japonsko zahraničnímu obchodu se Západem.

Příloha č. 3

https://en.wikipedia.org/wiki/Townsend_Harris#/media/File:TownsendHarris1855JamesBogle.jpg

Hotta Masajoši 堀田 正睦

(30. 8. 1810 – 26. 4. 1864)

Nahradil Abeho na postu v čele *ródzú*. Podílel se na jednáních s Harrisem o podobě japonsko-americké smlouvy.

Příloha č. 4

https://en.wikipedia.org/wiki/Hotta_Masayoshi#/media/File:Hotta.jpg

Ii Naosuke 井伊 直弼

(29. 11. 1815 – 24. 3. 1860)

V roce 1858 byl jmenován na post *tairó*a. Pod vlivem okolností přijal Harrisovu smlouvu a také prosadil nástupnictví Tokugawy Kikečijoa (šógun Iemoči). V březnu 1860 byl zavražděn během incidentu Sakuradamon.

Příloha č. 5

SATOH, Henry, *Agitated Japan. The Life of Baron Ii Kamon-no-kami Naosuké.*

Itó Hirobumi 伊藤 博文

(16. 10. 1841 – 26. 10. 1909)

Jako mladý samuraj z Čóšú se zúčastnil tajné výpravy do Velké Británie. V roce 1864 se pokusil o vyřešení konfliktu v Šimonoseki. Po restauraci Meidži se stal významným státníkem.

Příloha č. 6

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c8/It%C5%8D_Hirobumi.jpg

Iwakura Tomomi 岩倉 具視

(26. 10. 1825 – 20. 7. 1883)

Byl dvorní šlechtic, který se podílel na událostech vedoucích k restauraci Meidži. Během éry Meidži se stal významným státníkem. V roce 1871 se vypravil v čele vládní delegace do Evropy a Ameriky.

Příloha č. 7

https://en.wikipedia.org/wiki/Iwakura_Tomomi#/media/File:TomomiIwakura.JPG

Císař **Kómei** 孝明天皇

(22. 7. 1831 – 30. 1. 1867)

Vládl mezi lety 1846 až 1867. Usiloval o vyhnání cizinců ze země. Stal se prvním císařem, kterého po dvě stě třiceti letech navštívil šógun osobně v Kjótu.

Příloha č. 8

https://en.wikipedia.org/wiki/Emperor_K%C5%8Dmei#/media/File:The_Emperor_Komei.jpg

Císař **Meidži** 明治天皇

(3. 11. 1852 – 30. 7. 1912)

Císařem se stal ve svých čtrnácti letech. Během jeho vlády se Japonsko vydalo cestou reformace, industrializace a modernizace, aby se mohlo stát jednou ze světových velmocí. Císař však neměl výrazné pravomoci, pro Japonsko se stal jednotícím symbolem.

Příloha č. 9

https://en.wikipedia.org/wiki/Emperor_Meiji#/media/File:Meiji_Emperor.jpg

Oda Nobunaga 織田 信長

(23. 6. 1534 – 21. 6. 1582)

Ke konci období válčících států se pokusil sjednotit Japonsko a potlačit zkorumpované buddhistické mnichy. Na svém ovládaném území inicioval ekonomické reformy. Nobunaga spáchal *seppuku* potom, co jej jeho generál Akeči Mitsuhide zradil a obklíčil v chrámu Honnó-dži.

Příloha č. 10

https://en.wikipedia.org/wiki/Oda_Nobunaga#/media/File:Odanobunaga.jpg

Perry, Matthew Calbraith

(10. 4. 1794 – 4. 3. 1858)

Dne 8. července 1853 dorazil do Japonska v čele svých „černých lodí“. O rok později otevřel Japonsko Západu získáním smlouvy „o míru a přátelství“ pro Spojené státy americké.

Příloha č. 11

https://en.wikipedia.org/wiki/Matthew_C._Perry#/media/File:Commodore_Matthew_Calbraith_Perry.png

Saigó Takamori 西郷 隆盛

(23. 1. 1828 – 24. 9. 1877)

Byl významným samurajem ze Sacumy. Osobně se podílel na událostech vedoucích k restauraci Meidži. Stal se symbolem „posledního samuraje“, když spáchal *seppuku* na konci samurajského povstání v Sacumě roku 1877.

Příloha č. 12

https://en.wikipedia.org/wiki/Saig%C5%8D_Takamori#/media/File:Takamori_Saigo.png

Sakamoto Rjóma 坂本 龍馬

(3. 1. 1836 – 10. 12. 1867)

Byl významným samurajem z Tosa. Podílel se na vyjednávání míru mezi knížectvími Čóšú a Sacuma. Jakožto odpůrce šógunátu byl dlouho pronásledován. Smrt našel z rukou neznámých vrahů.

Příloha č. 13

https://en.wikipedia.org/wiki/Sakamoto_Ry%C5%8Dma#/media/File:Sakamoto_Ryoma.jpg

Tojotomi Hidejoši 豊臣 秀吉

(1536 – 18. 9. 1598)

Byl jedním z Nobunagových generálů. Poté, co pomstil jeho smrt, se stal nejmocnějším mužem v Japonsku. Mezi jeho rozhodnutí patřila také invaze do Koreje, která skončila neúspěchem. Za svého následníka se pokusil prosadit svého syna Hidejoriho.

Příloha č. 14

https://cs.wikipedia.org/wiki/Hidej%C5%A1i_Tojotomi#/media/File:Toyotomi_hideyoshi.jpg

Tokugawa Iejasu 徳川 家康

(31. 1. 1543 – 1. 6. 1616)

Po smrti Hidejošiho dokázal v zemi získat největší moc, kterou roku 1600 potvrdil v bitvě u Sekigahary. Završil tím sjednocení Japonska. V roce 1603 získal titul šóguna, čímž položil základy pro vznik tokugawského šógunátu.

Příloha č. 15

https://en.wikipedia.org/wiki/Tokugawa_Ieyasu#/media/File:Tokugawa_Ieyasu2.JPG

Tokugawa Jošinobu 徳川 慶喜

(28. 10. 1837 – 22. 11. 1913)

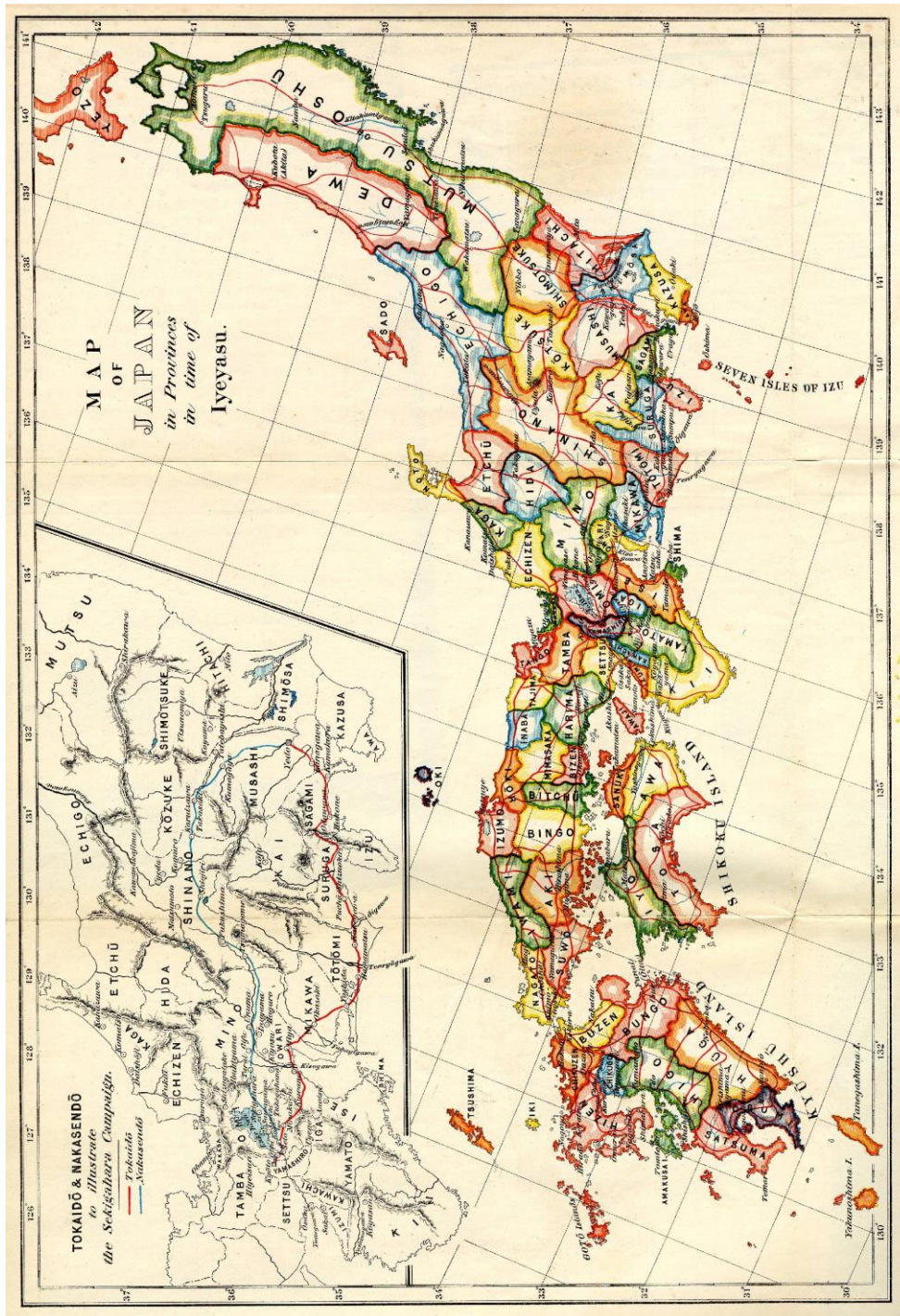
Roku 1866 se stal šógunem, přičemž pod vlivem sílící lojalistické opozice na svoji pozici rezignoval koncem roku 1867. S ním se završila existence tokugawského šógunátu a započala éra Meidži.

Příloha č. 16

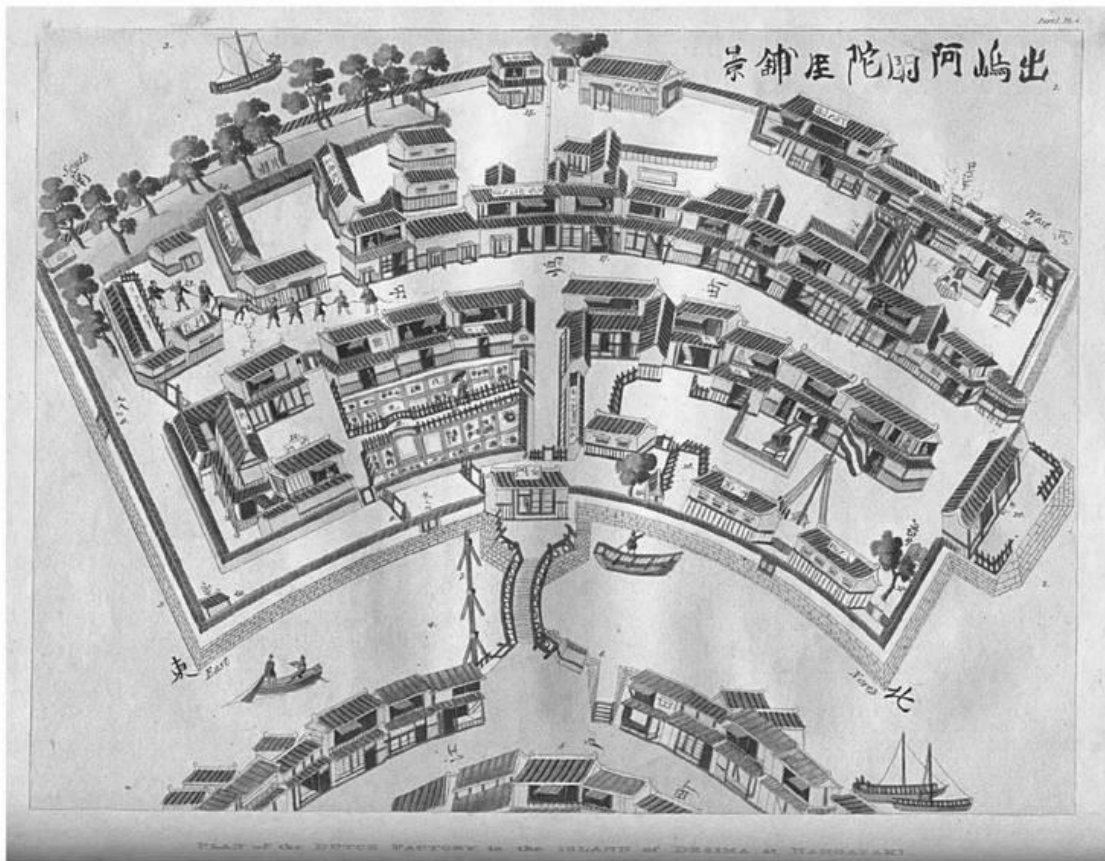
https://en.wikipedia.org/wiki/Tokugawa_Yoshinobu#/media/File:1867_Osaka_Yoshinobu_Tokugawa.jpg

9.4 Obrazová příloha

Příloha č. 17: Mapa japonských provincií okolo roku 1600

https://en.wikipedia.org/wiki/Provinces_of_Japan#/media/File:Map_of_Japan_in_Provinces_in_time_of_Iyeyasu.jpg

Příloha č. 18: Dešima na konci 17. století

DENNEY, John W., *Respect and Consideration*, Leicester 2011, s. 9.

Příloha č. 19: Vyobrazení útoku na členy britského vyslanectví 5. července 1861

http://ocw.mit.edu/ans7870/21f/21f.027/yokohama/image/YILN071_attack_1.jpg

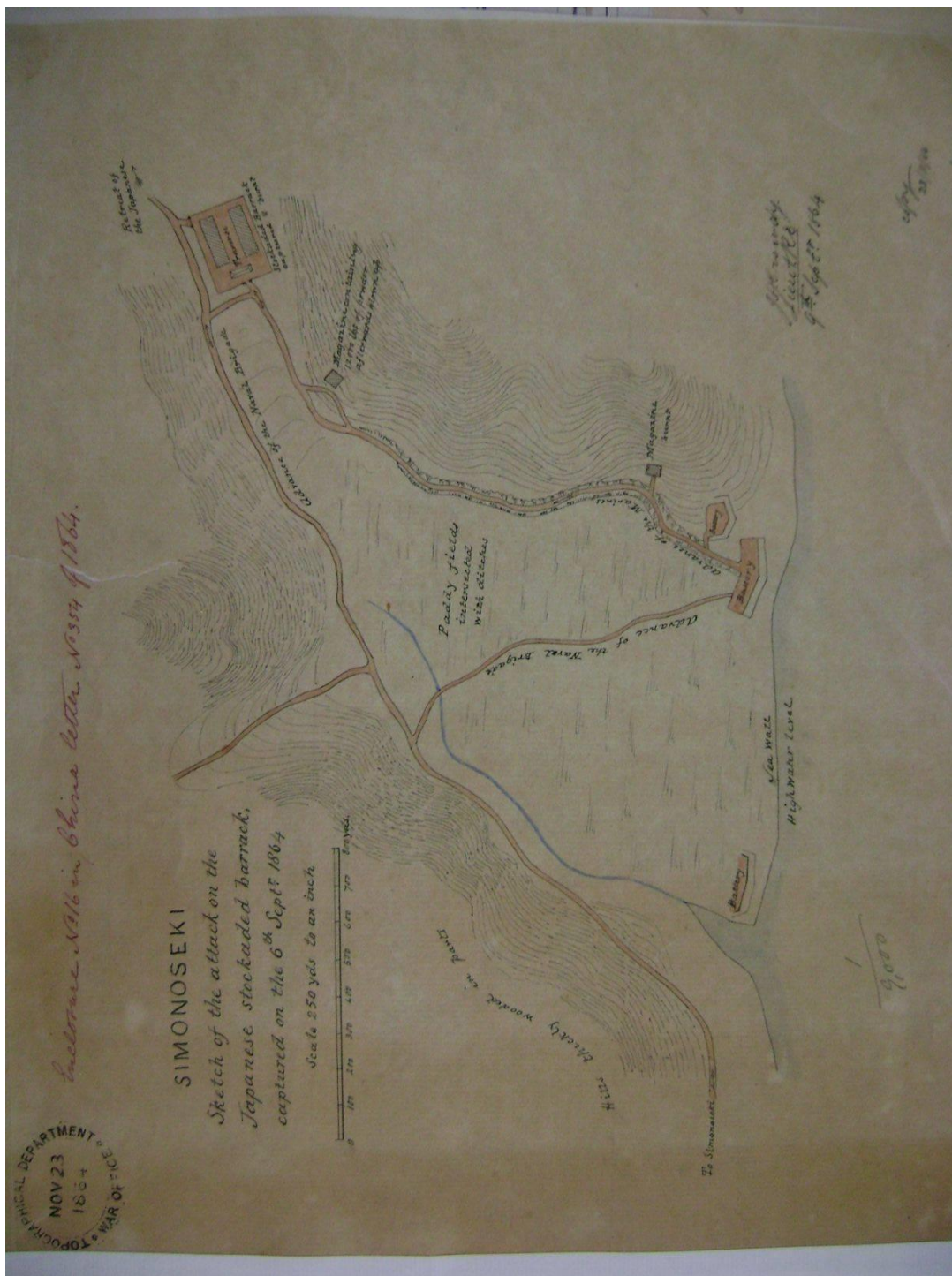
Příloha č. 20: Vyobrazení smrti C. L. Richardsona 14. září 1862

https://en.wikipedia.org/wiki/Namamugi_Incident#/media/File:Namamugi_incident.jpg

Příloha č. 21: Ostřelování Kagošimy v polovině srpna 1863

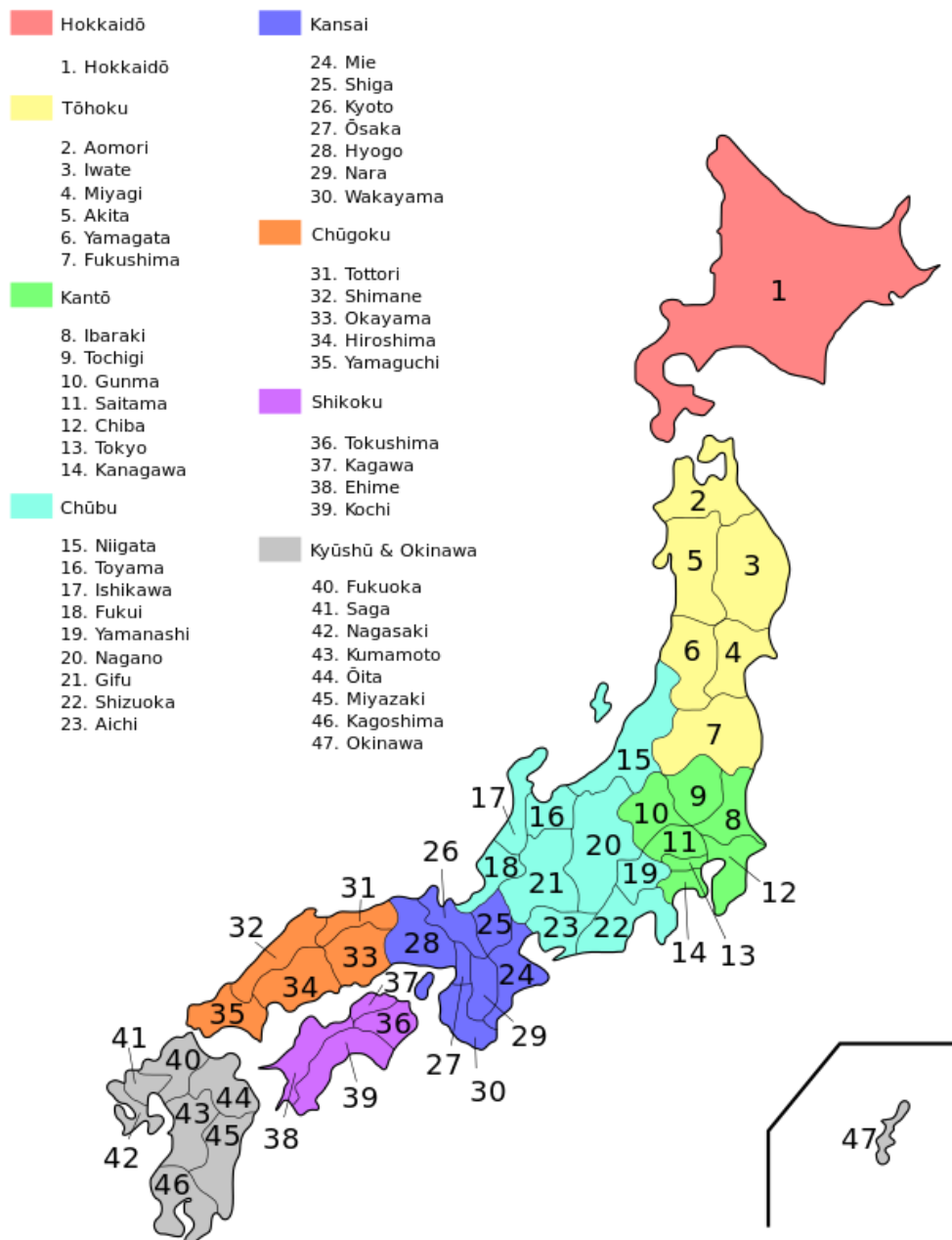
Japan, Bombardment of Kagoshima including Attack on the Batteries. Destruction of the Steamers and Burning of City & Foundry, TNA, London, War Office (dále WO), 78/1014. (foto: autorka)

Příloha č. 22: Útok v průlivu Šimonoseki v září 1864

Simonsiki, Sketch of the Attack on the Japanese Stockaded Barrack, captured on the 6th Sept. 1864, TNA, WO, 78/1014. (foto: autorka)

Regions and Prefectures of Japan

Příloha č. 23: Regiony a prefektury v dnešním Japonsku

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/43/Regions_and_Prefectures_of_Japan.svg/702px-Regions_and_Prefectures_of_Japan.svg.png